

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ПРИВАТНОГО ПРАВА І ПІДПРИЄМНИЦТВА
ІМЕНІ АКАДЕМІКА Ф.Г. БУРЧАКА**

*Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису*

ЦИГАНОВИЧ ОЛЕКСАНДР ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 347.736

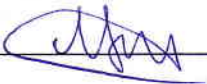
**ДИСЕРТАЦІЯ
ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН У ПРОЦЕДУРІ САНАЦІЇ
БОРЖНИКА У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО**

Спеціальність 081 – Право

Галузь знань 08 – Право

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

 Олександр ЦИГАНОВИЧ

Науковий керівник: **Король Володимир Іванович**, доктор юридичних наук,
старший науковий співробітник

Київ – 2026

АНОТАЦІЯ

Циганович О.В. Правове забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, Київ, 2026.

У дисертації здійснено комплексний теоретико-правовий аналіз правового забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство та розв'язано наукове завдання, яке полягає у формулюванні нових теоретико-правових підходів та напрацювання науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство.

У роботі досліджено теоретико-методологічні засади правового забезпечення відносин у процедурі санації у справах про банкрутство. Відзначено дуальність санації, як процедури, що є комплексним економіко-правовим механізмом, який поєднує як економічні, так і суто правові інструменти регулювання, алгоритми та правила. Наголошено, що у санації, так само як і у банкрутстві загалом, тісно переплітаються економічні та правові елементи – адже економічні аспекти цієї процедури є, по суті, її змістом, а правове регулювання – формою. Якщо невдало передбачити економічні заходи з відновлення платоспроможності боржника, то санація виявиться неефективною, якщо ж порушити процедуру введення та реалізації процедури санації – то якою ефективною вона б не могла бути за змістом, порушення правової форми матиме наслідком припинення такої процедури.

Санацію у найширшому розумінні запропоновано розглядати як сукупність правових та організаційних механізмів, що мають на меті відновлення платоспроможності боржника та повне або часткове задоволення вимог кредиторів у межах справи про банкрутство або без такого (превентивна

реструктуризація), за участі суду та кредиторів. Наголошено, що інституційний сенс санації полягає саме в «колективному» вирішенні проблем підприємства, коли «внутрішні» негаразди переходять межу контрольованості або наближаються до неї, внаслідок чого керівництво боржника або ж кредитори стають вимушеними вдаватись до спеціальних юридичних механізмів, що передбачені законодавцем саме з метою як збереження економічного потенціалу підприємства, так і повного або часткового задоволення кредиторських вимог. Обґрунтовано, що інститут санації є спеціальним інститутом права банкрутства (неплатоспроможності).

Запропоновано виділяти такі принципи інституту санації, як: принцип економічної доцільності – заходи, передбачені планом санації, повинні бути реальними і такими, які можна виконати під час їх практичного застосування, а введення процедури санації повинно мати на меті реальне відновлення платоспроможності боржника, а не формальні дії, спрямовані на затягування справи; принцип збереження боржника як господарюючого суб'єкта – санація є судовою процедурою, у якій акцент зміщено в бік відновлення платоспроможності боржника та яка має на меті збереження його як суб'єкта господарювання; принцип плановості – процедура відбувається не хаотично, а відповідно до погодженого та затвердженого плану санації.

За результатами дослідження правового регулювання відносин реорганізації у США наголошено, що більш сприятливим для збереження потенціалу підприємств могло б стати розширення прав боржника під час проходження процедури санації, як це відбувається у Сполучених Штатах. Поряд із цим, враховуючи непопулярність процедури санації в Україні загалом, а також існування цілих галузей підприємств, що внаслідок військових дій опинились під загрозою, додаткові правові механізми регуляції могли би бути сформовані на основі процедури “cram-down”. Вони дозволили би судам примусово затверджувати план санації попри спротив кредиторів, за наявності низки жорстких умов, зокрема, згоди хоча б одного класу кредиторів, що має право голосу, реалістичності та здійсненності умов плану, відсутності

несправедливої дискримінації між класами кредиторів, забезпечення справедливого ставлення до тих класів, які не підтримали план. Доцільним видається і впровадження механізмів посиленого контролю за виконанням такого плану як з боку кредиторів, так і з боку суду. Крім цього, для підвищення ефективності процедур неплатоспроможності релевантним для України є запозичення механізму DIP-фінансування, однак його повноцінне функціонування потребує подальшого розвитку судової практики, фінансового ринку та мінімізації ризиків зловживань у справах про банкрутство.

Обґрунтовано доцільність запозичення німецького досвіду, зокрема, у питанні регулювання оплати послуг арбітражних керуючих залежно від вартості маси активів боржника, яка виявляється та управляється ними у ході процедури санації, що сприяло б підвищенню ефективності їхньої роботи.

Аргументовано, що корисним є досвід Великої Британії, законодавство якої досить ефективно регулює різні аспекти банкрутства, зокрема, формуючи низку процедур, що можуть бути застосовані для збереження підприємства. Вбачається, що такий варіативний підхід міг би бути запозичений і вітчизняним законодавством, особливо враховуючи події останніх років, коли об'єктивні чинники сприяли збільшенню банкрутств в рази. Аргументовано, що розроблення аналогічних процедур відновлення платоспроможності, зокрема, з полегшеним доступом та іншими особливостями (зменшення фінансових вимог, застосування процедури “cram-down” у випадку добросовісності дій боржника та відсутності ознак неефективного управління тощо) могло б стати корисним напрацюванням, в тому числі, аби збільшити шанс неплатоспроможних підприємств на виживання.

Досліджено місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, передбачених законодавством про банкрутство. Запропоновано відновлювальні процедури, передбачені законодавством про банкрутство, визначити як судові процедури (санація та реструктуризація боргів фізичної особи) та досудові процедури (превентивна реструктуризація), що застосовуються у передбаченому КУЗПБ порядку до фізичних та юридичних

осіб, які перебувають у стані неплатоспроможності, з метою відновлення їх платоспроможності, погашення вимог кредиторів та недопущення визнання боржника банкрутом.

Досліджено учасників відносин у процедурі санації у справах про банкрутство. Аргументовано поділ учасників процедури санації на обов'язкових та ситуативних. До обов'язкових віднесено, у першу чергу, боржника, кредиторів та керуючого санацією. Також обґрунтовано віднесення до обов'язкових учасників господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство. При цьому наголошено, що роль суду, як учасника справи про банкрутство в цілому, так і процедури санації зокрема, суттєво відрізняється від інших учасників, а саме – у нього відсутній інтерес у справі про банкрутство, на відміну від інших обов'язкових учасників, у яких такий інтерес наявний. Наголошено, що природа статусу боржника у справі про банкрутство подвійна: з одного боку, боржник є суб'єктом такої справи, що наділяється як правом ініціювати відповідне провадження щодо себе, так і рядом прав під час застосування до нього процедур банкрутства; з іншого ж боку – боржник виступає свого роду об'єктом у справі про банкрутство, адже саме на нього спрямовуються всі заходи, що застосовуються у межах справи про банкрутство.

Наголошено, що керуючий санацією у процедурі банкрутства наділяється як загальними правами та обов'язками, визначеними для арбітражного керуючого у ст. 12 КУзПБ, так і особливими правами та обов'язками, обумовленими специфікою його правового становища у процедурі санації. Фактично, керуючий санацією стає одноособовим керівником боржника та продовжує здійснювати його господарську діяльність з метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення повністю або частково вимог кредиторів. Аргументовано, що керуючий санацією повинен протидіяти зловживанням керівника та посадових осіб боржника, а також виявляти ознаки фіктивного банкрутства. Для виконання цих завдань він може вчиняти дії щодо стягнення заборгованості з осіб, які відповідно до

закону або договору несуть з боржником субсидіарну чи солідарну відповідальність, або ж подавати заяви про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними.

Відзначено дуальну природу правового статусу господарського суду у процедурі санації: з одного боку, суд виступає як орган, що здійснює правосуддя, з іншого – як суб'єкт судового контролю за процедурою санації. До напрямів судового контролю у процедурі санації віднесено: контроль за дотриманням прав боржника; контроль за дотриманням прав кредиторів; контроль за діяльністю керуючого санацією; контроль за дотриманням публічних інтересів.

Наголошено на необхідності захисту та забезпечення у процедурі санації у справі про банкрутство справедливого судового розгляду у розрізі не лише прав безпосередніх учасників такої справи, але і інтересів всього суспільства – оскільки, якщо процедура санації у справі про банкрутство використовується боржником та/або кредиторами не з метою відновлення платоспроможності боржника, а задля переслідування інших, прихованих мотивів – наприклад, використання мораторію в якості «парасольки» від виконання зобов'язань боржника або з метою обману податкових органів тощо, то господарський суд повинен належним чином реагувати на такі дії.

Встановлено, що план санації за своєю природою є матеріально-правовим, процесуально-правовим та організаційно-правовим актом, у якому фіксується поетапний шлях виходу боржника зі стану неплатоспроможності з повним чи частковим задоволенням вимог кредиторів. Аргументовано, що умовами введення процедури санації є: наявність волі зборів кредиторів на введення процедури санації; розробка і схвалення кредиторами плану санації боржника; перевірка судом дотримання кредиторами порядку схвалення плану санації. Встановлено, що умови введення процедури санації поєднують у собі два взаємопов'язані елементи: приватноправовий та публічно-правовий. Приватноправовий елемент проявляється насамперед у волі кредиторів, які, оцінюючи фінансовий стан

боржника, перспективи відновлення його платоспроможності та доцільність подальшого функціонування, вирішують, чи є сенс у введенні процедури санації. Публічно-правовий елемент полягає у контролі господарського суду, роль якого не зводиться до формального затвердження рішення кредиторів: суд має перевірити не лише те, чи було дотримано порядок схвалення плану санації, чи правильно проведено голосування та чи набрав план необхідну кількість голосів – не менш важливо з'ясувати, чи є запропонований план реальним, чи не має він суто декларативного характеру, чи не зменшує розмір задоволених вимог кредиторів у порівнянні з ліквідаційним сценарієм та чи справді може сприяти відновленню платоспроможності боржника.

Встановлено, що внесення змін до плану санації є важливим елементом процедури відновлення платоспроможності боржника, оскільки дозволяє адаптувати заходи фінансового оздоровлення до змін економічної ситуації, фінансового стану підприємства та інтересів кредиторів. Визначено, що процедура внесення змін до плану санації передбачає кілька етапів: аналіз керуючим санацією ефективності виконання чинного плану санації та визначення причин необхідності його коригування; підготовка пропозицій щодо змін, які можуть стосуватися строків виконання зобов'язань, порядку реалізації майна, умов реструктуризації боргів, залучення інвесторів чи зміни джерел фінансування санаційних заходів; розгляд пропозицій комітетом кредиторів; затвердження змін до плану санації господарським судом. Наголошено, що продовження процедури санації можливе виключно за умови належного виконання плану санації, наявності реальних передумов для відновлення платоспроможності боржника та активної процесуальної позиції зборів кредиторів. Невиконання плану санації, відсутність погашення заборгованості перед кредиторами, а також неприйняття зборами кредиторів рішення щодо подальшої процедури банкрутства у визначений законом строк є підставами для переходу до ліквідаційної процедури.

Аргументовано, що господарський суд не лише наділений правом, а й зобов'язаний забезпечити ефективність процедур банкрутства та захист прав

кредиторів у випадках, коли санація фактично втратила свою відновлювальну функцію. Ключовим критерієм для продовження санації є реальна можливість виконання плану санації та задоволення вимог кредиторів, а не наявність формальних підстав для продовження строків процедури.

Ключові слова: санація, кредитори, банкрутство, неплатоспроможність, правові механізми, відновлення платоспроможності боржника, арбітражний керуючий, план санації, інвестор, господарський суд, керуючий санацією, відновлювальні процедури, справедливий судовий розгляд, належна правова процедура, судова практика.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Tsyhanovych O. Use of the Experience of Legal Support of the Rehabilitation of Business Entities in Bankruptcy Cases in the United States, Federal Republic of Germany and the United Kingdom. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 2. P. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.2.01>
2. Дерев'янко Б.В., Циганович О.В. Окремі аспекти досудової санації як виду реструктуризації суб'єктів господарської діяльності. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 1. С. 49–59. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-49-59>
3. Циганович О.В. Превентивна реструктуризація боргів як спосіб запобігання банкрутству. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 2. С. 127–139. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.13>
4. Циганович О.В. Правове становище керуючого санацією у справі про банкрутство. *Науковий вісник Ужгородського національного університету . Серія «Право»*. 2026. Вип. 93. Ч. 2. С. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.2.14>
5. Циганович О.В., Дерев'янко Б.В. Правова природа та зміст плану санації у справі про банкрутство. *Економіка та право*. 2026. № 2. С. 74–84. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.074>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Циганович О. Банкрутство в умовах воєнного стану. Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 07 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. С. 364–368.
2. Циганович О. Використання досвіду правового забезпечення санації боржника у справі про банкрутство у США та ФРН. *Правничі наукові*

- дослідження*: збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції аспірантів, докторантів, молодих і досвідчених учених (27 травня 2023 р., м. Київ, м. Івано-Франківськ, м. Хмельницький). К: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, 2023. С. 5–9.
3. Циганович О. До питання про учасників превентивної реструктуризації. *Процесуальне право: тенденції, виклики, трансформація*. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2026 р., м. Київ) / За заг. ред.: Ю. Д. Притики, О. З. Хотинської-Нор, В. В. Резнікової, О. О. Крижевської, А. С. Головачової. Київ: ВД «Дакор», 2026. С. 503–505.
 4. Циганович О. До питання про місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, що застосовуються відповідно до законодавства про банкрутство. *Сталий розвиток економіки, обліку, фінансів та управління в умовах нестабільності та кризових явищ*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Житомир, 30 квітня 2026 р.). Житомир: ЦФЕНД, 2026. С. 42–44. DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-30.04.2026.002>
 5. Циганович О. Принципи процедури санації у справі про банкрутство. *Трансформаційні процеси та перспективи розвитку науки, освіти, суспільства та технологій в Україні та світі*: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 1 травня 2026 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2026. С. 39–41. DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-01.05.2026.003>

ANNOTATION

Tsyhanovych O.V. Legal Regulation of Relations within the Debtor Rehabilitation Procedure in Bankruptcy Proceedings. – A qualifying scientific work submitted in manuscript form.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in Law (specialty 081 – Law). Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Legal Science of Ukraine, Kyiv, 2026.

The dissertation provides a comprehensive theoretical and legal analysis of the legal regulation of relations arising within the debtor rehabilitation (sanatsiia) procedure in bankruptcy proceedings and solves a scientific problem consisting in the development of new theoretical and legal approaches and scientifically substantiated practical recommendations aimed at improving the legal regulation of relations in the debtor rehabilitation procedure in bankruptcy proceedings.

The study examines the theoretical and methodological foundations of legal regulation of relations arising in the rehabilitation procedure within bankruptcy proceedings. The dual nature of rehabilitation is emphasized, as it represents a complex economic and legal mechanism combining both economic and purely legal regulatory instruments, algorithms, and rules. It is noted that, as in bankruptcy proceedings in general, economic and legal elements are closely intertwined in rehabilitation: economic aspects constitute the substantive content of the procedure, while legal regulation serves as its form. If economic measures aimed at restoring the debtor's solvency are inadequately designed, rehabilitation will prove ineffective. Conversely, if the procedure for introducing and implementing rehabilitation is violated, even the most economically effective rehabilitation measures will be terminated due to non-compliance with legal requirements.

Rehabilitation in its broadest sense is proposed to be understood as a set of legal and organizational mechanisms aimed at restoring a debtor's solvency and fully or partially satisfying creditors' claims either within bankruptcy proceedings or outside them (preventive restructuring), with the participation of the court and creditors. It is emphasized that the institutional purpose of rehabilitation lies in the

collective resolution of an enterprise's financial difficulties when internal problems exceed or approach the limits of controllability, requiring the debtor's management or creditors to resort to special legal mechanisms designed by the legislator to both preserve economic potential of the enterprise and fully or partially satisfy creditors' claims. It is substantiated that the institution of rehabilitation constitutes a special institution of bankruptcy (insolvency) law.

The dissertation identifies the following principles of the rehabilitation institution: the principle of economic expediency, under which the measures provided for in the rehabilitation plan must be realistic and capable of being implemented in practice, and the initiation of the rehabilitation procedure must aim at the genuine restoration of the debtor's solvency rather than formal actions intended to delay the proceedings; the principle of preserving the debtor as an economic entity, under which rehabilitation is a court-supervised procedure that shifts the emphasis towards restoring the debtor's solvency and aims at preserving it as a business entity; and the principle of planning, under which the procedure is not carried out in a chaotic manner but in accordance with an agreed and approved rehabilitation plan.

Based on an analysis of the legal regulation of reorganization relations in the United States, it is argued that expanding the debtor's rights while undergoing the rehabilitation procedure, as practiced in the United States, would contribute to preserving the economic potential of enterprises. Given the limited popularity of rehabilitation procedures in Ukraine and the difficulties faced by numerous industries due to military actions, additional legal regulatory mechanisms similar to the "cram-down" procedure could be introduced, enabling courts to approve rehabilitation plans, despite creditor opposition, under strict conditions, including the approval of the plan by at least one class of voting creditors, the feasibility and viability of the proposed plan, the absence of unfair discrimination among creditor classes, and the assurance of fair and equitable treatment of those classes that voted against the plan. It would also be advisable to introduce enhanced mechanisms for monitoring the implementation of the plan by both the creditors and the court.

Moreover, in order to enhance the efficiency of bankruptcy procedures, the adoption of the DIP financing mechanism is relevant for Ukraine; however, its full-scale functioning requires further development of judicial practice, the financial market, and the minimization of the risks of abuse in bankruptcy proceedings.

The expediency of adopting certain elements of German experience is also substantiated, regarding the regulation of remuneration for insolvency practitioners based on the value of the debtor's asset estate identified and managed by them during the rehabilitation procedure, which would contribute to improving the efficiency of their work.

The study also highlights the valuable experience of the United Kingdom, whose insolvency legislation effectively provides multiple procedures for preserving enterprises. Such a flexible approach could be adopted by Ukrainian legislation, particularly in light of the significant increase in bankruptcies caused by recent objective circumstances. It is argued that the development of analogous solvency restoration procedures, in particular those with facilitated access and other specific features (such as reduced financial requirements, the application of a "cram-down" mechanism in cases of the debtor's good faith conduct and the absence of indications of inefficient management, etc.), could constitute a useful development, including as a means of increasing the chances of survival of insolvent enterprises.

The place of rehabilitation within the system of recovery procedures provided by bankruptcy legislation is examined. The study proposes classifying recovery procedures into judicial procedures (rehabilitation and debt restructuring of individuals) and pre-trial procedures (preventive restructuring), applied in accordance with the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures to individuals and legal entities experiencing insolvency, with the aim of restoring solvency, satisfying creditors' claims, and preventing the declaration of bankruptcy.

The participants in the relations arising within the rehabilitation procedure in bankruptcy cases have been examined. A distinction is proposed between mandatory and situational participants. The mandatory participants primarily include the debtor, creditors, and the rehabilitation manager. The commercial court hearing the

bankruptcy case is also substantiated as a mandatory participant. At the same time, it is emphasized that the role of the court, both in bankruptcy proceedings as a whole and in the rehabilitation procedure in particular, differs substantially from that of other participants, namely in that the court lacks any interest in the case, unlike other mandatory participants who possess such an interest. It is further emphasized that the nature of the debtor's legal status in bankruptcy proceedings is dual: on the one hand, the debtor is a subject of such proceedings, vested both with the right to initiate the corresponding proceedings against itself as well as a range of rights during the application of bankruptcy procedures; on the other hand, the debtor functions, in a sense, as an object of bankruptcy proceedings, as all measures applied within the proceedings are directed towards it.

It is emphasized that the rehabilitation manager in bankruptcy proceedings is vested with both the general rights and duties established for an insolvency practitioner under Article 12 of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures and the special rights and duties arising from the specific nature of the manager's legal status in the rehabilitation procedure. In practice, the rehabilitation manager assumes the role of the debtor's sole executive and continues to conduct the debtor's business activities with the objective of restoring the debtor's solvency and fully or partially satisfying creditors' claims. It is argued that the rehabilitation manager should prevent abuses by the debtor's director and other officers, as well as identify indications of fraudulent bankruptcy. To fulfil these functions, the rehabilitation manager may take measures to recover debts from persons who, under the law or a contract, bear subsidiary or joint and several liability together with the debtor, or file applications seeking the invalidation of transactions (contracts) concluded by the debtor.

The dual nature of the commercial court's legal status within rehabilitation proceedings is highlighted. On the one hand, the court acts as a body administering justice; on the other, it serves as an entity exercising judicial supervision over the rehabilitation procedure. The principal areas of judicial supervision in the rehabilitation procedure are identified as: supervision over the protection of the

debtor's rights; supervision over the protection of creditors' rights; supervision over the activities of the rehabilitation manager; and supervision over the protection of the public interest.

It has been emphasized that, in restructuring proceedings within bankruptcy cases, it is necessary to safeguard and ensure a fair trial not only with respect to the rights of the direct participants in such proceedings, but also with due regard to the interests of society as a whole. This is because, where the rehabilitation procedure is used by the debtor and/or creditors not for the purpose of restoring the debtor's solvency but rather to pursue other concealed objectives, such as using the moratorium as a “shield” against the performance of the debtor's obligations or to mislead the tax authorities, the commercial court should respond appropriately to such conduct.

The study establishes that the rehabilitation plan constitutes a substantive legal act, a procedural legal act, and an organizational legal act that outlines a step-by-step roadmap for overcoming insolvency with full or partial satisfaction of creditors' claims. The conditions for introducing rehabilitation are identified as: the will of the creditors' meeting to initiate rehabilitation, the preparation and approval of a rehabilitation plan, and judicial verification of compliance with approval procedures. These conditions combine private-law and public-law elements. The private-law element is primarily reflected in the creditors' autonomy to decide, after assessing the debtor's financial position, the prospects for restoring its solvency, and the feasibility of its continued operation, whether the rehabilitation procedure should be commenced. The public-law element is manifested in the supervisory role of the commercial court, whose function extends beyond the mere formal approval of the creditors' decision. The court must verify not only whether the procedure for approving the rehabilitation plan has been complied with, whether the voting has been properly conducted, and whether the plan has received the requisite majority of votes, but also whether the proposed plan is realistic rather than merely declaratory, whether it does not provide for a lower level of satisfaction of creditors' claims than

would be achieved in liquidation, and whether it is genuinely capable of restoring the debtor's solvency.

It is further established that amendments to the rehabilitation plan constitute an important element of the debtor's solvency restoration procedure, as they make it possible to adapt rehabilitation measures to changes in economic conditions, the debtor's financial position, and the interests of creditors. It is determined that the procedure for amending the rehabilitation plan comprises several stages: an assessment by the rehabilitation manager of the effectiveness of the implementation of the existing rehabilitation plan and identification of the reasons necessitating its amendment; preparation of proposed amendments, which may relate to the time limits for the performance of obligations, the procedure for the disposal of assets, the terms of debt restructuring, the involvement of investors, or changes to the sources of financing for rehabilitation measures; consideration of the proposed amendments by the creditors' committee; and approval of the amendments to the rehabilitation plan by the commercial court. It is emphasized that the continuation of the rehabilitation procedure is possible only where the rehabilitation plan is being duly implemented, there are genuine prospects for restoring the debtor's solvency, and the creditors' meeting maintains an active procedural position. Failure to implement the rehabilitation plan, failure to satisfy creditors' claims, as well as the failure of the creditors' meeting to adopt, within the statutory time limit, a decision on the subsequent bankruptcy procedure constitute grounds for commencing the liquidation procedure.

It is argued that the commercial court is not only entitled but also obliged to ensure the effectiveness of bankruptcy procedures and the protection of creditors' rights in cases where rehabilitation has effectively lost its restorative function. The key criterion for the continuation of rehabilitation is the real possibility of implementing the rehabilitation plan and satisfying creditors' claims, rather than the existence of formal grounds for extending the procedural time limits.

Key words: rehabilitation, creditors, bankruptcy, insolvency, legal mechanisms, restoring a debtor's solvency, insolvency practitioner, rehabilitation

plan, investor, commercial court, rehabilitation manager, recovery procedures, fair trial, due process, judicial practices.

LIST OF PUBLICATIONS ON THE TOPIC OF THESIS

Scientific publications in which the main scientific results of the dissertation are published

1. Tsyhanovych O. Use of the Experience of Legal Support of the Rehabilitation of Business Entities in Bankruptcy Cases in the United States, Federal Republic of Germany and the United Kingdom. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. No. 2. Pp. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.2.01>
2. Derevianko B., Tsyhanovych O. Certain aspects of pre-trial rehabilitation as a type of restructuring of economic entities. *Topical issues of law: theory and practice*. 2024. No. 1. Pp. 49–59. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-49-59>
3. Tsyhanovych O. Preventive Restructuring as a Way to Prevent Bankruptcy. *Law Journal of Vasyl' Stus Donetsk National University*. 2024. No. 2. Pp. 127–139. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.13>
4. Tsyhanovych O. The Legal Status of the Reorganization Manager in Bankruptcy Proceedings. *Uzhhorod National University Herald. Series: Law*. 2026. Issue 93, Part 2. Pp. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.2.14>
5. Derevianko B., Tsyhanovych O. Legal Nature and Contents of the Reorganization Plan in Bankruptcy Proceedings. *Economic and Law*. 2026. No. 2. Pp. 74–84. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.074>

Scientific publications confirming the approbation of the dissertation materials

6. Tsyhanovych O. Bankruptcy under Martial Law. Private-Law and Public-Law Relations: Problems of Theory and Practice under Conditions of Military Aggression: Proceedings of the II International Scientific and Practical Conference (Kropyvnytskyi, October 7, 2022). Kropyvnytskyi, 2022. Pp. 364–368.
7. Tsyhanovych O. Use of the Experience of Legal Regulation of Debtor Rehabilitation in Bankruptcy Proceedings in the United States and the Federal Republic of Germany. *Legal Scientific Research: Proceedings of Scholarly Works*

Based on the Materials of the Scientific and Practical Conference of Postgraduate Students, Doctoral Candidates, Young and Experienced Researchers (May 27, 2023, Kyiv, Ivano-Frankivsk, Khmelnytskyi). Kyiv: Academician F. H. Burchak Scientific Research Institute of Private Law and Entrepreneurship of National Academy of Legal Science of Ukraine, 2023. Pp. 5–9.

8. Tsyhanovych O. On the Issue of Participants in Preventive Restructuring. Procedural Law: Trends, Challenges, Transformation. Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (April 17, 2026, Kyiv) / General ed.: Yu. D. Prytyka, O. Z. Khotynska-Nor, V. V. Rieznikova, O. O. Kryzhevskaya, A. S. Holovachova. Kyiv: Dakor Publishing House, 2026. pp. 503–505.

9. Tsyhanovych O. On the Place of the Rehabilitation Procedure within the System of Recovery Procedures Applied under Insolvency Legislation. Sustainable Development of Economics, Accounting, Finance and Management under Conditions of Instability and Crisis Phenomena: Book of Abstracts of the International Scientific and Practical Conference (Zhytomyr, April 30, 2026). Zhytomyr: CFERD, 2026. Pp. 42–44.
DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-30.04.2026.002>

10. Tsyhanovych O. Principles of the Rehabilitation Procedure in Bankruptcy Proceedings. Transformational Processes and Prospects for the Development of Science, Education, Society and Technology in Ukraine and Worldwide: Book of Abstracts of the International Scientific and Practical Conference (Kremenchuk, May 1, 2026). Kremenchuk: CFERD, 2026. Pp. 39–41. <https://doi.org/10.64076/CFER-01.05.2026.003>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	21
ВСТУП.....	22
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН У ПРОЦЕДУРІ САНАЦІЇ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО.....	35
1.1. Правова природа, принципи та місце процедури санації у справі про банкрутство.....	35
1.2. Правове регулювання санації боржника у межах інституту банкрутства у економічно розвинених демократичних країнах (США, Німеччина, Великобританія).....	52
1.3. Місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, передбачених законодавством про банкрутство.....	75
Висновки до розділу 1.....	92
РОЗДІЛ 2. УЧАСНИКИ ВІДНОСИН У ПРОЦЕДУРІ САНАЦІЇ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО.....	96
2.1. Система учасників процедури санації у справі про банкрутство.....	96
2.2. Правовий статус керуючого санацією.....	113
2.3. Господарський суд як особливий учасник процедури санації	128
Висновки до розділу 2.....	140
РОЗДІЛ 3. ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДНОСИН У ПРОЦЕДУРІ САНАЦІЇ БОРЖНИКА У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО	144
3.1. Формування плану санації у справі про банкрутство	144
3.2. Введення процедури санації у справі про банкрутство.....	159
3.3. Виконання плану санації.....	170
Висновки до розділу 3.....	182
ВИСНОВКИ.....	185
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	192
ДОДАТКИ.....	219

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ГПК України – Господарський процесуальний кодекс України

ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини

КПК України – Кримінальний процесуальний кодекс України

КУзПБ – Кодекс України з процедур банкрутства

КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення

ПАТ – публічне акціонерне товариство

ФРН – Федеративна республіка Німеччина

ЦК України – Цивільний кодекс України

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. Відновлення платоспроможності боржника як у вітчизняному, так і у зарубіжному законодавствах є темою активних наукових досліджень та постійної законотворчої уваги з декількох причин. По-перше, цьому сприяє актуальність розвитку способів подолання неплатоспроможності, що дозволяють як захистити права кредиторів та здійснювати регуляцію грошової маси, так і допомогти боржнику залишитись на ринку, а отже – сприяти економічній стабільності загалом.

По-друге, увагу до заходів, що застосовуються з метою відновлення платоспроможності боржника, підтримує відносно невисока ефективність та непопулярність таких процедур, в той час як потенційні напрями покращення відповідних показників є предметом сучасної правової полеміки.

Важко не погодитися з думкою про те, що чим більшою є застосовність процедур подолання неплатоспроможності, тим більше користі буде від цього для макроекономічної ситуації в країні. Разом з тим, забезпечення державою дієвих механізмів захисту інтересів кредиторів одночасно з наданням боржнику необхідних важелів для забезпечення власного економічного виживання повинно проводитись розумно, виважено, з орієнтацією на різні аспекти кожної конкретної ситуації, як-от причини виникнення неплатоспроможності, відповідальність боржника чи його керівництва, можливість проведення відновлювальних процедур та їхня потенційна ефективність, ризики зловживання правами учасників процесу тощо.

Для вибудовування законодавчої політики у даній сфері необхідна чітка система ініціювання та забезпечення процедур відновлення платоспроможності. Частково це уже зроблено: за останні декілька років законодавець досить плідно працював у сфері регламентування відповідних положень КУзПБ, впроваджуючи нові процедури, удосконалюючи старі та іноді змінюючи загальну філософію підходу до вирішення даного питання.

Тим не менш, питання дієвості та застосовності процедур подолання неплатоспроможності досі залишається відкритим. Подекуди існують проблемні питання у їх законодавчому забезпеченні чи навіть тлумаченні окремих норм законодавства, іноді проблеми глибші і стосуються практичної застосовності конкретних механізмів, передбачених в законі. Саме тому в контексті вітчизняного законодавства дана тема залишається актуальною і потребує детального вивчення та опрацювання, зокрема, з орієнтуванням на міжнародний досвід.

Важливість даного дослідження, перш за все, забезпечується необхідністю створення нових та розвитку уже існуючих правових механізмів в українському законодавстві, спрямованих на допомогу добросовісним боржникам – перш за все тим з них, хто опинився у скрутному становищі через незалежні від них самих причини. Як показує практика останніх років, будь-яка економіка, у тому числі українська, не захищена від глобальних небезпек, таких як, наприклад, пандемія чи збройна агресія, а тому необхідність захисту та підтримки ефективних учасників ринку (і втручання держави у відповідні відносини) може мати під собою певні, іноді достатні, підстави.

Таким чином, удосконалення правового забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство, як сукупності нормативно-правової бази, організаційного механізму її застосування та гарантій реалізації наданих прав, видається перспективним напрямком розвитку правової доктрини та національного законодавства.

У вітчизняній юридичній науці проблема санації та інші дотичні до неї питання правового регулювання банкрутства неодноразово ставали предметами досліджень різних науковців, серед яких, зокрема, варто відзначити наступних: О.А. Беляневич, О.М. Бірюкова, А.А. Бутирського, І.А. Бутирську, О.В. Васьковського, І.О. Вечірка, Б.В. Деревянка, В.В. Дутку, В.В. Джуня, Ю.В. Кабенюк, Л.М. Ніколенко, Б.М. Полякова, Р.Б. Полякова, В.В. Радзивілюк, Ю.М. Татік, О.С. Ярмоленка та інших. Зокрема, комплексне

дослідження правової природи, функціонального призначення та практичної ефективності інституту судової санації як ключової процедури в системі банкрутства було проведено Ю.М. Татік у її дисертаційному дослідженні «Судова процедура санації боржника» (2025 рік), проте недостатньо розкритими залишилися питання правового забезпечення відносин санації у справах про банкрутство, особливостей взаємодії учасників даної процедури, механізмів правового забезпечення та проблем реалізації процедури санації на різних її етапах. З огляду на це, ряд питань, що виникають під час реалізації відносин санації у справах про банкрутство потребують системного теоретико-правового аналізу та наукової концептуалізації, що й обумовлює обрання теми цього дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційне дослідження проведено у межах виконання тем фундаментальних досліджень «Правове забезпечення ринкових відносин в умовах євроінтеграції» (РК УкрІНТЕІ № 0123U100002), «Модернізація приватноправових засад забезпечення та охорони національних інтересів України в умовах трансформації міжнародного правопорядку (РК УкрІНТЕІ № 0126U000090), що здійснюються у Науково-дослідному інституті приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України.

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є формулювання нових теоретико-правових підходів та напрацювання науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство.

Мета дослідження обумовила формулювання і вирішення наступних *завдань*:

– визначити правову природу, принципи та місце процедури санації у справі про банкрутство;

- розкрити правове регулювання санації боржника у межах інституту банкрутства у економічно розвинених демократичних країнах (США, Німеччина, Велика Британія);

- встановити місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, передбачених законодавством про банкрутство;

- розкрити систему учасників процедури санації у справі про банкрутство;

- з’ясувати правовий статус керуючого санацією;

- визначити роль господарського суду як особливого учасника процедури санації;

- розкрити особливості формування плану санації у справі про банкрутство;

- проаналізувати порядок введення процедури санації у справі про банкрутство;

- розкрити порядок виконання плану санації.

Об’єктом дослідження є правовідносини, що виникають та існують у зв’язку з застосуванням до неплатоспроможного боржника процедури санації у справах про банкрутство.

Предметом дослідження є правове забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становить комплекс загальнонаукових та спеціальних методів наукового пізнання. Так, діалектичний метод дозволив дослідити явища, що розглядаються, у їхньому взаємозв’язку та розвитку, зокрема, визначити методологічні основи вивчення процедури санації в контексті українського законодавства про банкрутство (підрозділ 1.1); системно-структурний – визначити місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, що застосовуються до неплатоспроможного боржника (підрозділ 1.3), а також забезпечити розгляд учасників відносин у процедурі санації як єдиної системи та з’ясування місця кожної з груп таких учасників у цій системі (розділ 2). Формально-логічний

метод було застосовано при визначенні потенційних шляхів удосконалення законодавства про банкрутство, зокрема, в частині регулювання санаційних процедур, та процесів його імплементації (підрозділ 1.2), а також сам порядок реалізації відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство (розділ 3). За допомогою історичного методу можливо проаналізувати еволюцію правового регулювання відновлювальних процедур у вітчизняному праві (підрозділ 1.3). Порівняльно-правовий метод було використано для порівняння положень законодавства про банкрутство у частині регламентування санаційних процедур з відповідними положеннями зарубіжного законодавства (підрозділ 1.2), а також при порівнянні правового режиму судової санації та превентивної реструктуризації та процедури реструктуризації боргів фізичної особи (підрозділ 1.3).

Теоретичною основою дослідження, крім наукового доробку зазначених вище вчених, слугували також наукові праці таких вітчизняних вчених-правників, як: А.Б. Гушилика, С.В. Донкова, Т.О. Коломоєць, В.К. Колпакова, С.В. Жукова, М.М. Коваленка, Т.В. Степанової, Р.М. Поліщук, О.А. Тимошенко та інших.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та формулюванні нових теоретичних положень і наданні практичних рекомендацій щодо правового забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство.

Уперше:

встановлено, що інституційний сенс санації полягає саме в «колективному» вирішенні проблем підприємства, коли «внутрішні» негаразди переходять межу контролюваності або наближаються до неї, внаслідок чого керівництво боржника або ж кредитори стають вимушеними вдаватись до спеціальних юридичних механізмів, що передбачені законодавцем саме з метою як збереження економічного потенціалу підприємства, так і повного або часткового задоволення кредиторських вимог;

запропоновано виділяти такі принципи інституту санації як: принцип економічної доцільності – заходи, передбачені планом санації, повинні бути реальними і такими, які можна виконати під час їх практичного застосування, а введення процедури санації повинно мати на меті реальне відновлення платоспроможності боржника, а не формальні дії, спрямовані на затягування справи; принцип плановості – процедура відбувається не хаотично, а відповідно до погодженого та затвердженого плану санації;

виокремлено напрями судового контролю у процедурі санації через визначення наступних напрямів: контроль за дотриманням прав боржника; контроль за дотриманням прав кредиторів; контроль за діяльністю керуючого санацією; контроль за дотриманням публічних інтересів.

Удосконалено положення щодо:

визначення поняття санації, а саме санацію у найширшому розумінні запропоновано розглядати як сукупність правових та організаційних механізмів, що мають на меті відновлення платоспроможності боржника та повне або часткове задоволення вимог кредиторів у межах справи про банкрутство або без такого (превентивна реструктуризація), за участі суду та кредиторів;

інституту санації, а саме, обґрунтовано, що інститут санації є спеціальним інститутом права банкрутства (неплатоспроможності);

дуальності санації як процедури, що є комплексним економіко-правовим механізмом, який поєднує як економічні, так і суто правові інструменти регулювання, алгоритми та правила;

подвійної природи статусу боржника у справі про банкрутство: з одного боку, боржник є суб'єктом такої справи, що наділяється як правом ініціювати відповідне провадження щодо себе, так і рядом прав під час застосування до нього процедур банкрутства; з іншого ж боку – боржник виступає свого роду об'єктом у справі про банкрутство, адже саме на нього спрямовуються всі заходи, що застосовуються у межах справи про банкрутство;

співвідношення компетенції зборів кредиторів і комітету кредиторів у процедурі санації в частині порівняння їх зі стратегічним та оперативним рівнями кредиторського управління: збори кредиторів приймають ключові, «доленосні» для справи про банкрутство рішення про перехід до процедури санації, затвердження плану санації та змін до нього, а також про припинення процедури санації та перехід до ліквідаційної процедури, у той час як комітет кредиторів забезпечує поточну реалізацію прийнятих зборами кредиторів рішень щодо застосування до боржника процедури санації;

ролі керуючого санацією у справі про банкрутство в частині аргументації того, що керуючий санацією у процедурі банкрутства наділяється як загальними правами та обов'язками, визначеними для арбітражного керуючого у ст. 12 КУЗПБ, так і особливими правами та обов'язками, обумовленими специфікою його правового становища у процедурі санації. Фактично, керуючий санацією стає одноособовим керівником боржника та продовжує здійснювати його господарську діяльність з метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення повністю або частково вимог кредиторів;

поділу відновлювальних процедур, передбачених законодавством про банкрутство, на судові процедури (санація та реструктуризація боргів фізичної особи) та досудові процедури (превентивна реструктуризація), що застосовуються у передбаченому КУЗПБ порядку до фізичних та юридичних осіб, які перебувають у стані неплатоспроможності, з метою відновлення їх платоспроможності, погашення вимог кредиторів та недопущення визнання боржника банкрутом;

необхідності захисту та забезпечення у процедурі санації у справі про банкрутство справедливого судового розгляду не лише щодо прав безпосередніх учасників такої справи, але й щодо інтересів всього суспільства – а саме, якщо процедура санації у справі про банкрутство використовується боржником та/або кредиторами не з метою відновлення платоспроможності

боржника, а задля переслідування інших, прихованих мотивів, то господарський суд повинен належним чином реагувати на такі дії;

правової природи плану санації в частині того, що план санації за своєю природою є матеріально-правовим, процесуально-правовим та організаційно-правовим актом, у якому фіксується поетапний шлях виходу боржника зі стану неплатоспроможності з повним чи частковим задоволенням вимог кредиторів;

умов введення процедури санації через аргументацію того, що цими умовами є: наявність волі зборів кредиторів на введення процедури санації; розробка і схвалення кредиторами плану санації боржника; перевірка судом дотримання кредиторами порядку схвалення плану санації. Встановлено, що умови введення процедури санації поєднують у собі два взаємопов'язані елементи: приватноправовий та публічно-правовий. Приватноправовий елемент проявляється насамперед у волі кредиторів, які, оцінюючи фінансовий стан боржника, перспективи відновлення його платоспроможності та доцільність подальшого функціонування, вирішують, чи є сенс у введенні процедури санації. Публічно-правовий елемент полягає у контролі господарського суду, роль якого не зводиться до формального затвердження рішення кредиторів: суд має перевірити не лише те, чи було дотримано порядок схвалення плану санації, чи правильно проведено голосування та чи набрав план необхідну кількість голосів – не менш важливо з'ясувати, чи є запропонований план реальним, чи не має він суто декларативного характеру, чи не зменшує розмір задоволених вимог кредиторів у порівнянні з ліквідаційним сценарієм та чи справді може сприяти відновленню платоспроможності боржника;

продовження процедури санації через обґрунтування того, що таке продовження можливе виключно за умови належного виконання плану санації, наявності реальних передумов для відновлення платоспроможності боржника та активної процесуальної позиції зборів кредиторів. Невиконання плану санації, відсутність погашення заборгованості перед кредиторами, а також

неприйняття зборами кредиторів рішення щодо подальшої процедури банкрутства у визначений законом строк є підставами для переходу до ліквідаційної процедури.

Дістали подальшого розвитку положення щодо:

запозичення позитивного досвіду правового регулювання відносин санації у США, а саме наголошено, що більш сприятливим для збереження потенціалу підприємств могло б стати розширення прав боржника під час проходження процедури санації, як це відбувається у Сполучених Штатах. Поряд із цим, враховуючи непопулярність процедури санації в Україні загалом, а також існування цілих галузей підприємств, що внаслідок військових дій опинились під загрозою, додаткові правові механізми регуляції могли би бути сформовані на основі процедури “cram-down”. Вони дозволили би судам примусово затверджувати план санації попри спротив кредиторів, за наявності низки жорстких умов, зокрема, згоди хоча б одного класу кредиторів, що має право голосу, реалістичності та здійсненності умов плану, відсутності несправедливої дискримінації між класами кредиторів, забезпечення справедливого ставлення до тих класів, які не підтримали план. Доцільним видається і впровадження механізмів посиленого контролю за виконанням такого плану як з боку кредиторів, так і з боку суду. Крім цього, для підвищення ефективності процедур неплатоспроможності релевантним для України є запозичення механізму DIP-фінансування, однак його повноцінне функціонування потребує подальшого розвитку судової практики, фінансового ринку та мінімізації ризиків зловживань у справах про банкрутство;

доцільності запозичення німецького досвіду, зокрема, у питанні регулювання оплати послуг арбітражних керуючих залежно від вартості активів боржника, що виявляється та управляється ними у ході процедури санації, що сприяло б підвищенню ефективності їхньої роботи;

запозичення досвіду у правовому регулюванні відносин санації законодавством Великої Британії в частині аргументації того, що розроблення аналогічних процедур відновлення платоспроможності, зокрема, з полегшеним

доступом та іншими особливостями (зменшення фінансових вимог, застосування процедури “сram-down” у випадку добросовісності дій боржника та відсутності ознак неефективного управління тощо) могло б стати корисним напрацюванням, в тому числі, аби збільшити шанс неплатоспроможних підприємств на виживання;

завдань керуючого санацією у справі про банкрутство шляхом аргументації того, що керуючий санацією повинен протидіяти зловживанням керівника та посадових осіб боржника, а також виявляти ознаки фіктивного банкрутства. Для виконання цих завдань він може вчиняти дії щодо стягнення заборгованості з осіб, які відповідно до закону або договору несуть з боржником субсидіарну чи солідарну відповідальність, або ж подавати заяви про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними;

дуальної природи правового статусу господарського суду у процедурі санації шляхом обґрунтування того, що, з одного боку, суд виступає як орган, що здійснює правосуддя, з іншого – як суб’єкт судового контролю за процедурою санації;

спеціального правового режиму щодо боржника, який перебуває у процедурі банкрутства, через аргументацію того, що відкриття щодо неплатоспроможного боржника справи про банкрутство та введення щодо нього процедури санації має наслідком, у тому числі, обмеження впливу учасників боржника на зміну статутного капіталу підприємства, а також на їхнє переважне право на придбання частки.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що викладені в роботі положення можуть бути використані:

- 1) у законотворчій діяльності – для удосконалення норм чинного законодавства щодо регулювання процедури санації у справі про банкрутство;
- 2) у практичній діяльності – для удосконалення практичної діяльності підприємств, а також сторін у справах про банкрутство;
- 3) у науково-дослідній сфері – для наступних наукових досліджень у сфері відновлювальних процедур в контексті законодавства про банкрутство;

4) в освітньому процесі – при підготовці відповідних розділів підручників і навчальних посібників, у викладанні курсів, що пов'язані з вивченням господарського права, права неспроможності (банкрутства) та санації зокрема.

Результати дисертаційного дослідження використовуються у діяльності арбітражного керуючого Нестіної Олени Володимирівни (довідка від 25 березня 2026 року, Додаток Б), Адвокатського об'єднання «Кирилюк і партнери» (довідка від 26 березня 2026 року, Додаток В), приватного підприємства «Салон Краси «Еліт Студія» (довідка від 12 квітня 2026 року, Додаток Г).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійною науковою працею. Теоретичні узагальнення, наукові висновки та пропозиції щодо вдосконалення законодавства розроблені здобувачем особисто. Положення, що становлять наукову новизну та виносяться на публічний захист, сформульовані як наслідок індивідуального творчого пошуку та критичного аналізу правозастосовної практики здобувача.

Крім цього, дві статті було підготовлено здобувачем у співавторстві із Б.В. Деревянком:

1. Наукова стаття «Окремі аспекти досудової санації як виду реструктуризації суб'єктів господарської діяльності» (особистий внесок: О.В. Циганович – участь у розробці концепції дослідження, частковий аналіз літературних джерел, дослідження особливостей правового регулювання досудової санації, дослідження особливостей судової практики застосування досудової санації, виявлення прогалин у правовому регулюванні досудової санації і формулювання висновків і пропозицій щодо напрямків вдосконалення регулюючого досудову санацію законодавства; визначення потенційних підходів до вдосконалення процедури досудової санації; переклад; Б.В. Деревянко – участь у розробці концепції дослідження, частковий аналіз літературних джерел, підбір методів дослідження, рецензування та редагування, формулювання висновків);

2. Наукова стаття «Правова природа та зміст плану санації у справі про банкрутство» (особистий внесок: О.В. Циганович – розробка концепції дослідження, частковий аналіз літературних джерел, дослідження судової практики затвердження плану санації, формування висновків щодо правової природи, особливостей затвердження плану санації та його ролі в процедурі санації як матеріально-правового та процесуально-правового акту, в якому фіксується поетапний шлях виходу боржника зі стану неплатоспроможності; Б.В. Деревянко – частковий аналіз літературних джерел, рецензування та редагування, формулювання висновків та окреслення перспектив подальших досліджень).

Апробація матеріалів дисертації. Основні результати дисертаційного дослідження висвітлювалися на науково-практичних заходах протягом 2022–2026 років. Зокрема, основні аспекти роботи були представлені на II Міжнародній науково-практичній конференції «Приватноправові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії» (07 жовтня 2022 року, м. Кропивницький,); науково-практичній конференції аспірантів, докторантів, молодих і досвідчених учених «Правничі наукові дослідження» (27 травня 2023 року, м. Київ, м. Івано-Франківськ, м. Хмельницький); міжнародній науково-практичній конференції «Процесуальне право: тенденції, виклики, трансформація» (17 квітня 2026 року, м. Київ); міжнародній науково-практичній конференції «Сталий розвиток економіки, обліку, фінансів та управління в умовах нестабільності та кризових явищ» (30 квітня 2026 року, м. Житомир); міжнародній науково-практичній конференції «Трансформаційні процеси та перспективи розвитку науки, освіти, суспільства та технологій в Україні та світі» (1 травня 2026 року, м. Кременчук).

Публікації. Основні результати дослідження викладено у 10 наукових працях, з яких 5 статей опубліковано у наукових виданнях з юридичних наук, включених до переліку наукових фахових видань України, 5 публікацій – за матеріалами всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференцій.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою і завданнями дослідження. Робота складається з анотації, вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг дисертації складає 223 аркуші, з них основного тексту – 170 аркушів. Список використаних джерел налічує 216 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДНОСИН У ПРОЦЕДУРІ САНАЦІЇ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

1.1. Правова природа, принципи та місце процедури санації у справі про банкрутство

Відкриття провадження у справі про банкрутство завжди є «тривожним дзвіночком» для боржника та його кредиторів, який сигналізує про можливе майбутнє визнання неплатоспроможного суб'єкта банкрутом з усіма наслідками, що з цього випливають. Разом з тим, держава об'єктивно зацікавлена у застосуванні процедури санації, аніж ліквідації у справі про банкрутство [46, с. 656]. Такий підхід знаходить своє відображення у відповідних положеннях законодавства, спрямованих на забезпечення належної правової процедури санації. Однак, незважаючи на наявність відповідного правового регулювання, процедури з відновлення платоспроможності боржника далеко не завжди досягають своєї мети – виходу боржника з фінансової кризи. Саме тому важливим є зважений та поетапний хід процедури санації, який дозволить крок за кроком вивести боржника зі стану неплатоспроможності.

Матеріально-правовою підставою для відкриття провадження у справі про банкрутство юридичних осіб згідно з нормами Кодексу є неплатоспроможність боржника, ознакою якої є наявність невиконаного боржником зобов'язання перед кредитором незалежно від його розміру та строку невиконання [29, с. 24]. Проте слід пам'ятати, що, як вказується у науковій літературі, фінансові труднощі боржника можуть бути тимчасовими, а тому ліквідація банкрута є крайнім заходом, і, перш ніж вдаватися до такої процедури, необхідно вжити всіх заходів для відновлення платоспроможності боржника та його конкурентоспроможності на ринку [6, с. 36-37].

Банкрутство та ліквідація неплатоспроможного боржника – не найкращий сценарій розвитку для економіки будь-якої країни. Як відзначають професори Б.М. Поляков та В.В. Радзивілюк, поряд із майновими наслідками процедура банкрутства (неплатоспроможності) несе й соціальні. Так, держава втрачає боржника як платника податків, і це позначається на дохідній частині бюджету, завдяки якому фінансуються працівники не тільки соціальної сфери, а й державного апарату, правоохоронних органів та армії [103, с. 17]. Т.І. Швидка та Ю.І. Остапенко також наголошують, що на сьогодні існує необхідність застосування механізмів, які дали б можливість відродження вітчизняного бізнесу [189, с. 233]. Саме тому, починаючи з 1992 року, законодавець у нормативно-правових актах, що регламентують правовідносини банкрутства, закладає основи застосування до неплатоспроможного боржника судової процедури санації з тим, щоб відновити платоспроможність боржників у тих випадках, коли це можливо.

Такий законотворчий підхід є цілком логічним, адже, як слушно наголошують Л.В. Мелех та К.І. Круць, своєчасне виявлення стану неплатоспроможності боржника та його всебічний аналіз дозволяють провести систему заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, яка спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів через реструктуризацію підприємства, боргів і активів та/або зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника [81, с. 114]. Процедура ж санації, на думку А.Б. Гушилика, є найбільш оптимальною, оскільки дозволяє задовольнити вимоги кредиторів та відновити платоспроможність боржника [43, с. 79].

Методологія дослідження регламентації та власне процедури санації у контексті українського законодавства потребує, передусім, визначення її місця посеред суспільних інститутів і, перш за все, в контексті відносин, які вона регламентує. У свою чергу, для цього необхідно встановити ті з інститутів, з

якими процедура санації перебуває у безпосередній залежності, а також описати її ключові елементи та аспекти впливу на відповідні відносини.

Поняття «санація» вживається не лише у законодавстві про банкрутство, але і широко використовується в економіці. Так, О.В. Бережна вказує, що під санацією як економічною категорією розуміється комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, організаційно-правового, виробничо-технічного, соціального характеру, направлених на подолання фінансової кризи на підприємстві та відновлення або досягнення його прибутковості й конкурентоспроможності в довгостроковому періоді [3, с. 123]. На думку О.А. Єрмоленко, О.О. Коковіхіної та Н.М. Лисьонкової, санація це система заходів щодо покриття поточних збитків та ліквідації причин їх виникнення, відновлення платоспроможності підприємств, зменшення всіх видів боргів та поліпшення структури оборотного капіталу [57, с. 115].

Санація з економічної точки зору завжди розглядається як антикризовий процес. Залежно від суб'єктів антикризового процесу, які беруть участь у проведенні окремих заходів, О.М. Гавриш, В.П. Пильнова та О.О. Ващенко вважають за доцільне виділяти зовнішню та внутрішню санації. Зовнішня санація потребує пошуку та узгодження її умов зі сторонніми учасниками: партнерами, кредиторами, інвесторами та ін. Внутрішня санація, як правило, здійснюється самим підприємством або за сприяння кредиторів [36, с. 68]. З такої точки зору санація у справі про банкрутство є зовнішньою, оскільки вона відбувається за погодженням з кредиторами, під керівництвом арбітражного керуючого та під пильним наглядом з боку господарського суду.

Т.В. Донченко слушно зазначає, що відмінною рисою судової процедури санації порівняно із іншими способами попередження банкрутства є склад учасників цієї процедури, наявність загального, визначеного законом механізму її здійснення, реалізація санації спеціальною посадовою особою на основі плану санації під контролем суду у зазначені законом терміни [51, с. 87].

Перш за все, варто відзначити дуальність санації, як процедури, що є комплексним економіко-правовим механізмом, який поєднує як економічні, так

і суто правові інструменти регулювання, алгоритми та правила. Власне, санація у даному випадку не є винятком: більшість процедур, регламентованих КУЗПБ, мають таку дуальну природу, що логічно випливає з суті механізмів, пов'язаних з неплатоспроможністю.

О.В. Васьковський зазначає: «... інститут банкрутства за своєю природою є економічним за змістом і юридичним за формою. Банкрутство виникає не як юридична абстракція, а як економічний факт (припинення здатності суб'єкта (юридичної чи фізичної особи) виконувати свої грошові зобов'язання). Право лише реагує на цей факт, формуючи процедури його врегулювання» [25, с. 368].

Як слушно зазначає О.М. Кальченко, «процедура санації, з одного боку, виступає елементом правового регулювання механізму банкрутства, а з іншого – економічним інструментом відновлення фінансової стійкості, ліквідності та платоспроможності, який включає в себе фінансову, виробничу, соціальну та організаційну складові» [62, с. 225]. Я.О. Левшина вказує: «Банкрутство є складним економічним явищем, причинами якого часто є не лише помилкові рішення керівництва боржника, але й умисні протиправні дії осіб, що контролюють боржника» [76, с. 105].

З приводу співвідношення економічних і правових відносин банкрутства Р.Б. Поляков дуже влучно зазначає: «... якщо дозволити собі метафоричне порівняння відносин банкрутства з автомобілем, то правовідносини банкрутства можна назвати його корпусом, а економічні відносини – двигуном» [104, с. 610].

Тому у санації, так само як і у банкрутстві загалом, тісно переплітаються економічні та правові елементи – адже економічні аспекти цієї процедури є, по суті, її змістом, а правове регулювання – формою. Якщо невдало передбачити економічні заходи з відновлення платоспроможності боржника, то санація виявиться неефективною, якщо ж порушити процедуру введення та реалізації процедури санації – то якою ефективною вона б не могла бути за змістом, порушення правової форми матиме наслідком припинення такої процедури.

Раніше КУЗПБ передбачав два види санації – судову та досудову. Проте нещодавно було внесено зміни до КУЗПБ, якими досудову санацію фактично замінили новою процедурою – превентивною реструктуризацією, яка є близькою за спрямованістю до процедури санації, проте має ряд відмінностей.

У цілому, уникнення ліквідаційного сценарію має безліч позитивних наслідків, як-от збереження економічного потенціалу підприємства, робочих місць та підтримання економічно-соціальної стабільності в державі. З такою позицією погоджується, зокрема, К.В. Васьківська та Я.М. Гринчишин, які вважають, що «фінансове оздоровлення підприємства у багатьох випадках є набагато вигіднішим для кредиторів, ніж його ліквідація, оскільки це означає збереження робочих місць і в принципі можливість безперервного виконання контрактів, а отже, має, безперечно, позитивне соціальне та економічне значення» [24].

В.В. Дерлюк вказує, що підтримка запобігання банкрутству проблемного бізнесу як найважливіший вектор розвитку інституту банкрутства в Україні передбачає формування інституційного середовища, що стимулює відповідні процеси та усуває бар'єри на шляху укладання неформальних угод між кредиторами та боржником [48, с. 104].

Л.М. Ніколенко зазначає, що сфера санації є показовою для оцінки реальної якості імплементації норм права ЄС, оскільки саме в межах цієї процедури перетинаються нормативні, економічні та ціннісні виміри правового регулювання [88, с. 52].

Українське законодавство має певний юридичний інструментарій, спрямований на попередження неплатоспроможності, однак законодавець на цьому не зупиняється і продовжує впроваджувати нові механізми, у тому числі, запозичуючи їх з міжнародної практики. Мова, зокрема, про санацію, фінансову реструктуризацію тощо. Кожна з цих процедур має свою організаційно-правову форму та окреме регулювання, але їхня суть зводиться до одного – уникнення неплатоспроможності або хоча б ліквідаційного сценарію та збереження підприємства. Причини такого різноманіття та

постійного «поповнення арсеналу» юридичних засобів попередження банкрутства є різними, але найосновнішою з них є, очевидно, невисока ефективність та популярність подібних процедур. Як писав А.В. Мегеря за часів дії законодавчих положень про досудову санацію, «на практиці процедуру санації до відкриття провадження у справі про банкрутство не можна назвати затребуваною та поширеною серед боржників. Це зумовлено певним страхом застосування невідомої процедури, наявністю низки спірних питань, які не врегульовано КУзПБ» [80].

Справа у тому, що сфера банкрутства є величезним полем для зловживань відповідно до своєї природи, пов'язаної із, фактично, «прощенням зобов'язань». Неважко здогадатись, що ще більше недоброчесних боржників (а іноді – і кредиторів) будуть використовувати ті механізми, які дозволятимуть як зменшення зобов'язань, так і уникнення ліквідації підприємства. Саме тому кредитори часто дуже скептично ставляться до відповідних процедур, які часто призводять лише до зменшення кількості повернених їм за зобов'язаннями коштів.

Отже, проблеми застосовності уже існуючих процедур змушують законодавця як шукати шляхи їх вдосконалення, так і впроваджувати нові. Варто, однак, зазначити, що іноді основним рушієм таких змін стає не стільки бажання знайти шляхи врегулювання проблем у сфері банкрутства, скільки поглиблення інтеграційних процесів між Україною і Європейським Союзом та Заходом, що має свій вплив на правову регуляцію цих ж механізмів.

Серед множини механізмів, правова природа котрих спрямована на запобігання банкрутству, одним з найменш досліджених та новітніх для України є превентивна реструктуризація боргів. Особливого значення вона набуває сьогодні, враховуючи, що ця процедура є новелою не лише українського, але й світового законодавства. Зокрема, відповідні положення за останні декілька років були введені до правового поля України та держав ЄС відповідно до вимог Директиви Європейського Парламенту та Ради

Європейського Союзу 2019/1023 від 30.06.2019р., що є однією з умов виділення Україні макрофінансової допомоги [205].

Філософія Ради ЄС та Європарламенту у даному розрізі полягає у розумінні взаємопов'язаності суб'єктів господарювання один з одним та необхідності створювати механізми захисту порядних боржників для забезпечення стабільності економічної системи, особливо в періоди стагнації. Верховною Радою України в кінці вересня 2024 року був прийнятий законопроект № 10143, яким внесено зміни до КУзПБ та інших регулюючих неплатоспроможність нормативно-правових актів. Зокрема, визначається зміст, умови, особливості процедури превентивної реструктуризації, механізми впливу тощо.

Відповідно до внесених до КУзПБ змін, під превентивною реструктуризацією розуміється система організаційно-господарських, управлінських, інвестиційних, технічних, фінансово-економічних, правових заходів, спрямованих на недопущення або запобігання неплатоспроможності боржника, що можуть включати зміну складу, умов або структури активів та зобов'язань боржника, а також будь-які необхідні операційні зміни чи комбінацію цих елементів, які здійснюються згідно з планом превентивної реструктуризації (ст. 1 КУзПБ).

Зважаючи на новітній характер процедури, у вітчизняному науковому доробку відсутня достатня кількість наукових досліджень, пов'язаних саме з її дослідженням, тому тема превентивної реструктуризації потребує окремого вивчення як новітнього механізму галузі банкрутства зокрема та українського законодавства в цілому. Проте превентивна реструктуризація хоч і є процедурою банкрутства, адже регламентується КУзПБ, все ж здійснюється поза межами справи про банкрутство.

Таким чином, санацію слід відрізняти від превентивної реструктуризації, оскільки, незважаючи на спільну спрямованість даних процедур на відновлення платоспроможності боржника, превентивна реструктуризація здійснюється поза межами справи про банкрутство, більше того – під час

застосування до боржника процедури превентивної реструктуризації законодавство прямо забороняє відкривати щодо такого боржника справу про банкрутство.

Санацію у найширшому розумінні слід розглядати як сукупність правових та організаційних механізмів, що мають на меті відновлення платоспроможності боржника та повне або часткове задоволення вимог кредиторів у межах справи про банкрутство або без такого (превентивна реструктуризація), за участі суду та кредиторів. Цей останній елемент участі є вирішальним, адже різноманітні організаційні процедури, які притаманні процесу проведення санації, існують і незалежно від КУзПБ та господарських судів і можуть проводитися підприємством в рамках внутрішньої організаційно-економічної політики.

Таким чином, інституційний сенс санації полягає саме в «колективному» вирішенні проблем підприємства, коли «внутрішні» негаразди переходять межу контролюваності або наближаються до неї, внаслідок чого керівництво боржника або ж кредитори стають вимушеними вдаватись до спеціальних юридичних механізмів, що передбачені законодавцем саме з метою як збереження економічного потенціалу підприємства, так і повного або часткового задоволення кредиторських вимог.

К.В. Бережна зазначає: «Санація охоплює різні аспекти – від економічних і юридичних до організаційних і соціальних, що робить її предметом комплексного аналізу... Санація як юридичний процес передбачає певний набір заходів, які реалізуються у рамках процедури банкрутства для уникнення ліквідації підприємства та забезпечення задоволення кредиторських вимог» [2, с. 33].

Повертаючись до питання дуальності, варто чітко розділити економічні та юридичні аспекти процедури санації.

Розглядаючи правову сторону санації, виділимо наступні її елементи:

- визначене коло осіб, які є учасниками процедури (боржник, кредитори, арбітражний керуючий, інвестори тощо);

- процесуальний порядок здійснення – умови ініціювання, відкриття, затвердження, закриття процедури санації. Іноді до такого порядку включаються механізми перегляду чи зміни умов процедури. Усі ці аспекти регулюються положеннями КУЗПБ, а також нормами Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України);

- правові механізми впливу на активи та борги боржника (реструктуризація структури боржника, відстрочення, реорганізація тощо);

- інші механізми, зокрема, контролю кредиторів та господарського суду за процедурою санації, зміни арбітражного керуючого тощо.

Говорячи про процесуальний порядок здійснення, слід наголосити, що застосування норм ГПК України у справі про банкрутство у певних випадках відрізняється від звичайного застосування норм процесуального закону, що обумовлено специфікою інституту банкрутства [19, с. 357].

Серед економічних елементів важливими є наступні:

- відновлення платоспроможності боржника;
- збереження боржника як господарюючого суб'єкта – платника податків;

- реструктуризація активів, а також інші методи впливу на пасиви боржника, які надаються боржнику за згоди кредиторів для узгодження його реальних фінансових можливостей з існуючими зобов'язаннями;

- оптимізація виробництва та управління підприємством, що розкривається у цілому ряді організаційних заходів, які мають на меті регулювання активів боржника. У контексті процедури санації відповідні заходи мають бути спрямовані передусім на усунення неефективностей у економічній діяльності боржника і можуть бути пов'язані з різноманітними її аспектами, від структури підприємства до питань виробництва, взаємодії з працівниками тощо;

- залучення інвестицій, як окремий засіб фінансування процедур, пов'язаних з реорганізацією суб'єкта підприємницької діяльності.

Фактично, головний економічний та соціальний вимір санації полягає у наданні боржнику права на застосування ряду механізмів, що мають на меті покращення його економічного стану. У свою чергу, ця міра є двосторонньою, адже направлена не виключно на економічне благо боржника, а має за мету і, якщо не передусім, задоволення інтересів кредиторів. Крім того, у випадку успіху процедури санації боржник зберігається як суб'єкт господарювання, який платить податки, забезпечує робочі місця, функціонує на ринку. Таким чином забезпечується не лише правопорядок з точки зору інтересів окремих суб'єктів економічної діяльності, але й здійснюється спроба запровадити додаткову гарантію економічної стабільності на макроекономічному рівні.

Дуальність санації, таким чином, проявляється у її впливі як на економічні, так і на організаційно-правові сторони діяльності боржника. В той же час, з огляду на вищенаведене, можна зробити висновок про відсутність розмежованості цих двох сторін. Будь-який вплив на економічні аспекти діяльності підприємства породжуватиме зміну правових відносин між суб'єктами процедури і навпаки, будь-який правовий вплив відображатиметься на економічній діяльності суб'єкта підприємницької діяльності. При цьому, окремі механізми (ті самі реструктуризація та реорганізація) можуть бути віднесені до обох аспектів процедури.

До інших інституційних елементів санації можна віднести:

- нормативність – чітке закріплення процедури у законі, властива більшості правових процедур;
- структурність – наявність моделі з етапами та учасниками;
- функціональність – спрямованість на досягнення конкретного результату – відновлення платоспроможності;
- регулятивність – можливість впливу на економічну поведінку учасників, включно з кредиторами та боржником.

Що стосується місця санації у справі про банкрутство, то санація є однією з судових процедур, що застосовується до неплатоспроможного боржника справі про банкрутство.

В.В. Радзивілюк зазначає: «Судові процедури банкрутства, неспроможності, конкурсу, система традиційних правових заходів, що застосовуються у межах судового провадження, які передбачені законодавством про банкрутство, сприяють тому, що відбувається мінімізація негативного впливу на національну економіку процесів, пов'язаних із неплатоспроможністю учасників ринкового середовища тієї чи тієї країни, та пом'якшення наслідків, обумовлених змінами, які в економіці» [138, с. 82]. О.В. Васьковський зазначає, що судова процедура є логічною композицією дій та рішень відповідних залучених учасників відносин неплатоспроможності задля отримання необхідних результатів і, за своєю функціональною сутністю, виражається через певний ансамбль правових заходів і засобів, диригентом якого є суд [27, с. 185].

КУзПБ передбачає застосування до боржника – юридичної особи таких судових процедур у межах справи про банкрутство:

- розпорядження майном боржника;
- санація боржника;
- ліквідація банкрута.

До боржника – фізичної особи відповідно до КУзПБ застосовуються такі судові процедури:

- реструктуризація боргів боржника;
- погашення боргів боржника.

Кожна судова процедура має своє цільове призначення, зміст і строки реалізації [42, с. 283].

При цьому деякі з наведених судових процедур є обов'язковими, а деякі – факультативними. Так, процедура розпорядження майном боржника є обов'язковою у справі про банкрутство, оскільки вона вводиться одночасно з відкриттям провадження у справі про банкрутство. Судова ж процедура санації є факультативною, адже, на відміну від процедури розпорядження майном боржника, процедура санації вводиться не у всіх справах, а лише у тих, де на те є воля кредиторів. Ліквідаційна процедура також є факультативною,

оскільки якщо платоспроможність боржника вдасться відновити, то необхідність визнавати його банкрутом та вводити процедуру ліквідації відпаде.

Крім того, санацію можна розглядати як інститут права банкрутства (неплатоспроможності). Правовий інститут у юридичній літературі пропонується визначати як відносно відособлену самостійну й стійку групу норм, що регулюють окремі види однорідних суспільних відносин (спеціальні інститути) або загальне у всіх відносинах даного роду, незалежно від їхньої видової приналежності (загальні інститути) [1, с. 260]. Вбачається, що інститут санації є спеціальним інститутом права банкрутства (неплатоспроможності).

Щодо самого права банкрутства (неплатоспроможності), то слід погодитися з Р.Б. Поляковим, який обґрунтовує поняття права банкрутства (неплатоспроможності) як комплексної галузі права, яка об'єднує матеріальні та процесуальні норми інших галузей права, регулює суспільні відносини, пов'язані з неплатоспроможністю юридичних і фізичних осіб, де в універсальному судочинстві із застосуванням до учасників правовідносин імперативних і диспозитивних начал задля досягнення спільного інтересу суд за допомогою арбітражного керуючого здійснює нагляд за всім майном боржника та розпорядження ним з метою повного або максимально можливого погашення встановлених грошових вимог кредиторів [112, с. 153]. Право банкрутства (неплатоспроможності) хоч і є комплексною галуззю права, проте за своєю галузевою приналежністю тяжіє до господарського та господарського процесуального права.

У галузевій юриспруденції підтримується думка про те, що галузеві принципи поширюють свою дію і на інститути. Проте слід зазначити, що у юридичній науці висловлюються також позиції стосовно існування самостійних принципів інститутів права, нормативно-правових інститутів. Вони покликані відображати характер та особливості таких інститутів [75, с. 25].

На інститут санації мають вплив як принципи права банкрутства (неплатоспроможності), так і спеціальні принципи процедури санації. Щодо загальних принципів, то В.В. Радзивілюк до числа основних принципів українського права банкрутства (неспроможності) відносить наступні:

- принцип реалізації відносин банкрутства (неспроможності) у певній процесуальній формі (у рамках провадження у справі про банкрутство);
 - принцип застосування до неплатоспроможного боржника визначених процедур банкрутства;
 - принцип впровадження та реалізації процедур банкрутства під контролем державних органів;
 - принцип порушення провадження у справі про банкрутство при наявності необхідної та достатньої сукупності формальних та матеріально – правових фактів чітко визначених законодавчими приписами;
 - принцип наявності у боржника декількох кредиторів (колективного або асоційованого кредитора) або принцип збігу вимог кредиторів на майно боржника;
 - принцип усунення випадкових переваг одного кредитора перед іншими кредиторами боржника;
 - принцип рівномірного та розмірного задоволення вимог усіх кредиторів неспроможного боржника із належного йому майна;
 - принцип визначення більшості кредиторів не їх кількістю, а розміром їх вимог;
 - принцип обмеження правомочностей боржника (банкрута) щодо належного йому майна та незалежного керування справами боржника (банкрута) (за виключеннями встановленими законом);
 - принцип єдиного, неподільного об'єкту задоволення;
 - принцип задоволення вимог кредиторів лише у грошовій формі
- [137, с. 25].

П.Д. Пригуза та А.П. Пригуза розглядають такі принципи правового регулювання відносин неплатоспроможності (конкурсного права та конкурсного процесу), як:

- принцип публічності в конкурсному провадженні;
- право на справедливий судовий розгляд справи;
- принцип добросовісності, розумності та справедливості;
- верховенства права у конкурсному праві та процесі;
- принцип законності у конкурсному праві та процесі;
- принцип змагальності у конкурсному провадженні;
- принцип розподілення ризиків;
- принцип «власність зобов'язує»;
- принцип конкуренції (конкурсу) у відносинах неплатоспроможності;
- принцип судового нагляду у відносинах неспроможності та банкрутства;
- принцип процесуального плюралізму [131, с. 41-56]

Суддя О.О. Банасько в окремій думці у справі № 904/3325/20 вказав: «До принципів права, які характерні для правового інституту неспроможності можна віднести процесуальний плюралізм; оптимальне дотримання приватноправових та публічно-правових інтересів; принцип загального, пропорційного та співрозмірного до черговості задоволення вимог кредиторів; принцип єдиного правового захисту інтересів кредиторів в межах процедур банкрутства; принцип належності та повноти дій ліквідатора під час здійснення ним ліквідаційної процедури; принцип судового контролю у процедурах банкрутства щодо повноти на належності дій учасників провадження у справі про банкрутство, що зобов'язує суд з достатньою повнотою встановити об'єктивні обставини правовідносин сторін по множинних предметах спорів, які виникають у процедурах банкрутства. Застосування судами законодавства про банкрутство зобов'язує суди відповідно до частини першої статті 3 ГПК України також використовувати

відображені у нормах цього законодавства особливі принципи інституту неплатоспроможності для забезпечення мети законодавства про банкрутство – якнайповнішого задоволення вимог кредиторів боржника. Застосування судами принципів судового контролю у процедурах банкрутства щодо повноти та належності дій учасників справи про банкрутство, єдиного правового захисту інтересів кредиторів в межах процедур банкрутства та пропорційності надає суду у процедурі банкрутства правові важелі, які можуть забезпечити дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника на кожному з етапів процедур банкрутства, у т.ч. і процедури досудової санації» [93].

В. Погребняк та О. Гаврилюк роблять висновок, що у практиці застосування КУЗПБ виявлено такі спеціальні принципи інституту банкрутства (неплатоспроможності) як принцип концентрації у межах справи про банкрутство всіх спорів; принцип процесуальної економії у справі про банкрутство; принцип судового нагляду у відносинах неплатоспроможності та банкрутства; принцип безсумнівної повноти дій ліквідатора у ліквідаційній процедурі; принцип «незмінності складу суду» у справах про банкрутство; принцип конкурсного імунітету кредиторів [96, с. 49].

К.В. Смолів у науковій статті, присвяченій дослідженню принципів права неспроможності (банкрутства), доходить висновку, що відсутність закріплення принципів права неспроможності (банкрутства) на законодавчому рівні (наприклад, в преамбулі КУЗПБ) безумовно є суттєвим недоліком, оскільки саме вони мали стати для Верховного Суду своєрідним орієнтиром, навіть «компасом», у правозастосовній діяльності. Разом з тим, не можна вважати позитивним формування наведених принципів виключно на рівні судової доктрини, оскільки в такому разі Верховний Суд фактично генерує безмежний зміст кожного принципу права неспроможності (банкрутства), іноді спотворюючи його, хоча при цьому, безумовно, принципи сприяють змістовному наповненню прогалин у законодавстві з питань неспроможності (банкрутства) [147, с. 281].

Р.Б. Поляковим сформульовано також поняття принципу всеспільності як принципу, за яким спільність кредиторів в універсальному судовому провадженні за допомогою арбітражного керуючого та під судовим наглядом має право задовольнити відповідно до черговості та привілеїв свої заявлені та визнані судом вимоги за рахунок спільного майна, відступленого їхнім спільним боржником [110, с. 209]. В іншій своїй праці Р.Б. Поляков зазначає також про принцип пріоритету процедури санації для юридичних осіб та реструктуризації боргів для фізичних осіб, який, як вказує вчений, хоча і зберігає свою дію, але більш ефективний у справах про неплатоспроможність фізичних осіб, оскільки процедура реструктуризації вводиться одночасно з відкриттям провадження і діє через затверджений план реструктуризації [106, с. 75].

Щодо принципів інституту санації, вважаємо за необхідне виділити такі:

- принцип економічної доцільності – заходи, передбачені планом санації, повинні бути реальними і такими, які можна виконати під час їх практичного застосування, а введення процедури санації повинно мати на меті реальне відновлення платоспроможності боржника, а не формальні дії, спрямовані на затягування справи;
- принцип збереження боржника як господарюючого суб'єкта – санація є судовою процедурою, у якій акцент зміщено в бік відновлення платоспроможності боржника та яка має на меті збереження його як суб'єкта господарювання;
- принцип плановості – процедура відбувається не хаотично, а відповідно до погодженого та затвердженого плану санації.

Отже, санація є однією із судових процедур, що застосовується до неплатоспроможного боржника справі про банкрутство. Їй притаманні як загальні принципи права неспроможності (банкрутства), так і спеціальні, до яких слід віднести: принцип економічної доцільності, принцип збереження боржника як господарюючого суб'єкта, принцип плановості [186, с. 41].

Щодо етапів процедури санації, судовою практикою вироблено ряд її етапів. Так, як вказано в ухвалі Господарського суду Одеської області від 27 лютого 2026 року у справі № 916/831/25, системний аналіз ст.ст. 49, 50, 52 КУзПБ свідчить, що процедура санації боржника проводиться під судовим контролем, який можна умовно розмежувати на такі етапи:

I етап – ч.ч. 3, 5 ст. 49, ч.ч. 7, 8 ст. 52 КУзПБ – суд здійснює перевірку плану санації на предмет дотримання порядку його схвалення, погодження забезпеченими кредиторами та відповідності його вимогам законодавства;

II етап – ч. 3 ст. 49, ч. 1 ст. 50, ч.ч. 7, 8 ст. 52 КУзПБ – суд здійснює розгляд плану санації та за результатами розгляду постановляє ухвалу про затвердження плану санації та введення процедури санації або про відмову у затвердженні плану санації;

III етап – ч.ч. 4–6, 9–11 ст. 50, ч. 5 ст. 54, ч. 7 ст. 55, ч. 1 ст. 56, ч.ч. 8–12 ст. 57 КУзПБ – суд здійснює функції нагляду за процедурою санації, що проявляється у його повноваженнях щодо накладення арешту на майно боржника та інших обмежень дій боржника щодо розпорядження його майном, розгляду заяв про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними, розгляду інформації керуючого санацією про виконання плану санації, розгляд заяв про відшкодування збитків, що виникли через відмову від виконання договору, у процедурі провадження у справі про банкрутство, припинення процедури санації достроково у разі невиконання умов виконання плану санації та / або в разі невиконання поточних зобов'язань боржника, розгляд змін до плану санації, скасування заходів забезпечення вимог кредиторів, розгляд звіту керуючого санацією та скарг кредиторів, затвердження або відмова в затвердженні звіту керуючого санацією, продовження строку процедури санації тощо [171].

Саме з урахуванням цієї поетапної моделі судового контролю, у третьому розділі даного дисертаційного дослідження буде здійснено комплексне дослідження практичної реалізації процедури санації, з акцентом на

особливості кожного з наведених етапів та проблемні аспекти, що виникають у процесі її застосування.

1.2. Правове регулювання санації боржника у межах інституту банкрутства у економічно розвинених демократичних країнах (США, Німеччина, Велика Британія)

Із самого початку становлення правового регулювання банкрутства думки вчених щодо підходів до його трактування, змісту та ролі в економічно-правовій системі різняться. Основними з них є два: проборжниковий та прокредиторський, які, зазвичай, відповідно, орієнтовані на макро- або мікрорегулювання економічних відносин.

Як слушно зазначає І.В. Новик, «оскільки економіка держави прямо пов'язана із станом первинної ланки, тобто окремих підприємств, то проблеми діяльності юридичних осіб у кінцевому підсумку негативно впливають на загальнодержавну фінансово-економічну стабільність» [90].

Враховуючи, що банкрутство є, безумовно, останнім етапом на шляху глибокої кризи конкретного підприємства, існує думка, що основною метою банкрутства є «очищення» ринку від неефективних підприємств. Таким чином, на полі нібито залишаються лише «найсильніші» гравці, які як ніхто інший сприяють розвитку економічної системи.

Тим не менш, такий підхід, очевидно, має певні прогалини. Перш за все, не завжди причиною доведення підприємств до банкрутства є неефективний менеджмент. Як показують світові події останніх років, глобальні об'єктивні чинники, такі як пандемія або широкомасштабні військові дії сприяють ліквідації навіть найуспішніших суб'єктів господарювання аж ніяк не менше за невмілі дії керівництва. Крім цього, українська практика функціонування інституту банкрутства навіть до 2020 року не раз показувала, що правові реалії є досить далекими від моделі, закладеної законодавцем. Зловживання правом,

нечесна конкуренція також дуже часто стають причиною занепаду підприємств що на початку діяльності мали, здавалося б, великий потенціал.

Саме тому існує й інший підхід, орієнтований на сприйняття процедури банкрутства як інструмента відсіювання гравців з ринку та збереження грошової маси, а і як, зокрема, «останній шанс» для кризового господарства на відновлення власної платоспроможності за допомогою правових механізмів. І.В. Новик вказує, що значну частку серед так званих «проблемних підприємств» становлять ті, які мають досить непогані перспективи подолати тимчасові перешкоди і ефективно продовжити свою діяльність у майбутньому [90].

Одним із ключових механізмів, які передбачено саме з метою надання боржнику шансу на вихід з кризи, виступає санація, являючи собою комплекс процедур, спрямованих на відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання, який, з однієї сторони, дозволяє не лише врятувати боржника від його «вибуття» з економічної арени, але й максимізувати суму повернутих кредиторам коштів.

З твердженням про двосторонню вигоду санації погоджується, зокрема, О. Кальченко, яка наводить наступне визначення: «санація – це комплекс фінансово-економічних, виробничо-технічних, організаційно-правових, соціальних заходів, метою яких є відновлення платоспроможності підприємства-боржника, оздоровлення його фінансового стану, задоволення повністю або частково вимог кредиторів і недопущення банкрутства» [62, с. 225].

Очевидно, що дотримання здорового балансу між прокредиторським і проборжниковим підходом, залежно від конкретної економічної моделі, є найбільш раціональним рішенням при формуванні політики у сфері правового регулювання банкрутства.

Як показує практика, в Україні ефективність механізму банкрутства і санації зокрема знаходиться під серйозним сумнівом: ним зловживають для затягування часу, виведення додаткових коштів з підприємства тощо.

Закріплення прокредиторського підходу на різних етапах генезису правового регулювання банкрутства також мало неоднозначні наслідки: так, до прикладу, у Законі України «Про банкрутство» 1992 року процедура санації не була передбачена взагалі. Суттєвою реформою законодавства 1999 року (нова редакція Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом») було введено санацію у якості окремої судової процедури, визначено її поняття, порядок введення, права керуючого санацією та регламентовано окремі положення, що стосувались плану санації [134].

На даний час старий закон замінив КУЗПБ, який, хоча і більш детально регулює санаційну процедуру, тим не менше, все ж стоїть радше на захисті інтересів кредиторів. Як зазначає Т. Біла, щодо КУЗПБ порівняно з нормами Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» законодавець значно розширив можливість кредиторів приймати дієву участь у процедурах банкрутства боржників. Зокрема, мова йде про обсяги повноважень кредиторів, зменшення кворуму, голосування за схвалення плану санації класами [4, с. 57].

Вбачається, що задля збереження балансу регулююче законодавство повинно змінюватись, в тому числі, шляхом запозичення найкращих методик з розвинених капіталістичних держав.

Належне виконання Україною міжнародно-правових зобов'язань, закріплених в Угоді про асоціацію між нашою державою, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, передбачає здійснення масштабної гармонізації законодавства України з *acquis* ЄС [132, с. 51-52]. Одним із очевидних та важливих заходів у цьому напрямі є виконання вітчизняним законодавцем положень директив Європейського парламенту та Ради ЄС, з яких процедур неплатоспроможності насамперед стосуються директиви 2019/1023 [205] від 30.06.2019р. та 2026/799 від 30.03.2026р [206].

В той же час, думки про необхідність удосконалення положень КУЗПБ висловлювались науковцями і раніше. Як зазначає Р. Б. Поляков, «КзПБ є

занадто «сирим» та «зеленим» задля того, щоб бути повноцінним продуктом споживання. Його положення потребують певної гармонізації між собою, не кажучи вже про здійснення їх удосконалення» [107, с. 93].

З даною метою доцільним є вивчення зарубіжного досвіду функціонування законодавства, що регулює відносини у процедурі санації, а саме – відповідних правових інститутів ФРН, Великої Британії та США – держав, що не лише демонструють високі показники економічного розвитку, але й мають значний практичний досвід застосування законодавства про банкрутство у кризові періоди.

Вивчення даних правових систем було б найбільш доцільно проводити на основі деяких виділених критеріїв, а саме: суб'єктної орієнтованості законодавства, доступності механізму санації, їхньої дієвості та ефективності на практиці, а також методики проведення «оздоровчих процедур».

Правові засади санації у США. Приклад США видається найбільш доречним з огляду як на світове економічне лідерство за розміром економіки, так і, зокрема, на високий показник ВВП на душу населення (90 026,5\$ станом на 2025 рік) [211].

У США процедури банкрутства регулюються 11 розділом Кодексу США (Title 11 of the United States Code), прийнятим у 1978 році, також відомим як Кодекс про банкрутство (Bankruptcy Code). У його ключових главах врегульовано різноманітні процедури, пов'язані з банкрутством. зокрема – ліквідаційну процедуру у главі 7 (Chapter 7) і різні типи реструктуризації у главах 11 і 13 (Chapters 11 і 13) – аналогу судових відновлювальних процедур в українському законодавстві [214].

Аналіз норм даного нормативного акту дозволяє зробити висновок про його спрямованість, перш за все, на забезпечення інтересів боржника, зокрема на відновлення його платоспроможності, запобігання ліквідації [212]. З цим погоджується низка науковців. Так, Л.С. Козак та О.В. Федорук вказують, що основним завданням Кодексу є допомога боржникові у звільненні від частини боргів та запобіганні ліквідації підприємства. Метою Кодексу про банкрутство

є не ліквідація, а реабілітація, відновлення підприємства [66, с. 291]. Така ситуація пов'язана з пошуком американською політичною елітою у другій половині XX століття способів мінімізувати кризові ситуації після досвіду «Великої депресії» та утримати стабільність росту економіки після бурхливого економічного розвитку воєнних років.

Адміністративний нагляд за процедурами банкрутства здійснює Міністерство юстиції США (United States Department of Justice) через Програму федеральних конкурсних керуючих США (U.S. Trustee Program). Програма є складовою частиною міністерства і забезпечує контроль за дотриманням законодавства, діяльністю конкурсних керуючих (trustees), які є приблизним аналогом арбітражних керуючих в Україні, та за недопущенням зловживань у процедурі [215]. Федеральні конкурсні керуючі є федеральними службовцями, які призначаються Генеральним прокурором США (Attorney General), відповідно до §581 Розділу 28 Кодексу США, і діють у межах системи Міністерства юстиції. При цьому їх слід відрізнити від приватних конкурсних керуючих (private bankruptcy trustees), які призначаються для ведення окремих справ [213].

У §151, §157 та §1334 Розділу 28 Кодексу США визначено, що судочинство у процедурах банкрутства в США здійснюється в межах федеральної судової системи. Юрисдикція у справах про банкрутство належить федеральним окружним судам, однак безпосередній їх розгляд покладено на суди з питань банкрутства (United States Bankruptcy Courts), які діють як складові федеральних окружних судів (United States District Courts) [213].

Що стосується безпосередньо реорганізації, з положень Кодексу про банкрутство (зокрема, глави 11, що присвячена реорганізації) бачимо, що для американського законодавства властивий легкий доступ до даної процедури: Кодекс не передбачає жодних обмежень або вимог щодо мінімального порогу боргу чи доходу для підприємства, яке планує відновити свою платоспроможність [214].

Також варто зазначити, що у більшості випадків при реорганізації сам боржник і залишається керівником компанії (для позначення такого боржника використовується термін «debtor-in-possession» – з англ. «боржник у володінні»). Конкурсний керуючий (trustee) використовується, як правило, лише у випадках, коли у справі фігурують факти шахрайства, доведення до банкрутства, неефективного управління тощо. Очевидно, що такий підхід сприяє розширенню потенційного контролю з боку боржника за ситуацією, хоча і збільшує ризики зловживання.

Боржник може як звернутись до суду, одразу маючи на меті скористатись можливістю реорганізації (глави 11 і 13), так і перейти до неї після відкриття «ліквідаційної» сьомої глави. В останньому випадку мова йде про так звану конверсію справи (conversion), яка може бути здійснена за погодженням суду відповідної заяви боржника. Суд може прийняти рішення про конверсію і за заявою заінтересованої сторони, але без згоди боржника це можливо зробити лише у разі банкрутства за главою 11.

Різниця між главами 11 та 13 полягає у декількох аспектах. По-перше, глава 11, на відміну від глави 13, не має обмежень щодо максимальної суми боргу, що робить її більш доступною для великого та середнього бізнесу. Глава 13, навпаки, часто називається «робітничим банкрутством» («wage earner» bankruptcy) і взагалі доступна лише для фізичних осіб та індивідуальних підприємців.

Крім цього, обидві глави дозволяють розробку та імплементацію «плану оздоровлення». Водночас різниця між главою 11 та главою 13 полягає у їх суб'єктній та функціональній спрямованості. Глава 13 застосовується переважно до фізичних осіб із регулярним доходом і передбачає затвердження судом плану погашення боргів, після виконання якого боржник може бути звільнений від залишкових зобов'язань. Натомість глава 11 орієнтована на реорганізацію діяльності підприємства як діючого суб'єкта господарювання, допускає зміну структури боргу, у тому числі списання або конверсію зобов'язань, та передбачає збереження контролю за управлінням боржником у

статусі debtor-in-possession під судовим наглядом та, зрештою, подальше відновлення платоспроможності.

Запропонувати план оздоровлення мають право як кредитори, так і сам боржник. Однак, протягом перших 120 днів після відкриття провадження відповідне право надається лише боржникові (з можливістю пролонгації або дострокового припинення судом), що, разом з тенденцією не змінювати керівництво підприємства, ще більше грає на руку потенційному банкруту. У подальшому план повинен бути затвердженим кредиторами. Голосування відбувається за класами. Спочатку усі кредитори діляться на класи, після чого відбувається голосування всередині них: план вважається затвердженим конкретним класом, якщо за нього проголосувала хоча б половина усіх кредиторів, що утримують 2/3 зобов'язань класу. Так звані «непошкоджені класи» (“unimpaired classes”), зобов'язання боржника по відношенню до яких відповідно до плану лишилися незмінними, не мають права голосу і вважаються такими, що прийняли план. Лише у випадку, якщо всі класи кредиторів погодили план, він затверджується судом [214].

Однак навіть тут очевидно проглядається проборжниковий підхід Кодексу про банкрутство: законодавство США передбачає можливість провести так звану процедуру “cram-down” («нав'язування») – примусового затвердження судом плану санації у випадку, коли хоча б один «пошкоджений клас» (“impaired class”), тобто такий, права (вимоги) якого погіршуються умовами плану, погодив його реалізацію (навіть, якщо всі інші класи проти). §1129 (b) Кодексу про банкрутство дозволяє суду провести “cram-down” у випадку, якщо план є чесним і справедливим (fair and equitable) по відношенню до “impaired”-класів кредиторів, що не прийняли план, і не має ознак несправедливої дискримінації щодо будь-якого з цих класів [214].

Пізніше серед вітчизняних науковців можливість запозичення українським законодавством механізму “cram-down” у своїй науковій дисертації розглядала також Ю. М. Татік. Згідно з її думкою, для усунення вади залежності процедури санації від консенсусу між усіма класами кредиторів

необхідне законодавче впровадження інституту “cram-down” як інструмента збереження життєздатних боржників, доповненого чіткими гарантіями для чіткими гарантіями для кредиторів, що не підтримали план у вигляді тесту «найкращих інтересів» та принципу недискримінації між класами [155, с. 111].

В цілому погоджуючись з даною позицією, слід, однак, зазначити, що список гарантій, наведений Ю. М. Татік, зважаючи на можливі ризики впливу на волю кредиторів, є дещо неповним. Так, для створення повноцінного аналогу механізму “cram-down” він мав би, на нашу думку, дозволяти примусове затвердження плану санації лише у випадку виконання низки умов, а саме: згоди хоча б одного класу кредиторів, що має право голосу, реалістичності та здійсненності умов плану, відсутності несправедливої дискримінації між класами кредиторів, забезпечення справедливого ставлення до тих класів, які не підтримали план. Доцільним видається і впровадження механізмів посиленого контролю за виконанням такого плану як з боку кредиторів, так і з боку суду.

Відповідно до положень Кодексу про банкрутство, під час розроблення плану усі сторони процесу мають право запропонувати власне бачення нинішнього стану і подальшого розвитку підприємства. Важливе значення у даному процесі має оцінка активів боржника, від якої в подальшому залежить перерозподіл нових часток власності. Для імплементації плану дозволяється проводити цілий спектр заходів: частковий продаж активів боржника, реорганізація виробництва, ліквідація неприбуткових відділів, а також модифікація вимог кредиторів, включаючи їх часткове списання або заміну на інші фінансові інструменти в майбутньому [214].

Окремо передбачена можливість додаткового фінансування «боржника у власності» (так званий «DIP financing»). Таке фінансування може отримувати підвищений пріоритет у задоволенні вимог, включаючи статус суперпріоритету (superpriority) або забезпечення активами боржника, однак його надання та обсяг пріоритету підлягають обов'язковому судовому затвердженню відповідно до §364 Кодексу про банкрутство [214]. Як вказує А.

Гурреа-Мартінез, за відсутності будь-якого механізму, що б стимулював контрагентів боржника продовжувати надавати робочу силу, позики, товари та послуги, вартість підприємства може бути знижена. У багатьох випадках ця втрата вартості може призвести до того, що життєздатні фірми стануть нежиттєздатними підприємствами, які слід закрити. DIP-financing є режимом фінансування, покликаним сприяти збереженню життєздатного бізнесу, який інакше б зник [208, с. 556].

Питання впровадження механізмів аналогічних DIP-financing розглядалось, в тому числі, в межах наукової дисертації Ю. М. Татік, яка, коментуючи можливі шляхи підвищення інвестиційної привабливості процедури санації, зазначала, що «вирішення цього питання потребує законодавчого врегулювання, шляхом встановлення мінімальних гарантій для інвесторів, зокрема пріоритетності нових позик (*DIP-financing*)...» [155, с. 111].

Дана думка хоча і має під собою раціональну основу, все ж потребує уточнення, орієнтованого на порівняння DIP-фінансування з аналогом, існуючим в українському законодавстві.

Справа в тому, що відмінність з наявним в КУЗПБ механізмом проміжного фінансування боржника полягає не в самій правовій можливості залучення фінансування боржником у процедурі неплатоспроможності, а в рівні інституціоналізації та розвитку відповідного ринку.

У США DIP-financing є усталеним елементом процедури, що регулюється Главою 11 та фактично функціонує як стандартизований фінансовий інструмент. Його застосування підтримується розвиненим ринком спеціалізованих кредиторів (банків, інвестиційних фондів, distressed-інвесторів), а також усталеною та передбачуваною судовою практикою. Можливість надання кредиторам, які здійснюють DIP-фінансування, уже згаданого статусу першочергового задоволення вимог суттєво знижує їхні ризики та стимулює активну участь у таких операціях.

В Україні ж аналогічний механізм – проміжне фінансування боржника – закріплений законодавчо, однак наявний лише в процедурі превентивної

реструктуризації і не набув характеру розвинутого ринкового інструменту. Його застосування значною мірою залежить від індивідуального судового розгляду, а також від готовності кредиторів брати на себе підвищені ризики в умовах менш передбачуваної практики. Відсутність сформованого ринку спеціалізованих інвесторів додатково обмежує ефективність цього механізму.

З огляду на це, запозичення DIP-підходу є безумовно релевантним для України для цілей підвищення ефективності процедур неплатоспроможності, однак його повноцінне функціонування потребує подальшого розвитку судової практики, фінансового ринку та мінімізації ризиків зловживань у справах про банкрутство.

Що стосується питання успішності американської Глави 11, хоча спрямованість законодавства США на збереження боржника дозволяє великій кількості підприємств скористатися реорганізацією, лише приблизно третина всіх справ по Главі 11 завершується затвердженням плану реорганізації. За даними дослідження Е. Уоррен та Дж. Л. Вестбрук, план реорганізації був затверджений лише у 30,3% справ, поданих у 1994 році, та у 33,4% справ, поданих у 2002 році [216, с. 615]. Водночас, справи, які перебували у процедурі протягом одного року та в яких був запропонований план реорганізації, завершувалися затвердженням такого плану у 76,5% випадків у 1994 році та у 82,5% випадків у 2002 році. Після двох років ці показники були ще більш позитивними. Серед справ 1994 року, в яких був запропонований план і які перебували у процедурі протягом двох років, у 94,1% випадків вдалося затвердити план; до 2002 року цей показник зріс до 98,6% [216, с. 622]. Таким чином, дослідження підтверджує не лише зростання ефективності застосування процедури реорганізації, а й покращення її показників у залежності від тривалості перебування справи у процедурі банкрутства та часу, необхідного для підготовки і погодження плану реорганізації.

Що ж стосується застосовуваності процедури реорганізації, як зазначає Ерік Bankruptcy (постачальник послуг та аналітики даних для адміністрування банкрутства, корпоративної реструктуризації та довірчих осіб), незважаючи на

те, що процедура ліквідації (Глава 7) залишається найпопулярнішою серед підприємств у США, кількість заявок на реорганізацію за рік зросла з 1766 на початку 2022 року до 2973 на початку 2023 року [198].

Досвід США цікавий для вітчизняного законодавства передусім тим, що імплементує протилежний – проборжниковий підхід, разом з тим, утримуючи показник повернення боргів на високому рівні. Звісно, існують і практичні проблеми реалізації реорганізаційної процедури, зокрема, низький відсоток її повного виконання, однак з часом популярність та ефективність американського механізму оздоровлення боржника неухильно підвищується.

Правові засади санації у Федеративній республіці Німеччині (ФРН).

Іншим прикладом успішної економіки є ФРН, що є одним з європейських лідерів за рівнем ВВП на душу населення (60 496,4 \$ у 2025 році) [211].

Правове регулювання відносин у ФРН у сфері банкрутства і, зокрема, санації, здійснюється Законом про неплатоспроможність (Insolvenzordnung). Він досить детально регулює процедури неплатоспроможності, спрямовані як на ліквідацію майна боржника з метою задоволення вимог кредиторів, так і на відновлення його платоспроможності шляхом проведення санаційних заходів.

Прискіпливість, з якою німецький законодавець підійшов до письмового регулювання процедур банкрутства, відмічається і окремими вітчизняними науковцями, які досліджували питання німецьку процедуру банкрутства. Так, як зазначає Р. Б. Поляков, «проаналізувавши структуру Insolvenzordnung, доходимо висновку, що вона є доволі обширною та деталізованою. Більше того, в деяких випадках, на нашу думку, така деталізація надлишкова. Втім, незважаючи на це, стає зрозуміло, що структура вказаного акта дійсно нагадує більше кодекс, аніж статут» [113, с. 101].

Переходячи до питання співвідношення захисту інтересів сторін, варто зазначити, що, незважаючи на те, що у розділі I «Цілі проваджень у справах про банкрутство» Закон про неплатоспроможність у якості пріоритетної мети вказано задоволення вимог кредиторів, його варто назвати цілком

прокредиторським: радше, у німецькій моделі зберігається баланс між інтересами кредиторів і боржника [212].

Із цим погоджується М. Сарнацький, описуючи права учасників процесу як на етапі ініціювання процедур банкрутства, так і в ході процесу. Підсумовуючи, М. Сарнацький зазначає, що «німецька влада зорієнтована на солідарний захист інтересів як боржника, так і кредитора» [144, с. 82].

Власне, аналіз норм наступних розділів Закону про неплатоспроможність розкриває особливості даного збалансованого підходу законодавця. З однієї сторони, параграфи 17-19 Закону про неплатоспроможність дозволяють використання процедури банкрутства (і в подальшому санації) за наступних підстав: настання неплатоспроможності, загроза неплатоспроможності (як правило, якщо можна передбачити, що боржник не зможе виконати свої зобов'язання протягом прогнозованого періоду, що становить 2 роки), а також наявність надмірної заборгованості: остання визначається перевищенням обсягу пасивів боржника над обсягом його активів, окрім випадків, коли продовження діяльності протягом наступних дванадцяти місяців є, залежно від обставин, дуже ймовірним [202].

В інтересах кредиторів грають і окремі механізми процедури банкрутства, як-от визнання недійсності договорів, укладених протягом десяти років до відкриття провадження (у випадку доведення умисного заподіяння шкоди кредиторам). Крім цього, характерна для процедур ліквідації/санації зміна керівництва підприємства-боржника, що різьчить відрізняється від американського підходу.

У той же час, на руку боржнику грає позиція Німецького Вищого Федеративного суду, який уточнює, що якщо від боржника об'єктивно можна чекати розрахунок протягом трьох тижнів по зобов'язаннях, які настали, то така ситуація не класифікуватиметься як неплатоспроможність. Разом з тим, уточнюється, що навіть у випадку прострочення платежів на строк довший ніж 3 тижні, боржник вважається платоспроможним, якщо дефіцит його ліквідності складає менше 10% від суми його заборгованості (якщо лише не

передбачається, що цей дефіцит перевищить 10% найближчим часом). Нарешті, у разі, коли дефіцит перевищує 10%, така ситуація є підставою для визнання неплатоспроможності боржника, окрім випадків, коли можна майже напевно очікувати, що дефіцит ліквідності буде незабаром повністю або майже повністю усунений, і коли, враховуючи конкретні обставини окремого випадку, є розумним очікувати, що кредитори чекатимуть [197].

Отже, відповідно до судової доктрини ФРН, основними маркерами неплатоспроможності виступають розмір дефіциту ліквідності, що має перевищувати 10% від загального розміру зобов'язань та строк прострочення зобов'язань, що вважається значним, починаючи з трьох тижнів, які у поєднанні дають боржнику відносно широкий простір для відстрочення власного банкрутства навіть за умови фактичного порушення зобов'язань.

Цікавими є й особливості участі державних органів та аналогу арбітражного керуючого – конкурсного керуючого (Insolvenzverwalter) у справі, ступені залученості яких до процесу значно відрізняються.

Ю.В. Чорна зазначає, що інститут неспроможності ФРН побудований на тісній взаємодії судових органів з арбітражними керуючими. Натомість, участь органу виконавчої влади у процедурі банкрутства (Федеральне міністерство юстиції) здійснюється на загальних підставах. З аналізу законодавства Чорна Ю.В. робить висновок, що взаємодія носить виключно умовний характер і обмежується вирішенням технічних питань [188, с. 4].

Німецьке законодавство про банкрутство детально регулює і процедуру вибору конкурсного керуючого. У параграфі 56 Закону Про неплатоспроможність визначено лише загальні вимоги до відповідної кандидатури, а вже більш детально регламентують дане питання спеціалізовані директиви. Конкурсним керуючим, як і в Україні, призначається виключно фізична особа, що є незалежною від кредиторів, боржника та є обізнаною в економічних справах. Крім цього, у німецькому законодавстві також передбачено таку процесуальну фігуру, як тимчасовий конкурсний керуючий (vorläufigen Insolvenzverwalter), що у разі відкриття провадження у справі

нерідко стає конкурсним керуючим. Його задача полягає у визначенні майнового стану боржника та встановленні обставин щодо наявності коштів для покриття судових витрат, що є умовою для відкриття провадження у справі про банкрутство.

Нарешті, для санаційного процесу § 274 Закону про неплатоспроможність визначає наглядового керуючого (Sachwalter), який займається вивченням економічного становища боржника та контролює витрати на управління у випадку, коли боржник обирає процедуру самоуправління (Eigenverwaltung). Дана процедура є свого роду аналогом американського «debtor-in-possession»: замість призначеного судом конкурсного керуючого, до якого переходять повноваження з управління підприємством, власники власноруч проводять реорганізацію під наглядом конкурсного адміністратора [202].

Цікава відмінність німецького законодавства від українського полягає в особливостях регулювання конкурсного/наглядового керуючого: згідно з § 63 Закону про неплатоспроможність розмір його винагороди залежить від вартості конкурсної маси (Insolvenzmasse – фактично, сукупність майна боржника, яку було виявлено у ході провадження, в тому числі набутого після відкриття останнього, відповідно до § 35 Закону про неплатоспроможність) на момент закінчення провадження у справі, на відміну від України, де винагорода арбітражного керуючого не має жорсткої прив'язки до якості виконаної ним роботи або до певних кількісних показників, як-от вартість активів боржника. Винагорода ж конкурсному адміністратору встановлюється на рівні 60% від винагороди конкурсному керуючого, відповідно до § 12 Постанови про винагороду у випадку неплатоспроможності [203].

Аналог санаційної процедури у німецькому праві реалізується в межах єдиного провадження у справі про неплатоспроможність (Insolvenzverfahren), яке може бути орієнтоване на відновлення платоспроможності боржника. Одним із інструментів такого відновлення є застосування режиму самоуправління (Eigenverwaltung), який може бути ініційований боржником

шляхом подання відповідного клопотання до суду. До такого клопотання, як правило, додаються документи, що обґрунтовують доцільність запровадження самоуправління, зокрема фінансовий план, концепція ведення провадження, інформація про стан переговорів із кредиторами та вжиті заходи щодо подолання неплатоспроможності, а також інші відомості, передбачені положеннями Закону про неплатоспроможність (InsO). У разі відмови суду у задоволенні клопотання провадження здійснюється за загальними правилами із призначенням керуючого у справі про неплатоспроможність (Insolvenzverwalter). У процесі провадження може бути розроблений план неплатоспроможності (Insolvenzplan), який визначає умови реструктуризації зобов'язань боржника та порядок задоволення вимог кредиторів. Такий план подається до суду, після чого розглядається кредиторами, які голосують у межах визначених груп. Його прийняття потребує схвалення як більшістю кредиторів у кожній групі, так і більшістю суми їхніх вимог (принцип «подвійної більшості»), закріплений у § 244 Закону про неплатоспроможність. У разі схвалення кредиторами та подальшого затвердження судом план набирає чинності та є підставою для реструктуризації підприємства [202].

Також існує в німецькому законодавстві і аналог процедури “cram-down”, яка регулюється параграфом 245 Закону про неплатоспроможність, що носить назву «Obstruktionsverbot». Згідно з її положеннями, навіть якщо необхідної більшості не досягнуто, згода групи голосів вважається наданою за наступних умов:

1. Не очікується, що члени цієї групи будуть у гіршому становищі за планом банкрутства, ніж без нього;
2. Члени цієї групи повинні належним чином брати участь в економічній цінності, яка має нараховуватися учасникам на основі плану, та
3. Більшість голосуючих груп схвалили план необхідною більшістю голосів.

Для відновлення платоспроможності і виплати коштів кредиторам боржник може перерозподіляти свої активи, переводити їх у ліквідні,

продавати та брати в оренду засоби виробництва, залучати фінансування та вчиняти інші дії, визначені Законом про неплатоспроможність [202].

На практиці також широко застосовується так звана передавальна санація (übertragende Sanierung), за якої господарська діяльність підприємства продовжується шляхом продажу його активів або бізнес-одиниць новому інвестору, тоді як сама юридична особа-боржник підлягає ліквідації.

Передавальна санація ґрунтується на договорі купівлі відповідно до § 433 Цивільного кодексу Німеччини (BGB) щодо (усіх) майнових активів кризового підприємства. Через цей договір купівлі підприємства цінні майнові об'єкти, на думку набувачів, передаються від «перехідної» компанії (Auffanggesellschaft) до нового правового суб'єкта. Ціна купівлі використовується для погашення вимог кредиторів. Новий правовий суб'єкт не пов'язаний із зобов'язаннями старого правового суб'єкта. Передавальна санація може здійснюватися як до, так і після відкриття процедури банкрутства через так званий «asset deal» (угоду з продажу активів) [209, с. 191].

З точки зору законодавства про банкрутство такий підхід врегульовано, зокрема, § 80 про передачу адміністративних прав та прав розпорядження, § 159 про реалізацію майна банкрута та рядом інших положень Закону про неплатоспроможність [202].

Варто зазначити, що окрім описаних механізмів німецьке законодавство пропонує потенційному або фактичному боржнику цілий ряд процедур для уникнення ліквідації. Мова, зокрема, про позасудову реструктуризацію з елементами примусу («StaRUG») – відносно новий інструмент, затверджений у 2021 році Законом про систему стабілізації та реструктуризації компаній. Він дозволяє боржнику реструктуризувати борги, затвердити план реструктуризації до формального банкрутства навіть без згоди всіх кредиторів та передбачає обмежену роль суду (контроль і затвердження ключових рішень) [204].

Крім цього, варто згадати і процедуру «захисного щита» (Schutzschirmverfahren), що запускається на ранній стадії неплатоспроможності

та надає боржнику до 3 місяців «захисту від кредиторів», протягом яких він готує план санації. Фактично, даний механізм є поєднанням самоуправління з можливістю подання плану санації на ранній стадії, що тим самим сприяє потенційному порятунку підприємства. Регулюється дана процедура параграфами 270a, 270b та 270d Закону про неплатоспроможність.

Згідно з даними відділу статистики німецького уряду, на період з 2011 по кінець 2018 року 18,368 компаній скористалися процедурою банкрутства. З них обрали і довели до кінця санаційну процедуру 828 (близько 4,5%) [201]. Такий результат видається відносно значимим, якщо оцінювати його з урахуванням складності та багатоетапності процедури санації в Німеччині, успішне завершення якої потребує виконання низки процесуальних та організаційних заходів.

Правові засади санації у Великій Британії. Велика Британія є країною не лише з успішною економікою (ВВП на душу населення у 2025 році – 57 602 \$) [211], а й з величезним досвідом регулювання процедур банкрутства: саме у Британській імперії ще кілька століть тому закладались новітні підвалини процедур вирішення проблем неспроможності, що використовуються в законодавствах економічно розвинутих держав і сьогодні.

Зазначимо, що в рамках даного дослідження вивчалось законодавство, яке регулює відповідні відносини на території Англії та Уельсу і може відрізнятись на території інших суб'єктів Великої Британії.

Правове регулювання банкрутства в межах британської правової системи «ідейно» є найближчим до українського: основним завданням процедур банкрутства законодавець, як і у випадку ФРН, визначив повернення коштів кредиторам, щоправда, з імплементацією відповідних положень на практиці [212].

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють процедури банкрутства у Великій Британії, є: Акт про неплатоспроможність 1986 року, Правила про неплатоспроможність 1986 року (SI 1986/1925, замінені в Англії та Уельсі з 6 квітня 2017 року Правилами про неплатоспроможність (Англія та

Уельс) 2016 року (SI 2016/1024)), Закон про дискваліфікацію директорів компаній 1986 року, Закон про права найманих працівників 1996 року, частина XII, Регламент ЄС про банкрутство (частково – після виходу країни з ЄС) та прецедентне право. Крім цього, окремі питання банкрутства регулюють численні інші закони, нормативні документи та справи, що стосуються праці, банківської справи, власності та колізійного права.

Роль державного органу з банкрутства виконує Служба банкрутства. Наразі вона входить до системи Міністерства бізнесу і торгівлі (Department for Business and Trade). До її головних функцій, зокрема, належать адміністрування банкрутств (фізичних осіб і компаній), ліквідація компаній (в окремих випадках), розслідування фінансових порушень і зловживань керівників, захист інтересів кредиторів, забезпечення роботи системи неплатоспроможності, що слідує з даних веб-сторінки, присвяченій обов'язкам працівників служби, на інформаційному сайті британського уряду [207].

Необхідно зазначити, що у Великій Британії поняття «банкрутство» застосовне лише до фізичних осіб. Юридична ж особа легально не може «стати банкрутом», а відразу переходить до процедури ліквідації або узгоджує один з варіантів, передбачених законом.

Для цього компанія може ініціювати добровільну ліквідацію (members' voluntary liquidation) за умови платоспроможності, що потребує декларації платоспроможності (declaration of solvency) та підтримки щонайменше 75% акціонерів. У випадку неплатоспроможності можлива кредиторська добровільна ліквідація (creditors' voluntary liquidation) або примусова ліквідація (compulsory liquidation) за рішенням суду, зокрема за заявою кредитора за наявності боргу від £750. Також судове провадження може розпочатись за заявою кредитора [210].

За клопотанням боржника провадження у справі про неплатоспроможність починається за умови, що він усвідомлює, що не може погасити свої фінансові зобов'язання і тому бажає стати під захист законодавства про неплатоспроможність. Хоча англійське право і допускає

відкриття провадження за рішенням суду, проте на практиці такі випадки майже не зустрічаються. Клопотання про визнання боржника неспроможним подається до суду загальної юрисдикції (County court), якщо її акціонерний капітал (share capital) не перевищує £120,000 або до Високого суду (High court), який має повноваження щодо ліквідації будь-якої компанії на території Англії та Уельсу. Клопотання подаються письмово.

Вказуючи на важливу роль спеціаліста з питань банкрутства (insolvency practitioner) – відповідника арбітражного керуючого в українському законодавстві, необхідно підкреслити, що вирішальна роль у конкурсному процесі належить суду, який здійснює контроль на всіх його етапах. Саме суд дає дозвіл на здійснення особливо значущих дій конкурсного керівника, виносить ухвалу про звільнення боржника від боргів, відновлення його в правах на управління майном, що залишилося після розподілу між кредиторами [210].

В англійському законодавстві є наступні варіанти врегулювання боргів компаній:

1. Добровільна домовленість компанії (Company Voluntary Arrangement, CVA) – найближчий еквівалент американської «глави 11» та вітчизняної санації. У даному випадку компанія може продовжувати функціонування при певній реорганізації її активів, причому керівники боржника зберігають управління активами. Окремо передбачено наявність IVA (Individual Voluntary Arrangement) – добровільну домовленість, призначену для проведення реорганізації заборгованості фізичної особи.

2. Адміністрування (administration) – процедура антикризового управління, у межах якої призначений адміністратор отримує контроль над компанією з метою її порятунку або максимізації задоволення вимог кредиторів. З аналізу положень англійського законодавства дана процедура постає як певний «проміжний» варіант між ліквідацією та CVA, зважаючи на те, що в її може бути як, наприклад, здійснений продаж бізнесу як діючого підприємства (going concern sale), так і реорганізація боргів з метою його

порятунку та подальшого повернення до нормального економічного функціонування.

3. Liquidation (winding up) – процедура ліквідації, у межах якої активи компанії реалізуються, а отримані кошти розподіляються між кредиторами.

4. Інші процедури «порятунку боржника», як, до прикладу, схеми врегулювання (schemes of arrangement) або план реструктуризації (restructuring plan). Вони регулюються частиною 26 (Part 26) Акта про компанії 2006 року (Companies Act 2006) Схеми врегулювання мають менш жорстку форму у порівнянні з CVA, надають боржнику можливість працювати з різними класами кредиторів, включати в класи зарубіжні підприємства-кредитори, змінювати умови боргу тощо. До того ж, схеми врегулювання приймаються в ході затвердженої судом багатокласової процедури з елементом примусу для тих кредиторів, що голосували проти [199].

План реструктуризації ж – це відносно новий інструмент, впроваджений в законодавство Англії та Уельсу, який постає в ролі дещо «модернізованої» процедури схем врегулювання і має подібний процес прийняття та схвалення. Їх регулювання здійснюється частиною 26A (Part 26A) того самого Акта про компанії. З однієї сторони, на відміну від схем врегулювання, план реструктуризації може бути прийнятий навіть якщо один або більше класів проголосували проти. З іншої, відмінність полягає і в доступі до процедури: боржник може скористатись планом реструктуризації лише у випадку наявності (чи потенційної наявності у майбутньому) фінансових труднощів, що можуть мати вплив на його здатність вести безперервну діяльність [199].

З вищезгаданих процедур нас цікавить CVA, адже саме вона за юридичною природою є найбільш подібною до української санації, в той час як схеми врегулювання та плани реорганізації виступають в ролі радше складних інструментів перебудови кредиторських вимог та реструктуризації компаній. Аналіз процедури дозволяє зробити висновок про її спрямування на «порятунок» боржника, реструктуризацію його боргів та уникнення ліквідації

підприємства. Регулюється CVA частиною I Акту про неплатоспроможність 1986 року (розділи 1-7).

Відповідно до положень розділів 1 та 2 частини 1 Акту, пропозиція (аналог плану санації в українському законодавстві) подається керівниками підприємства, а у випадку адміністрування чи ліквідації – відповідно призначеними керуючими.

Після розроблення плану кредитори повідомляються про угоду та запрошуються для голосування. CVA вважається схваленою, якщо її підтримують 75% (за сумою боргу) кредиторів, які голосують. Законодавством передбачена, зокрема, неможливість впливу CVA на права (забезпечену їх частину) будь-якого забезпеченого кредитора компанії без його згоди (UK Insolvency Act 1986, 2023).

У випадку схвалення плану подальший розрахунок відбувається через посередництво спеціаліста з питань банкрутства шляхом регулярних платежів, куди входить і комісія за послуги самого спеціаліста. Під час розробки CVA спеціаліст може пропонувати різні заходи для покращення фінансового стану, зокрема, розірвання неприбуткових контрактів, договорів оренди/лізингу тощо, звільнення штатних працівників та ін. Також, домовленості можуть бути узгоджені шляхом виплати з прибутку, одноразової виплати – наприклад, у разі продажу майна та переїзду/переходу на орендоване майно для вивільнення коштів або узгодження будь-якої іншої відповідної пропозиції.

Що стосується питання ефективності CVA, оскільки ці процедури зазвичай виконуються протягом певного періоду часу (2-5 років) та можуть зазнавати невдач на різних етапах процесу, важко визначити остаточний рівень успіху. Однак у звіті про дослідження добровільної угоди компанії для Служби з питань неплатоспроможності, в якій проаналізовано CVA за 2011-2021 роки зазначається, що досліджена вибірка в 59 угод дає результат у 32% успіху процедури та 51% успіху, якщо враховувати лише ті угоди, які були завершені [200].

Підсумовуючи вищенаведене, варто зазначити, що розвиток правового забезпечення банкрутства і санації як його частини є вкрай важливим для функціонування всієї української економіки, яка в даний час переживає не найпростіші часи. У контексті даного питання використання досвіду розвинутих країн Заходу могло б стати підґрунтям для визначення слабких та сильних сторін вітчизняного законодавства, реформування його відповідно до усталеної світової практики.

КУЗПБ тяжіє до захисту, насамперед, інтересів кредиторів. Цьому відповідає і судова практика, яка зосереджена на реалізації майна боржника і його ліквідації. У той час як подібний підхід спостерігається у Великій Британії, досвід таких держав, як США та ФРН, показує або прямо протилежний, або більш збалансований підхід. Не в останню чергу це викликано бажанням американського та німецького законодавців забезпечити підтримання економічної стабільності шляхом збереження господарського потенціалу та послаблення соціального навантаження на державу. Підхід англійського права, вочевидь, зумовлений перевагою мікрорегулювання, до якої тяжіє британська політична еліта і який, зважаючи на високий рівень економічного розвитку та, що більш важливо, стабільності, країна може собі дозволити.

Очевидно, рівень стабільності української економіки, потенціал її розвитку та інвестиційний клімат у порівнянні із західними країнами останніми роками (а особливо – після початку повномасштабної агресії) був відносно слабким. В умовах широкомасштабної війни, коли економічна ситуація аж ніяк не сприяє розвитку чесних капіталістичних відносин, балансування інтересів боржника та кредитора видається більш доцільним.

Враховуючи, що велика частина банкрутств останнього періоду, вочевидь, була викликана не неефективним управлінням, а об'єктивними чинниками, більш сприятливим для збереження потенціалу підприємств могло б стати розширення прав боржника під час проходження процедури санації, як це відбувається у Сполучених Штатах.

Поряд із цим, враховуючи непопулярність процедури санації в Україні загалом, а також існування цілих галузей підприємств, що внаслідок військових дій опинились під загрозою, додаткові правові механізми регуляції могли би бути сформовані на основі процедури “cram-down”. Вони дозволили би судам примусово затверджувати план санації попри спротив кредиторів, за наявності низки жорстких умов, зокрема, згоди хоча б одного класу кредиторів, що має право голосу, реалістичності та здійсненності умов плану, відсутності несправедливої дискримінації між класами кредиторів, забезпечення справедливого ставлення до тих класів, які не підтримали план. Доцільним видається і впровадження механізмів посиленого контролю за виконанням такого плану як з боку кредиторів, так і з боку суду.

Крім цього, для підвищення ефективності процедур неплатоспроможності релевантним для України є запозичення механізму DIP-фінансування, однак його повноцінне функціонування потребує подальшого розвитку судової практики, фінансового ринку та мінімізації ризиків зловживань у справах про банкрутство.

Доцільним, на нашу думку, є і запозичення німецького досвіду, зокрема, у питанні регулювання оплати послуг арбітражних керуючих залежно від вартості маси активів боржника, що виявляється та управляється ними у ході процедури санації, що сприяло б підвищенню ефективності їхньої роботи.

Корисним є досвід Великої Британії, законодавство якої досить ефективно регулює різні аспекти банкрутства, зокрема, формуючи низку процедур, що можуть бути застосовані для збереження підприємства. Можливо, такий варіативний підхід міг би бути запозичений і вітчизняним законодавством, особливо, враховуючи події останніх років, коли об’єктивні чинники сприяли збільшенню банкрутств в рази. Розроблення аналогічних процедур відновлення платоспроможності, зокрема, з полегшеним доступом та іншими особливостями (зменшення фінансових вимог, застосування процедури “cram-down” у випадку добросовісності дій боржника та відсутності ознак неефективного управління тощо) могло б стати корисним

напрацюванням, в тому числі, аби збільшити шанс неплатоспроможних підприємств на виживання.

Варто відмітити, що різноманітні процедури (в тому числі досудові), пов'язані з реструктуризацією зобов'язань та аналогами санації, наявні у правових системах Німеччини і Англії та Уельсу, постійно модернізуються з метою підвищення їх застосовності. У свою чергу, це надає боржникові та кредиторам більш широкий арсенал відповідних інструментів задля попередження неплатоспроможності на ранніх етапах.

У зв'язку з цим, реформування законодавства у сфері банкрутства з точки зору балансування інтересів кредиторів і боржника, впровадження більш дієвого та вигідного механізму санації, розширення участі боржника в управлінні підприємством, що проходить процедуру санації разом з посиленням контролю за відповідальними особами видається необхідним для стабілізації економічної ситуації та встановлення довіри вітчизняних і закордонних інвесторів до української економічної системи [183, с. 8].

1.3. Місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, передбачених законодавством про банкрутство

На сьогодні банкрутство та неплатоспроможність виступають ключовими термінами у сфері фінансового регулювання, які визначають стан суб'єкта господарювання або фізичної особи, що не здатні виконувати свої грошові зобов'язання. Вони відображають не лише індивідуальні проблеми, а й ширші виклики для економіки загалом [157, с. 113].

Законодавство про банкрутство спрямоване не лише на ліквідацію боржника, але і на відновлення платоспроможності боржника. Як зазначає А.А. Бутирський, заходи щодо відновлення платоспроможності боржника – це інструменти (засоби) правового та економічного характеру, які передбачені законодавством про банкрутство та іншими нормативно-правовими актами і

спрямовані на створення сприятливого режиму для подолання стану неспроможності та використовуються для відновлення платоспроможності боржника і погашення грошових вимог кредиторів у процедурах банкрутства [15, с. 22].

Причому процедури, спрямовані на фінансове оздоровлення неплатоспроможного суб'єкта, повинні бути у пріоритеті. Це обумовлено як економічною доцільністю збереження суб'єктів господарювання, так і необхідністю захисту інтересів кредиторів шляхом пошуку оптимальних рішень для максимально можливого задоволення кредиторських вимог. У такому контексті відновлювальні процедури постають як правові інструменти, спрямовані на подолання фінансової кризи боржника без припинення його діяльності або з мінімізацією негативних наслідків.

Відновлювальні процедури у справі про банкрутство становлять певну систему, яка спрямована на відновлення платоспроможності різного типу боржників як у межах справи про банкрутство, так і поза її межами.

Місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, що застосовуються до неплатоспроможного боржника, потребує окремого осмислення, оскільки вона є однією з ключових форм відновлення платоспроможності. Разом з тим, вона є не єдиною відновлювальною процедурою, передбаченою законодавством про банкрутство – КУзПБ передбачає декілька процедур, спрямованих на фінансове оздоровлення боржника, які відрізняються за умовами застосування, суб'єктним складом та стадіями реалізації.

В.В. Вовк висловлює думку, що, аналізуючи законодавство про банкрутство, можна виділити такі процедури, в які закладено відновлювальний механізм: розпорядження майном боржника, санація та реструктуризація боргів [31, с. 28]. Дана теза частково видається спірною, оскільки розпорядження майном складно назвати відновлювальною процедурою, адже тут не відбувається яких-небудь дій, спрямованих на фінансове оздоровлення боржника – скоріше, має місце «загальний стоп» у виконанні вимог

конкурсних кредиторів і нагляд з боку розпорядника майна за економічною діяльністю боржника з тим, щоб виявити фактори, які впливають на виникнення фінансових негараздів підприємства.

Заходи з відновлення платоспроможності боржника не завжди можуть бути пов'язаними з процедурою банкрутства. Так, підприємство може запроваджувати антикризове управління, здійснювати різноманітні заходи з перепрофілювання виробництва, реорганізації тощо і за власною ініціативою і без залучення господарського суду – по суті, здійснювати внутрішню санацію, про яку згадувалося раніше.

Якщо ж брати до уваги відновлювальні процедури, передбачені КУзПБ, то їх можна виділити три:

- санація;
- превентивна реструктуризація;
- реструктуризація боргів фізичної особи.

Ці процедури становлять собою систему відновлювальних процедур у справі про банкрутство і можуть застосовуватися як у межах справи про банкрутство (неплатоспроможність) (санація та реструктуризація боргів фізичної особи), так і поза межами такої справи (превентивна реструктуризація). Проте всі їх об'єднує спрямованість – це відновлення платоспроможності боржника та задоволення вимог його кредиторів.

Відновлювальні процедури, передбачені законодавством про банкрутство, таким чином, можна визначити як судові процедури (санація та реструктуризація боргів фізичної особи) та досудові процедури (превентивна реструктуризація), що застосовуються у передбаченому КУзПБ порядку до фізичних та юридичних осіб, які перебувають у стані неплатоспроможності, з метою відновлення їх платоспроможності, погашення вимог кредиторів та недопущення визнання боржника банкрутом [184, с. 44].

З огляду на це, важливо розглядати санацію у взаємозв'язку з іншими відновлювальними процедурами, що застосовуються до неплатоспроможного боржника, зокрема з превентивною реструктуризацією та реструктуризацією

боргів фізичної особи, що у своїй сукупності формують цілісну систему правових механізмів фінансового оздоровлення.

Відновлювальною процедурою у справі про банкрутство, яка має найтривалішу практику свого застосування, є санація – процедура відновлення платоспроможності боржника, значення якої важко переоцінити як для боржника, так і для кредиторів. За умови застосування правильного підходу санація є потенційно найбільш ефективною процедурою банкрутства з напрямом на досягнення цілей, що ставляться перед провадженням у справі про банкрутство. З однієї сторони, складові санації повинні допомогти максимізувати суму повернутих кредиторам коштів, з іншої – зберегти підприємство-боржника, а отже – частину економічного потенціалу держави [47, с. 50]. Комплексність санаційних процедур та їх правової природи змусили українського законотворця визначити і легітимізувати два види процедур фінансового оздоровлення для суб'єктів господарювання: санацію в межах справи про банкрутство та превентивну реструктуризацію, яка відбувається поза межами справи про банкрутство.

Превентивна реструктуризація була введена до КУЗПБ не так давно, проте може стати ефективним механізмом для попередження банкрутства підприємств на ранній стадії.

Ключовим поняттям у питанні ініціювання превентивної реструктуризації виступає інформація щодо неплатоспроможності або загрози неплатоспроможності боржника. Так, відповідно до ч. 2 ст. 33-1 КУЗПБ кредитори за зобов'язаннями боржника, члени органів управління боржника (виконавчого органу, наглядової ради тощо) або представник працівників боржника у разі наявності інформації про неплатоспроможність боржника або її загрози мають право ініціювати перед боржником питання відкриття процедури превентивної реструктуризації. Проте тут не передбачено жодних інших механізмів, що могли б певним чином конкретизувати, як саме суб'єктам потенційної процедури превентивної реструктуризації визначити, що «момент настав» і що та чи інша інформація є саме інформацією про

неплатоспроможність боржника. Звісно, можна покластись на здоровий глузд боржника, його кредиторів та працівників, однак така невизначеність, радше, створить серйозне поле для зловживань, коли для ініціювання процедури з неправомірною метою боржник чи інші сторони використовуватимуть будь-які негативні показники, що не обов'язково свідчать про потенційну неплатоспроможність.

Дещо позитивним аспектом у цій перспективі є запровадження обов'язку третіх осіб, а саме аудитора, бухгалтера, які надають послуги боржнику, або бухгалтера боржника за результатами складання податкової звітності повідомляти керівника боржника про виявлення ознак неплатоспроможності (ч. 2 ст. 4 КУзПБ). Тим не менш, дані повідомлення не є обов'язковими підставами для відкриття провадження у справі, а тому ризик зловживань залишається високим, особливо у поєднанні з іншими аспектами, про які ще піде мова. З огляду на це, пропонується ввести певну конкретизацію ознак неплатоспроможності, зокрема, виявлення загрози безперервності за результатами аудиту, різка зміна фінансових коефіцієнтів на негативні тощо. Варто зазначити, що так званий «математичний» підхід не є оптимальним у контексті визначення даних ознак, адже часто підприємство може мати від'ємні коефіцієнти виключно, наприклад, через курсові коливання, тому визначення загрози неплатоспроможності має бути наслідком виявлення різкої зміни показників, неможливості підприємства пояснити дану ситуацію інакше як у контексті власної економічної кризи і взагалі ґрунтуватися на всебічному аналізі операційного та фінансового середовища з боку аудитора.

Інша проблема законодавчих положень про превентивну реструктуризацію пов'язана з суб'єктом ініціювання процедури. Так, таким виступає виключно боржник – юридична особа або фізична особа-підприємець; в той же час, кредитори та працівники боржника отримують право лише на порушення питання про відкриття процедури превентивної реструктуризації. КУзПБ у такому разі зобов'язує боржника лише надати мотивовану відповідь на пропозицію та не встановлює жодної

відповідальності за невмотивоване її відхилення, якщо, наприклад, у майбутньому банкрутство буде все ж таки ініційоване. Остаточний вибір, фактично, завжди за боржником і реальних механізмів впливу кредиторів/працівників боржника на прийняття даного рішення не впроваджено.

Як бачимо, на відміну від санації, запровадження процедури превентивної реструктуризації законодавцем віддано повністю на добру волю боржника.

Разом з відсутністю відповідальності за незастосування превентивної реструктуризації у разі наявності відповідних повідомлень від аудитора чи бухгалтера, це викликає ряд питань. Звісно, можна уявити, що автори відповідних законодавчих змін вирішили таким чином залишити більшу свободу дій боржнику, але зведення сутності ініціювання процедури до бажання виключно боржника і відсутності жодної відповідальності за нехтування цією можливістю (коли для застосування були підстави) та заявами зацікавлених осіб створює серйозну загрозу того, що превентивна реструктуризація повторить долю досудової санації. Остання у свій час так і не стала ефективним та популярним механізмом уникнення неплатоспроможності. Думка про низьку популярність досудової санації в Україні є не новою для вітчизняної науки, вона висловлювалась на різних етапах розвитку регулюючого законодавства.

Так, на думку О.В. Курієнко, «процедура санації у справах про банкрутство не набула належного поширення в Україні і застосовується досить рідко» [74, с. 177]. Подібну думку про популярність уже оновленого механізму досудової санації висловлює А.Б. Гушилик [41, с. 89].

З огляду на це, українські науковці та практики висловлюють великі надії та очікування та запровадження превентивної реструктуризації замість досудової санації, що й зумовлює необхідність прискіпливого вивчення особливостей правового регулювання та забезпечення цієї процедури. Так, Ю.А. Хорунжий вказує: «Превентивна реструктуризація в сучасних умовах

виступає не просто альтернативою досудовій санації, а якісно новим правовим механізмом, здатним усунути її практичні недоліки та забезпечити реальне відновлення платоспроможності підприємств» [177, с. 123].

Поширення механізмів субсидіарної відповідальності на випадки ігнорування або невмотивованого відхилення керівником боржника пропозицій боржників/робітників може стати дієвим важелем для збалансування процедури, надаючи кредиторам/працівникам боржника можливість захищати свої інтереси, коли загроза є очевидною. В той же час, необхідно розробити комплекс вимог до пропозицій про початок процедури превентивної реструктуризації, аби зменшити зловживання уже з боку кредиторів, що подаватимуть відповідні запити незалежно від ситуації, аби створити передумови для майбутнього притягнення керівника боржника до відповідальності. Зокрема, підставою для подання пропозицій можуть стати вищезгадані аудиторські висновки у випадку, якщо вони містять повідомлення про загрозу неплатоспроможності або інші її потенційні ознаки.

Ряд потенційних проблем пов'язаний із часом, відведеним на судове провадження. КУзПБ надає сторонам строк від 2 до 6 місяців на пошук компромісу та погодження плану превентивної реструктуризації. Разом з тим, цікавою особливістю процедури є засоби захисту боржника, які, згідно з положеннями ст. 33-11 КУзПБ, застосовуються з метою сприяння проведенню переговорів між боржником та кредиторами щодо розроблення та схвалення плану превентивної реструктуризації, забезпечення можливості його подальшого виконання. Заходи захисту боржника поділяються на основні – такі, що застосовуються з моменту відкриття процедури превентивної реструктуризації, та додаткові – такі, що застосовуються судом за вмотивованою заявою боржника.

З моменту відкриття процедури превентивної реструктуризації боржника застосовуються такі основні заходи захисту боржника:

- 1) стосовно боржника не може бути відкрито провадження у справі про банкрутство;

2) зупиняється нарахування штрафів та інших фінансових санкцій за зобов'язаннями боржника перед залученими кредиторами;

3) будь-яке відчуження та розпорядження майном боржника (крім розпорядження майном у рамках звичайної господарської діяльності) здійснюються виключно в порядку, передбаченому планом превентивної реструктуризації;

4) збільшення (зменшення) статутного капіталу боржника, вихід учасника з боржника – товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю може здійснюватися виключно в порядку, передбаченому планом превентивної реструктуризації.

Що стосується додаткових заходів захисту боржника, то господарський суд за вмотивованою заявою боржника може в межах процедури превентивної реструктуризації застосувати додаткові заходи захисту боржника. Заява про застосування додаткових заходів захисту боржника може бути подана боржником разом із заявою про відкриття процедури превентивної реструктуризації. Додаткові заходи захисту боржника можуть бути загальними – такими, що застосовуються до всіх залучених кредиторів, або обмеженими – такими, що застосовуються до окремих залучених кредиторів чи класів.

КУзПБ прямо визначає два додаткових заходи захисту боржника – це заборона примусового стягнення з боржника коштів чи майна на підставі виконавчих документів, а також заборона звернення стягнення на предмет застави (іпотеки) в судовому чи позасудовому порядку.

Заходи застосовуються на строк до трьох місяців, що видається достатнім часом для використання таких заходів на шкоду кредиторам. Адже не зовсім зрозуміло, що може зупинити потенційного недобросовісного боржника, який вирішить отримати додатковий час для неправомірних дій щодо виведення коштів з «тонучого корабля», від використання вищеописаного механізму. Судячи з тексту книги третьої КУзПБ, законодавець вирішив змиритись з потенційними зловживаннями такого роду на користь запровадження чергового механізму захисту боржника. Наряду з

добросовісними боржниками, що прагнуть подолати можливі труднощі, недобросовісні також отримують можливість на декілька місяців відкласти потенційне банкрутство задля проведення фінансових та майнових маніпуляцій з метою «порятунку» коштів від кредиторів.

Відкритим питанням є такий елемент одного з додаткових засобів захисту, як мораторій на уже відкриті виконавчі провадження (крім випадків перебування виконавчого провадження на стадії розподілу стягнутих з боржника грошових сум (у тому числі одержаних від продажу майна боржника). Фактично, недобросовісні боржники мають можливість «тікати» у превентивну реструктуризацію з уже ініційованим виконавчим провадженням або ж після отримання кредиторами виконавчих документів.

Така законодавча політика серйозно порушує інтереси кредитора, який протягом певного часу витрачав кошти та час та повернення власних коштів за допомогою судових процедур, а у випадку бажання боржника буде змушений чекати ще декілька місяців на повернення коштів (враховуючи інфляцію та ризики девальвації), якщо вони взагалі не будуть незаконно виведені з підприємства.

У свою чергу, підвищення у зв'язку з подібними зловживаннями ризиків неповернення коштів для кредиторів призводить до сумних наслідків зокрема у банківській сфері, а саме зменшення доступності кредитів через підвищення ставок та встановлення додаткових вимог для потенційних клієнтів. Серйозні труднощі можуть виникнути і у різноманітних контрагентів, які включатимуть ризики зловживань у ціни на послуги/товари та умови співпраці.

Видається, що пункт 3 статті 33-12 КУзПБ, що описує додаткові заходи захисту боржника, має бути змінений з вилученням пп. 1 щодо заборони примусового стягнення на підставі виконавчих документів. Заборони ініціювання чи продовження уже відкритих судових процедур на період застосування засобів захисту цілком достатньо для стимулювання кредиторів до переговорів. Заборона ж застосування уже отриманих виконавчих документів грає на руку лише недобросовісному боржнику, адже фактично

позбавляє кредиторів ефективного засобу захисту свого інтересу. Немає сумніву, що боржника, який використовуватиме процедуру превентивної реструктуризації лише після прийняття судом рішення про примусове стягнення або відкриття виконавчої процедури, досить важко назвати добросовісним.

Крім цього, законодавство навіть не вимагає від боржника розкриття власної фінансової звітності задля належного інформування суду та сторін про реальну ситуацію на підприємстві в момент ініціювання процедури. Дещо покращує ситуацію кваліфікація застосування хоча б додаткових заходів захисту. Зокрема, п. 5 статті 33-12 КУзПБ передбачено можливість застосування судом додаткових заходів захисту боржника у випадку, з-поміж іншого, обґрунтованості плану та надання боржником повної та достовірної інформації про власний фінансовий стан, активи та зобов'язання. Разом з тим, основні заходи захисту все ж не підлягають кваліфікації і застосовуються судом автоматично з прийняттям заяви.

Є питання і до етапів формування, прийняття та імплементації плану превентивної реструктуризації.

Так, в окремих випадках відсутня вимога надання плану превентивної реструктуризації боржником на момент ініціювання процедури. Наприклад, пп. 4 п. 4 ст. 33-4, яка регулює відкриття процедури превентивної реструктуризації, вимагає від боржника лише концепцію (зокрема, для суб'єктів мікропідприємництва). Концепція, відповідно до п. 6 тієї ж статті, містить урізаний перелік відомостей, що вимагаються від плану (визначений у п. 1 ст. 33-15 КУзПБ), зокрема, інформацію щодо боржника, його фінансового стану, причин неплатоспроможності, грошових зобов'язань, а також щодо усіх кредиторів та активів.

Тим не менш, варто було б доповнити вимоги до концепції і пп. 8 п. 1 ст. 33-15 КУзПБ, що вимагав би наявності у концепції заходів майбутнього плану превентивної реструктуризації, порядку та строків їх виконання, у тому числі порядок і строки погашення вимог залучених кредиторів. Даний пункт не буде

занадто обтяжливим для мікробізнесу, якому, відповідно до його масштабів, навряд чи потрібна комплексна і масштабна система заходів для подолання неплатоспроможності, кредиторам ж це дозволить чіткіше розуміти пропозицію боржника, орієнтуючись на конкретні дані та пропоновані дії. Крім цього, складання такої концепції вимагає від боржника додаткових фінансових та часових витрат, а тому може стати на заваді тим, хто використовує процедуру не за призначенням.

Декілька позитивних аспектів закону пов'язані з процедурами формування та схвалення плану. Законодавець у ч. 1 ст. 33-16 КУзПБ визначив ряд потенційних засобів, що можуть бути включеними до нього, серед яких варто виділити реструктуризацію, відстрочення, розстрочення або прощення боргу чи його частини; залучення нового фінансування; продаж частини майна боржника; збільшення статутного капіталу боржника, реорганізацію боржника та інші заходи.

Як уже було зазначено, процедура у випадку затвердження плану кредиторами та господарським судом надає серйозні переваги боржнику щодо вимог залучених кредиторів: діє заборона на відкриття проваджень у справі про банкрутство, обмежується можливість арешту майна боржника, не нараховуються штрафи, відсотки за зобов'язаннями.

Таким чином, боржник отримує правовий простір та, найголовніше – час для імплементації положень процедури, визначених у плані. Іншим позитивним напрацюванням є чітке визначення строків судових процедур, що, наприклад, не так детально пропрацьовано для санації до відкриття провадження у справі про банкрутство.

У той же час, існує уже згадана раніше проблема потенційного зловживання боржником новою процедурою з метою затягування часу, незаконного збереження коштів, уникнення фінансового тягаря, пов'язаного з подальшим банкрутством, і в загальному отримання доступу до заходів захисту задля досягнення неправомірних цілей.

Такої ж думки дотримуються і В.Б. Крикун та В.Д. Дерлюк, зазначаючи: «Однією з ключових проблем є можливість зловживання боржником своїм винятковим правом ініціювання процедури. Оскільки саме боржник має право ініціювати превентивну реструктуризацію, існує ризик використання цієї процедури не для реального фінансового оздоровлення, а для затягування часу, уникнення відповідальності або нав'язування не вигідних умов кредиторам [72, с. 94].

На жаль, у законодавстві не передбачено норм, що встановлюють відповідальність боржника за фіктивне використання процедури. Єдине, що регулює закон на такий випадок – це можливість у разі невиконання плану закриття процедури превентивної реструктуризації, хоча і вона не рятує кредиторів від потенційно зловмисних дій боржника, а лише зупиняє їх на етапі, коли вони є очевидними.

Задля вирішення даної проблеми законодавець може поширити дію санкцій, що визначені ст. 166-17 КУпАП для фіктивного банкрутства і на відносини, що виникають в результаті фіктивного ініціювання процедури превентивної реструктуризації.

Подібність превентивної реструктуризації до попередньої процедури досудової санації викликає логічне питання щодо їхньої взаємозамінності. На нашу думку, заміна досудової санації превентивною реструктуризацією – це лише один із можливих варіантів, який, власне, і був прийнятий законодавцем. Фактично, кожна з процедур має різні правові механізми прийняття та імплементації, різний рівень складності (враховуючи процедурні аспекти) та філософію, а тому можуть бути орієнтовані на потреби різних видів боржників.

Серед ключових аспектів досудової санації варто виділити відносно невелику роль суду у процесі імплементації процедури, її відносно дешевизну, збереження контролю боржника за підприємством, оперативність. У порівнянні з досудовою санацією, превентивна реструктуризація приносить такі нововведення, як вищезгадані засоби захисту і взагалі більшу задіяність суду у процесах регулювання превентивної реструктуризації.

Саме тому, зважаючи, що превентивна реструктуризація не є абсолютною аналогією досудової санації, нічого не заважає існуванню обидвох процедур у рамках одного кодексу, але виключно при встановленні жорсткіших вимог для їх ініціювання та відповідальності за фіктивне використання.

Водночас питання застосовності викликає сумніви щодо ефективності обох процедур.

У даній ситуації знову актуальною є раніше висловлена думка про необхідність поширення субсидіарної відповідальності на випадки банкрутства, коли раніше, за наявності ознак неплатоспроможності та відповідних звернень кредиторів, керівництво підприємства відмовилось від ініціювання процедури превентивної реструктуризації. Це дозволить певним чином стимулювати прийняття відповідних рішень, підвищивши популярність самої процедури. Варто також зазначити, що у розрізі, навпаки, стимулювання кредиторів до перемовин ситуація все ж дещо змінилася, зважаючи на появу заходів захисту боржника у превентивній реструктуризації.

З огляду на це, превентивна реструктуризація має на меті введення нового способу попередження банкрутства шляхом застосування різних організаційно-господарських заходів за участі як боржника, так і кредиторів. Законодавцем було запроваджено новий підхід до вирішення питання потенційної неспроможності до відкриття провадження у справі про банкрутство, який дозволить сторонам зекономити час, кошти та зберегти економічний потенціал.

Позитивним елементом даного юридичного механізму є визначення чітких строків та доволі детальна регламентація процедури. В сукупності усе це формує серйозний правовий інструмент для боротьби боржника за власну економічну стабільність, щодо застосовності якого на практиці, щоправда, існують певні сумніви.

Важливою проблемою є відсутність конкретизації з боку законодавця такого ключового поняття як «ознаки неплатоспроможності», які відіграють центральну роль у механізмах ініціювання процедури та ролі у ньому

кредиторів/працівників боржника. Для вирішення цього пропонується прив'язати такі ознаки до висновків фінансового аудиту, зокрема, виявлення загрози безперервності, різкої зміни фінансових показників в сукупності з відсутністю обґрунтованого пояснення ситуації з боку керівництва підприємства.

Закон містить також ряд інших потенційних прогалин та недоліків, які можуть спричинити негативні наслідки, що переважатимуть над перевагами процедури. Так, додаткові заходи захисту боржника дозволяють недобросовісному підприємству зловживати процедурою для уникнення виконавчих стягнень за уже отриманими судовими документами. З метою боротьби з такими зловживаннями пропонується виключити стягнення на основі уже виданих виконавчих документів з переліку заборонених заходами захисту процедур. З іншої сторони, занадто спрощеними видаються вимоги до концепції превентивної реструктуризації (яка є «спрощеним» планом процедури, що вимагається для входу у процедуру), з огляду на що варто додати до переліку вимог до концепції обов'язковість наявності у ній заходів подолання неплатоспроможності.

Крім цього, жодним чином не регулюється фіктивне використання даного юридичного механізму, що створює додаткові ризики з боку недобросовісних боржників, які бачитимуть превентивну реструктуризацію виключно у якості чергового інструменту для зловживань, і навпаки – обмежує права кредиторів, що мають право на виконання (в тому числі, примусове) боржником своїх зобов'язань перед ними. Задля подолання даної проблеми необхідно поширити механізми відповідальності за фіктивне банкрутство і на дану сферу.

З огляду на вищенаведене, процедура превентивної реструктуризації потребує детального доопрацювання не лише з метою уникнення зловживань, але й підвищення її ефективності. Звісно, це змусить законодавця змінити деякі ключові засади процедури та поставити під сумнів її суто проборжникову

спрямованість, однак, на нашу думку, збалансований підхід є більш раціональним для регламентації превентивної реструктуризації [181, с. 138].

Щодо співвідношення процедур санації та превентивної реструктуризації, то воно визначається передусім різними етапами, на яких застосовується кожна з них – процедура превентивної реструктуризації застосовується до відкриття провадження у справі про банкрутство, і тільки за згодою самого боржника, а процедура санації – у вже відкритій справі про банкрутство, яка може бути ініційована як боржником, так і його кредиторами. Відповідно, санація є судовою процедурою, що застосовується у справі про банкрутство, а превентивна реструктуризація, навпаки, застосовується до відкриття провадження у справі про банкрутство, і навіть передбачає заборону на відкриття такого провадження під час її застосування. Також дещо відмінними є суб'єкти, до яких застосовуються дані процедури: санація застосовується виключно щодо юридичних осіб, а превентивна реструктуризація може бути застосована як до юридичної особи, так і до фізичної особи - підприємця.

Зважаючи на правову природу процедур санації та превентивної реструктуризації, можна стверджувати про різний характер цих процедур – превентивна реструктуризація покликана усунути фінансові труднощі на дуже ранній стадії, тоді як процедура санації застосовується уже в умовах стійкої неплатоспроможності. Водночас обидві процедури переслідують одну мету – відновлення платоспроможності боржника та його збереження як суб'єкта економічних відносин.

Таким чином, санація і превентивна реструктуризація не конкурують між собою, а утворюють послідовні елементи єдиної системи відновлювальних процедур, забезпечуючи гнучкий правовий інструментарій реагування на різні рівні фінансової кризи боржника.

Поряд із дослідженням співвідношення процедур санації та превентивної реструктуризації, які орієнтовані переважно на суб'єктів господарювання,

логічним є звернення до ще однієї відновлювальної процедури, яка передбачена КУЗПБ – процедури реструктуризації боргів фізичної особи.

У цілому, запровадження інституту відновлення платоспроможності фізичної особи свого часу стало однією з ключових новел КУЗПБ. Такий крок законодавця можна назвати революційним, оскільки законодавство про банкрутство в Україні ще не знало такого інституту [21, с. 53]. А оскільки реформа банкрутства в Україні була віднесена до пріоритетних напрямів, його ухвалення стало важливим кроком у реформуванні національної правової системи, що дало змогу адаптувати її до сучасних умов і міжнародних стандартів [148, с. 95]. Можливість для громадян законно врегулювати проблему непосильних боргових зобов'язань через процедуру банкрутства є необхідним елементом сучасної економічної системи, спрямованим на відновлення їхньої платоспроможності та захист інтересів кредиторів [149, с. 50].

У науковій літературі підкреслюється, що реструктуризація боргів фізичної особи – це оптимальний шлях закінчення справи про банкрутство як для самої фізичної особи, так і для її кредиторів, оскільки відбувається відновлення її платоспроможності та погашення боргів [34, с. 366]. О.А. Россомахіна зазначає, що реструктуризація боргів боржника – фізичної особи – це судова процедура в межах КУЗПБ, що спрямована на відновлення платоспроможності боржника через зміну порядку виконання його грошових зобов'язань. Суть цієї процедури не в автоматичному списанні боргів, а у реструктуризації заборгованості: відстроченні, розстроченні, прощенні частини боргу тощо [141, с. 3347].

Санація здійснюється відповідно до плану санації, а реструктуризація боргів фізичної особи – на підставі плану реструктуризації боргів. Боржник, подаючи заяву до господарського суду про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, повинен скласти проєкт плану реструктуризації, який потім розробляється, уточняється та погоджується з кредиторами [78, с. 90]. Порівнюючи ці два документа, А.А. Бутирський та І.А. Бутирська зазначають:

«... на відміну від плану санації боржника – юридичної особи, який спрямований насамперед на збереження та відновлення господарської діяльності суб'єкта підприємництва, план реструктуризації боргів фізичної особи має іншу правову природу. Його основною метою є відновлення особистої платоспроможності боржника шляхом зменшення та впорядкування боргового навантаження з урахуванням реальних доходів, забезпечення мінімально необхідних умов для існування боржника та членів його сім'ї, а також дотримання принципу справедливого й пропорційного задоволення вимог кредиторів відповідно до вимог КУЗПБ» [20, с. 14].

На відміну від санації та превентивної реструктуризації, які застосовуються до юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців і мають на меті збереження їх економічної діяльності, процедура реструктуризації боргів фізичної особи має більш соціальне значення, вона орієнтована насамперед на врегулювання заборгованості громадянина як споживача. Вона враховує специфіку правового статусу фізичної особи, що відображається у її правовому регулюванні. Водночас, процедура реструктуризації боргів фізичної особи за своїм змістом є наближеною до процедури санації, оскільки також спрямована на відновлення платоспроможності боржника, передбачає зміну умов виконання боргових зобов'язань, відбувається за чітко затвердженим планом і спрямована на недопущення визнання неплатоспроможного боржника банкрутом.

Таким чином, порівняння досліджених у цьому підрозділі відновлювальних процедур, передбачених законодавством про банкрутство, дозволяє виокремити їх спільні та відмінні риси, що дозволяє більш глибоко зрозуміти суть та правову природу кожної з проаналізованих процедур.

Висновки до розділу 1

1. Виявлено дуальність санації як процедури, що є комплексним економіко-правовим механізмом, який поєднує як економічні, так і суто правові інструменти регулювання, алгоритми та правила. Наголошено, що у санації, так само як і у банкрутстві загалом, тісно переплітаються економічні та правові елементи – адже економічні аспекти цієї процедури є, по суті, її змістом, а правове регулювання – формою. І, якщо невдало передбачити економічні заходи з відновлення платоспроможності боржника, санація виявиться неефективною, якщо ж порушити процедуру введення та реалізації процедури санації – то якою ефективною вона б не могла бути за змістом, порушення правової форми матиме наслідком припинення такої процедури.

2. Санацію у найширшому розумінні запропоновано розглядати як сукупність правових та організаційних механізмів, що мають на меті відновлення платоспроможності боржника та повне або часткове задоволення вимог кредиторів у межах справи про банкрутство або без такого (превентивна реструктуризація), за участі суду та кредиторів.

3. Наголошено, що інституційний сенс санації полягає саме в «колективному» вирішенні проблем підприємства, коли «внутрішні» негаразди переходять межу контрольованості або наближаються до неї, внаслідок чого керівництво боржника або ж кредитори стають вимушеними вдаватись до спеціальних юридичних механізмів, що передбачені законодавцем саме з метою як збереження економічного потенціалу підприємства, так і повного або часткового задоволення кредиторських вимог.

4. Обґрунтовано, що інститут санації є спеціальним інститутом права банкрутства (неплатоспроможності).

5. Запропоновано виділяти такі принципи інституту санації, як:

– принцип економічної доцільності – заходи, передбачені планом санації, повинні бути реальними і такими, які можна виконати під час їх практичного застосування, а введення процедури санації повинно мати на меті

реальне відновлення платоспроможності боржника, а не формальні дії, спрямовані на затягування справи;

- принцип збереження боржника як господарюючого суб'єкта – санація є судовою процедурою, у якій акцент зміщено в бік відновлення платоспроможності боржника, та яка має на меті збереження його як суб'єкта господарювання;

- принцип плановості – процедура відбувається не хаотично, а відповідно до погодженого та затвердженого плану санації.

6. За результатами дослідження правового регулювання відносин санації у США наголошено, що більш сприятливим для збереження потенціалу підприємств могло б стати розширення прав боржника під час проходження процедури санації, як це відбувається у Сполучених Штатах. Поряд із цим, враховуючи непопулярність процедури санації в Україні загалом, а також існування цілих галузей підприємств, що внаслідок військових дій опинились під загрозою, додаткові правові механізми регуляції могли би бути сформовані на основі процедури “cram-down”. Вони дозволили би судам примусово затверджувати план санації попри спротив кредиторів, за наявності низки жорстких умов, зокрема, згоди хоча б одного класу кредиторів, що має право голосу, реалістичності та здійсненності умов плану, відсутності несправедливої дискримінації між класами кредиторів, забезпечення справедливого ставлення до тих класів, які не підтримали план. Доцільним видається і впровадження механізмів посиленого контролю за виконанням такого плану як з боку кредиторів, так і з боку суду. Крім цього, для підвищення ефективності процедур неплатоспроможності релевантним для України є запозичення механізму DIP-фінансування, однак його повноцінне функціонування потребує подальшого розвитку судової практики, фінансового ринку та мінімізації ризиків зловживань у справах про банкрутство.

7. Обґрунтовано доцільність запозичення німецького досвіду, зокрема, у питанні регулювання оплати послуг арбітражних керуючих залежно

від вартості маси активів боржника, що виявляється та управляється ними у ході процедури санації, що сприяло б підвищенню ефективності їхньої роботи.

8. Аргументовано, що корисним є досвід Великої Британії, законодавство якої досить ефективно регулює різні аспекти банкрутства, зокрема, формуючи низку процедур, що можуть бути застосовані для збереження підприємства. Вбачається, що такий варіативний підхід міг би бути запозичений і вітчизняним законодавством, особливо, враховуючи події останніх років, коли об'єктивні чинники сприяли збільшенню банкрутств в рази. Аргументовано, що розроблення аналогічних процедур відновлення платоспроможності, зокрема, з полегшеним доступом та іншими особливостями (зменшення фінансових вимог, застосування процедури “cram-down” у випадку добросовісності дій боржника та відсутності ознак неефективного управління тощо) могло б стати корисним напрацюванням, в тому числі, аби збільшити шанс неплатоспроможних підприємств на виживання.

9. Аргументовано, що реформування законодавства у сфері банкрутства з точки зору балансування інтересів кредиторів і боржника, впровадження більш дієвого та вигідного механізму санації, розширення участі боржника в управлінні підприємством, що проходить процедуру санації, разом з посиленням контролю за відповідальними особами видається необхідним для стабілізації економічної ситуації та встановлення довіри вітчизняних і закордонних інвесторів до української економічної системи.

10. Запропоновано відновлювальні процедури, передбачені законодавством про банкрутство, визначити як судові процедури (санація та реструктуризація боргів фізичної особи) та досудові процедури (превентивна реструктуризація), що застосовуються у передбаченому КУзПБ порядку до фізичних та юридичних осіб, які перебувають у стані неплатоспроможності, з метою відновлення їх платоспроможності, погашення вимог кредиторів та недопущення визнання боржника банкрутом.

11. Наголошено, що на відміну від санації та превентивної реструктуризації, які застосовуються до юридичних осіб або фізичних осіб-підприємців і мають на меті збереження їх економічної діяльності, процедура реструктуризації боргів фізичної особи має більш соціальне значення, вона орієнтована насамперед на врегулювання заборгованості громадянина як споживача. Вона враховує специфіку правового статусу фізичної особи, що відображається у її правовому регулюванні. Водночас, процедура реструктуризації боргів фізичної особи за своїм змістом є наближеною до процедури санації, оскільки також спрямована на відновлення платоспроможності боржника, передбачає зміну умов виконання боргових зобов'язань, відбувається за чітко затвердженим планом і спрямована на недопущення визнання неплатоспроможного боржника банкрутом.

РОЗДІЛ 2.

УЧАСНИКИ ВІДНОСИН У ПРОЦЕДУРІ САНАЦІЇ У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

2.1. Система учасників процедури санації у справі про банкрутство

Застосування до неплатоспроможного боржника процедури санації безумовно впливає на всіх учасників справи про банкрутство, особливо на сторін – боржника та кредиторів. Проте, не варто недооцінювати вплив процедури санації на інших учасників справи про банкрутство, зокрема на працівників боржника, засновників (учасників, акціонерів) боржника тощо. Такий вплив на багатьох учасників справи про банкрутство зумовлений тим, що учасники процедури санації у своїй взаємодії та впливі один на одного становлять певну систему у процедурі санації, під якою необхідно розуміти сукупність учасників із взаємними правами та обов'язками, що реалізуються у процедурі санації і мають на меті відновлення платоспроможності боржника.

Відповідно до ст. 1 КУзПБ учасники у справі про банкрутство (неплатоспроможність) – сторони, арбітражний керуючий, державний орган з питань банкрутства, інші учасники справи про банкрутство, щодо прав або обов'язків яких існує спір, а також у випадках, передбачених цим Кодексом, Фонд державного майна України, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа засновників (учасників, акціонерів) боржника [65].

Що стосується доктринальних визначень поняття «учасники провадження у справі про банкрутство», то І.А. Бутирська пропонує їх визначати як заінтересованих у результатах процесу фізичних і юридичних осіб, які вступають самостійно або залучаються судом у справу про банкрутство для всебічного, повного та об'єктивного розгляду справи та наділяються відповідними процесуальними правами та обов'язками [13, с. 91].

Крім поняття «учасники у справі про банкрутство (неплатоспроможність» КУЗПБ дає визначення сторін у такій справі: сторони у справі про банкрутство (неплатоспроможність) – конкурсні кредитори (голова комітету кредиторів), забезпечені кредитори, боржник (банкрут) [65].

Сторони у справі про банкрутство є ключовими її учасниками, без яких існування справи не має змісту – адже суть конкурсного процесу зводиться до об'єднання кредиторів у спільному «переслідуванні» боржника.

Для проведення класифікації учасників процедури санації звернемось, перш за все, до класифікації учасників провадження у справі про банкрутство загалом. Так, І.А. Бутирська у своєму дисертаційному дослідженні запропонувала поділяти учасників справи про банкрутство на обов'язкових (головних) (тих, що беруть участь у будь-якій справі про банкрутство) та ситуативних (другорядних) (які не є характерними для всіх категорій справ); залежно від обсягу повноважень, учасників провадження у справі про банкрутство запропоновано поділяти на три групи: учасники з загальним обсягом повноважень (ті, які беруть участь у будь-якій справі про банкрутство і володіють у ній максимальним обсягом повноважень), учасники з частковим обсягом повноважень (які можуть брати участь тільки у справах про банкрутство боржників, віднесених до окремих категорій і наділяються у цих справах вузьким колом повноважень, але можуть здійснювати суттєвий вплив на хід провадження шляхом оскарження судових актів) та учасники з обмеженим обсягом повноважень (ті фізичні і юридичні особи, які Законом про банкрутство прямо не передбачені як учасники провадження у справі про банкрутство, але залучаються до відносин неспроможності з метою захисту їх прав та охоронюваних законом інтересів); враховуючи зміст правовідносин, що зумовлюють правовий статус учасників справи про банкрутство, останніх запропоновано поділяти на: учасників, правовий статус яких обумовлений матеріальними підставами; учасників, правовий статус яких обумовлений процесуальними підставами; учасників, правовий статус яких обумовлений матеріально-процесуальними підставами [11, с. 8].

Якщо застосувати наведену класифікацію до учасників процедури санації, то їх також можна поділити на обов'язкових та ситуативних. До обов'язкових слід віднести, у першу чергу, боржника, кредиторів та керуючого санацією, адже без цих трьох суб'єктів процедура санації неможлива. Всіх інших учасників (інвестора, представника працівників боржника, засновників боржника тощо) можна віднести до ситуативних учасників процедури.

Також до обов'язкових учасників слід віднести господарський суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство. Проте, суд, як учасник справи про банкрутство в цілому, так і процедури санації зокрема, суттєво відрізняється від інших учасників, а саме – у нього відсутній інтерес у справі про банкрутство, на відміну від інших обов'язкових учасників, у яких такий інтерес наявний (кредитори хочуть отримати від боржника свої кошти, боржник прагне відновити платоспроможність або ж ліквідуватись як юридична особа, керуючий санацією намагається отримати винагороду за виконання своїх повноважень).

У першу чергу суд здійснює судовий контроль у справі про банкрутство з метою дотримання учасниками справи вимог законодавства. Також суд здійснює контроль щодо дотримання балансу між приватними і публічними інтересами, щодо дотримання соціальних гарантій працівників боржника тощо.

Боржник – це юридична особа або фізична особа, у тому числі фізична особа - підприємець, неспроможна виконати свої грошові зобов'язання, строк виконання яких настав [65].

О.М. Борейко у своєму дисертаційному дослідженні обґрунтовує, що боржник є суб'єктом, статус якого визначається подвійно: з одного боку, як суб'єкта, щодо якого здійснюються заходи конкурсу, з іншого – як суб'єкта, що має право (і зобов'язаний) за певних умов звернутися в суд із заявою про порушення провадження у справі про неспроможність (банкрутство) [8, с. 11]. В.В. Дутка також зазначає, що коли щодо неплатоспроможного боржника відкривається провадження у справі про банкрутство, можна говорити про

дуалізм правового становища такого суб'єкта: адже з позицій матеріального права він залишається боржником у відповідних відносинах, а з позицій процесуального права уже набуває статусу учасника провадження у справі про банкрутство з усіма відповідними правами та обов'язками [55, с. 48].

Розвиваючи наведені тези, слід зазначити, що, дійсно, природа статусу боржника у справі подвійна: з одного боку, він є суб'єктом такої справи, що наділяється як правом ініціювати відповідне провадження щодо себе, так і рядом прав під час застосування до нього процедур банкрутства; з іншого ж боку – боржник виступає свого роду об'єктом у справі про банкрутство, адже саме на нього спрямовуються всі заходи, що застосовуються у межах справи про банкрутство.

Відкриття провадження у справі про банкрутство істотно впливає на правовий статус боржника. Як слушно вказує з цього приводу В.В. Дутка, відкриття провадження у справі про банкрутство вносить суттєві корективи у господарську діяльність боржника – тепер його дії опиняються під пильною увагою господарського суду, арбітражного керуючого та кредиторів. Боржник уже не може самостійно і на власний розсуд приймати певні рішення, вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів, і чим далі рухається справа про банкрутство (неплатоспроможність), тим більших обмежень зазнає боржник [54, с. 52].

При цьому, правовий статус боржника на різних стадіях справи про банкрутство є різним – можна стверджувати, що чим далі йде справа про банкрутство, тим меншим є обсяг повноважень керівництва та засновників боржника над ним. Б. Яринко звертає увагу на те, що відкриття процедури санації змінює правовий статус органів управління боржника та керівника [192, с. 129].

Щодо процедури санації, то правовий статус боржника у даній процедурі визначається, перш за все, тим, що відповідно до ч. 4 ст. 50 КУзПБ з моменту постановлення ухвали про введення процедури санації:

члени виконавчого органу (керівник) боржника звільняються з посади у порядку, визначеному законодавством;

управління боржником переходить до керуючого санацією;

зупиняються повноваження органів управління боржника – юридичної особи щодо управління та розпорядження майном боржника, повноваження органів управління передаються керуючому санацією, крім повноважень, передбачених планом санації.

Органи управління боржника протягом 15 днів з дня прийняття рішення про введення процедури санації та призначення керуючого санацією зобов'язані здійснити передачу керуючому санацією бухгалтерської та іншої документації боржника, його печаток, штампів, матеріальних та інших цінностей [65].

Положення ч. 4 ст. 50 КУЗПБ демонструють один із ключових правових наслідків введення процедури санації – зміну моделі управління боржником: виконавчі органи боржника – юридичної особи втрачають свої повноваження, а вся влада над боржником концентрується в руках керуючого санацією. Незважаючи на те, що керівництво боржника може краще знатися на специфіці діяльності самого боржника, часто саме економічно необґрунтовані рішення органів управління підприємства стають причинами доведення його до стану неплатоспроможності, тому в подібних випадках усунення таких осіб від керівництва боржником на етапі застосування процедури санації видається обґрунтованим та доцільним. При цьому, таке звільнення керівництва боржника не є заходом дисциплінарної відповідальності керівника, а є особливим заходом, природа якого обумовлена специфікою справи про банкрутство.

З моменту переходу управління до керуючого санацією, останній стає центральною фігурою в управлінні боржником, і саме він набуває повноважень щодо вирішення всіх поточних питань щодо господарської діяльності боржника. При цьому, на відміну від керівництва боржника, яке діяло в першу чергу в інтересах власників боржника, керуючий санацією уже спрямовує

діяльність боржника на задоволення потреб кредиторів та відновлення платоспроможності боржника. Про отримання доходів власниками боржника тут уже не йдеться.

Що стосується зупинення повноважень органів управління боржника – юридичної особи щодо управління та розпорядження майном боржника, то цей захід, на відміну від звільнення керівництва боржника, є тимчасовим, і спрямованим на недопущення ухвалення вищими органами управління боржника рішень, які будуть не вигідними для кредиторів та можуть ще більше погіршити економічне становище боржника. Разом з тим, застереження в абз. 3 ч. 4 ст. 50 КУЗПБ «крім повноважень, передбачених планом санації» свідчить про те, що планом санації може бути передбачено часткове збереження компетенції органів управління боржника. Такий виняток дозволяє індивідуалізовано підходити до кожної справи про банкрутство і, за необхідності, адаптувати модель управління боржником до специфіки конкретної справи, зберігши за органами управління боржником ряд повноважень у тих випадках, де це вбачається доцільним та економічно обґрунтованим.

З метою забезпечення практичної реалізації передачі управління боржником керуючому санацією, КУЗПБ передбачає обов'язок органів управління боржника протягом 15 днів з дня прийняття рішення про введення процедури санації та призначення керуючого санацією передати керуючому санацією бухгалтерську та іншу документацію боржника, його печатки, штампи, матеріальні та інші цінності. Це положення має важливе значення, оскільки без документації, печаток, штампів, матеріальних та інших цінностей керуючий санацією фактично не може здійснювати свої повноваження як новий керівник боржника. Тільки отримавши доступ до всієї документації боржника, керуючий санацією має можливість реально оцінити фінансово-майновий стан боржника, перевірити правомірність попередніх господарських операцій та втілювати план санації у життя.

Порушення 15-денного строку і затягування з передачею документацією та інших цінностей керуючому санацією створює ризики дезорганізації управління боржником, приховування важливих документів та унеможлиблює реальне виконання плану санації. Всупереч тому, що цей 15-денний строк є імперативним і повинен беззаперечно виконуватися керівництвом боржника, на практиці виникають ситуації, коли даний обов'язок органами управління боржника не виконується, чим створюються перешкоди для діяльності керуючого санації.

Так, до прикладу, у провадженні Господарського суду Харківської області перебуває справа про банкрутство № 922/2640/23 про банкрутство ТОВ «Рефілл». Ухвалою суду від 24 липня 2025 року у справі введено процедуру санації. 12 вересня 2025 року від керуючого санацією до суду надійшло клопотання про зобов'язання керівника боржника вчинити дії у справі № 922/2640/23, в якому просить суд зобов'язати попереднього керівника ТОВ «Рефілл» передати керуючому санації ТОВ «Рефілл» наступну документацію, а саме:

- матеріальні та інші цінності ТОВ «Рефілл»;
- інформацію про місце зберігання матеріальних цінностей ТОВ «Рефілл»;
- бухгалтерську документацію (прибуткові накладні, видаткові накладні, касові книги, прибуткові та видаткові касові ордера, податкові звіти, податкові декларації за 2020-2025 роки) та іншу бухгалтерську та фінансову документацію ТОВ «Рефілл»;
- господарські договори та додатки до них, де стороною є ТОВ «Рефілл» (в тому числі на реалізацію придбання рухомого та нерухомого майна) із накладними на реалізацію та набуття товарів або послуг за 2020-2025 роки.

Крім того, ухвалу суду про зобов'язання керівника боржника вчинити ці дії керуючий санацією просив суд видати у вигляді виконавчого документа.

У своїй скарзі керуючий санацією зазначив, що уже звертався 01 серпня 2025 року письмово до керівника боржника з вимогою надати вказані

документи. Як зазначив керуючий санацією, не вчинення колишнім керівником дій на виконання вимог ст. 50 КУзПБ та ухвали Господарського суду Харківської області від 24 липня 2025 року, затягування строку передачі первинних господарських та бухгалтерських документів ТОВ «Рефілл» спрямоване на перешкоджання діяльності керуючого санацією щодо своєчасного виконання затвердженого судом плану санації та погашення вимог кредиторів ТОВ «Рефілл».

Розглянувши подану скаргу, суд дійшов висновку, що в зв'язку з відсутністю необхідних документів керуючий санацією фактично позбавлений можливості належним чином виконати план санації та здійснити процедуру санації боржника у даній справі та провести інші дії, визначені КУзПБ, що, крім іншого призводить до затягування судового процесу та порушує права учасників провадження у даній справі. Тому суд повністю задовольнив вимоги керуючого санацією та видав ухвалу у вигляді виконавчого документа [174].

Отже, положення ч. 4 ст. 50 КУзПБ демонструють зміни у правовому становищі боржника під час застосування до нього процедури санації, які проявляються у зміні механізму управління боржником через звільнення виконавчих органів (керівника) боржника, повне або часткове зупинення повноважень органів управління боржника та перехід повноважень щодо управління боржником до керуючого санацією.

Ю.М. Татік також слушно вказує, що права боржника у процедурі санації значно обмежені планом санації, у якому визначено кордони прав та перелік обов'язків. Нові права й обов'язки боржника можуть виникати на основі договорів, укладених від імені боржника арбітражним керуючим. Права розпорядження майном для боржника обмежені положеннями, визначеними у плані санації, а також у нормах КУзПБ [156, с. 24].

Що стосується кредиторів, то без них, так само як і без боржника, неможлива процедура санації. Як зазначає О.С. Ярмоленко, судова практика в Україні демонструє, що процедура санації є сприятливою для кредиторів завдяки можливості уникнення ліквідації, пріоритетності вимог забезпечених

кредиторів, реструктуризації боргу та контролю над реалізацією плану санації, що підвищує шанси на повернення заборгованості [194, с. 75].

Проте правовий статус кредиторів не є єдиним – він диференціюється залежно від багатьох факторів: моменту виникнення заборгованості, вчасності заявлення кредиторських вимог у справі про банкрутство, забезпеченості вимог, а також характеру грошових вимог та підстав їх виникнення. У зв'язку з цим справедливою є теза про те, що у сучасних справах про банкрутство кредитори відносяться до різних категорій, що іноді призводить до правових конфліктів [196, с. 372].

Так, ст. 1 КУЗПБ передбачає такі групи кредиторів:

- забезпечені кредитори – кредитори, вимоги яких до боржника або іншої особи забезпечені заставою майна боржника;
- конкурсні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, що виникли до відкриття провадження у справі про банкрутство і виконання яких не забезпечено заставою майна боржника;
- поточні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, що виникли після відкриття провадження у справі про банкрутство [65].

Крім поділу кредиторів на конкурсних, поточних і забезпечених, у процедурі санації законодавець йде далі і ділить кредиторів ще й на класи. Так, відповідно до ст. 52 КУЗПБ з метою прийняття рішення про схвалення або відхилення плану санації усі конкурсні кредитори поділяються на класи. Кредитори, включені до кожної черги, формують окремий клас кредиторів. Кредитор, вимоги якого підлягають включенню до двох і більше черг, підлягає включенню відповідно до двох і більше класів кредиторів. Вимоги забезпечених кредиторів утворюють окремий клас, до якого включаються вимоги у тій їх частині, яка забезпечена заставою майна. У частині вимог, не забезпечених заставою, вимоги таких кредиторів підлягають включенню до класу незабезпечених кредиторів. Прийняття рішення про схвалення або відхилення плану санації приймається кожним класом окремо шляхом голосування. У голосуванні щодо схвалення плану санації не бере участі клас

кредиторів, розмір та порядок задоволення вимог якого за планом санації не відрізнятиметься від того, який був би застосований у разі введення процедури ліквідації. Вимоги кредиторів, які є заінтересованими особами стосовно боржника, не враховуються для цілей голосування при схваленні плану санації [65].

Цікавим та не завжди однозначним з практичної точки зору є визначення того, яких саме кредиторів вважати заінтересованими особами стосовно боржника у справі про банкрутство загалом та у процедурі санації зокрема. Так, КУЗПБ у ст. 1 дає визначення даного поняття:

«Заінтересовані особи стосовно боржника – юридична особа, створена за участю боржника, юридична особа, що здійснює або протягом останніх трьох років здійснювала контроль над боржником, юридична або фізична особа, контроль над якою здійснює або протягом останніх трьох років здійснював боржник, юридична особа, з якою боржник перебуває або протягом останніх трьох років перебував під контролем третьої особи, власники (учасники, акціонери) боржника, керівник боржника, особи, які входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі звільнені з роботи за три роки до відкриття провадження у справі про банкрутство; особи, з якими чи на користь яких боржник вчиняв правочини з відчуження майна боржника, які не відповідають критеріям розумності (економічної доцільності, наявності ділової мети) та добросовісності; сторона фраздаторного правочину, вчиненого боржником, або правочину, який згідно із статтею 42 цього Кодексу визнано недійсним; а також особи, які перебувають у родинних стосунках із зазначеними особами та фізичною особою – боржником, а саме: подружжя та їхні діти, батьки, брати, сестри, онуки, а також інші особи, стосовно яких наявні обґрунтовані підстави вважати їх заінтересованими. Для цілей цього Кодексу заінтересованими особами стосовно арбітражного керуючого чи кредиторів визнаються особи в такому самому значенні, як і заінтересовані особи стосовно боржника. Кредитор є заінтересованим стосовно боржника також у разі, якщо він протягом шести

місяців до дати відкриття провадження у справі про банкрутство (неплатоспроможність) або процедури превентивної реструктуризації прямо чи опосередковано набув право вимоги до боржника від кредитора, заінтересованого стосовно боржника» [65].

Проте у судовій практиці виникають питання щодо того, чи можуть інші особи визнаватися заінтересованими стосовно боржника – наприклад, чи є ініціюючий кредитор, який бажає стати інвестором, такою особою? Відповідь на це питання дав Верховний Суд у постанові від 15 січня 2026 року у справі № 917/1621/22. Так, Верховний Суд відхилив доводи скаржників про те, що фактично план санації схвалено лише ініціюючим кредитором, який є інвестором та, відповідно, заінтересованою особою, адже вони суперечать обставинам, встановленим господарськими судами першої та апеляційної інстанції. Перевіривши зміст плану санації з точки зору його відповідності вимогам законодавства, зокрема ст. 51 КУЗПБ, господарські суди попередніх інстанцій встановили, що план санації містить такі заходи щодо відновлення платоспроможності: перепрофілювання виробництва; виконання зобов'язань боржника інвестором (із зазначенням конкретних строків погашення); передання в іпотеку та продаж частини майна боржника (за одноголосного погодження кредиторами всіх класів). План санації боржника передбачає комплекс послідовних, взаємопов'язаних заходів фінансово-економічного, виробничо-технічного, організаційного, екологічного, ветеринарного, соціального характеру, спрямованих на виведення товариства з кризи, виведення його на беззбитковий рівень діяльності та формування власної ринкової ніші [117].

Окремої уваги потребує вивчення питання впливу кредиторів на процедуру санації, адже їхня позиція та реалізація передбачених законодавством прав значною мірою визначають перебіг і кінцеву ефективність санаційних заходів. Аналізуючи дане питання, В. І. Король та В. І. Полюхович вказують, що вплив кредиторів на процедуру банкрутства може мати як індивідуальний, так і колективний характер. До способів

індивідуального впливу слід віднести ті заходи впливу, які доступні кредиторам у випадку індивідуальної дії, до прикладу: подання клопотання щодо призначення судом розпорядником майном певної кандидатури арбітражного керуючого в разі ініціювання провадження у справі про банкрутство, подання заперечень щодо грошових вимог інших кредиторів або спростування майнових дій боржника за ст. 42 КУзПБ, оскарження судових рішень в апеляційному та касаційному порядку тощо. Що стосується способів колективного впливу, то до них належать ті заходи впливу, які можуть бути застосовані винятково за ініціативою органів самоуправління кредиторів, до прикладу: формування комітету кредиторів зборами кредиторів, схвалення плану санації боржника, подання клопотання про введення наступної процедури банкрутства чи про продовження чи скорочення процедури санації або розпорядження майном, ініціювання питання призначення чи припинення повноважень арбітражного керуючого тощо [69, с. 537].

Кредитори у процедурі санації діють не кожен окремо, а спільно, колективно, приймаючи всі рішення шляхом голосування. Як зазначає О.С. Ярмоленко, після відкриття провадження у справі про банкрутство кредитори, діючи з метою задоволення своїх грошових вимог до боржника, уже повинні зважати на права та інтереси інших кредиторів цього боржника. Така взаємодія кредиторів у справі про банкрутство здійснюється через представницькі органи – збори та комітет кредиторів [193, с. 97].

Збори кредиторів є головним представницьким органом кредиторів, який приймає ключові рішення у справі про банкрутство.

Щодо зборів кредиторів Р.М. Поліщук зазначає, що при об'єднанні кредиторів утворюється новий орган – збори кредиторів, який має процесуальну правосуб'єктність. Утворюючи збори кредиторів, останні формують представницький орган, в якому мають право брати участь всі кредитори у справах про банкрутства товариств з обмеженою відповідальністю. Збори кредиторів є механізмом гарантування прав усіх кредиторів, адже вони надають змогу абсолютно кожному кредитору

реалізувати своє законне право на голосування та висловлення своєї думки щодо подальших дій по справі [97, с. 358].

Так, згідно з частиною 5 статті 48 КУзПБ, до компетенції зборів кредиторів належить:

- 1) визначення кількісного складу та обрання членів комітету кредиторів;
- 2) дострокове припинення повноважень комітету кредиторів або окремих його членів;
- 3) схвалення плану санації боржника та схвалення внесення змін до нього;
- 4) звернення до господарського суду з клопотанням про введення наступної процедури у справі про банкрутство;
- б) інші питання, передбачені КУзПБ, у тому числі віднесені до компетенції комітету кредиторів [65].

Наведені питання, віднесені до компетенції зборів кредиторів, у контексті нашого дослідження можна умовно поділити на загальні – ті, які стосуються будь-яких стадій провадження у справі про банкрутство, та спеціальні – ті, що стосуються саме процедури санації. Спеціальним у даному контексті є схвалення плану санації боржника та схвалення внесення змін до нього. Це є одним із ключових питань у справі, як власне і перехід до процедури санації або її завершення та перехід у процедуру ліквідації, тому таке важливе рішення повинні приймати саме збори, а не комітет кредиторів.

Комітет кредиторів є свого роду виконавчим органом зборів кредиторів, який уповноважений приймати рішення від імені всіх кредиторів.

У науковій літературі комітет кредиторів пропонується визначати як виборний орган, створений зборами кредиторів у межах процедури банкрутства, який представляє та захищає інтереси кредиторів, приймає рішення щодо основних аспектів процедури банкрутства боржника та здійснює свої повноваження на підставі КУзПБ [195, с. 156].

Співвідношення компетенції зборів кредиторів і комітету кредиторів у процедурі санації можна порівняти зі стратегічним та оперативним рівнями

кредиторського управління: збори кредиторів приймають ключові, «доленосні» для справи про банкрутство рішення про перехід до процедури санації, затвердження плану санації та змін до нього, а також про припинення процедури санації та перехід до ліквідаційної процедури, у той час як комітет кредиторів забезпечує поточну реалізацію прийнятих зборами кредиторів рішень щодо застосування до боржника процедури санації.

Р.Б. Поляков вважає, що українському законодавцю необхідно удосконалити регламентацію правового статусу представницьких органів кредиторів. Першочергово, відзначає вчений, необхідно відійти від «прив'язки» прийняття рішення зборами та комітетом до кількості голосів. На думку науковця, варто поєднати кількість голосів з кількістю голосуючих кредиторів. Такий механізм пропонується використовувати лише при прийнятті рішень із важливих питань, перелік яких необхідно затвердити на законодавчому рівні. Зокрема, до такого переліку варто віднести питання про звернення до суду з метою призначення або звільнення з посади арбітражного керуючого, а також надання згоди на продаж майна боржника та погодження умов такого продажу [105, с. 152]. Дійсно, процедура ухвалення рішень зборами та комітетом кредиторів не є досконалою та потребує подальших наукових розробок з метою її удосконалення.

Особливості правового становища ще одного обов'язкового учасника процедури санації – керуючого санацією будуть розкриті у наступному підрозділі даного дослідження, зважаючи на його особливе функціональне та правове значення керуючого санацією у механізмі реалізації даної процедури. Це обумовлено тим, що керуючий санацією є спеціальним суб'єктом, існування і процесуальна роль якого безпосередньо зумовлені саме введенням процедури санації – на відміну від боржника, кредиторів та інших учасників провадження у справі про банкрутство, правовий статус яких хоча і зазнає змін під час введення процедури санації, однак які не є інституційно унікальними для справи про банкрутство та беруть участь також в інших судових процедурах.

Що стосується ситуативних учасників процедури санації, то до них відносяться ті її учасники, без яких процедура санації може відбутися, а вступають вони у справу на даному етапі, як правило, з метою захисту власних прав та інтересів.

У першу чергу, слід детальніше зупинитися на процесуальній фігурі інвестора, який є спеціальним суб'єктом процедури санації – тобто існує тільки на даній стадії справи про банкрутство. О. Бунякіна вказує: інвестор – особа, яка приймає рішення щодо внесення власних, запозичених і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування та несе відповідальність за невиконання своїх зобов'язань [9, с. 51].

Правовому регулюванню статусу інвестора присвячено досить мало положень КУЗПБ, в основному він згадується епізодично, що видається не зовсім виправданим, адже це особа, яка на свій страх і ризик приймає рішення щодо внесення власних активів у «тонуче» підприємство і при цьому практично не має гарантій у справі про банкрутство, особливо у порівнянні з зарубіжними аналогами, скажімо, уже згадуваним DIP-фінансуванням. Разом з тим, пошук інвестора у справі про банкрутство може бути критично важливим і стати єдиним варіантом для виходу підприємства-боржника з фінансової кризи.

Наприклад, відповідно до ухвали Господарського суду Івано-Франківської області від 15 травня 2025 року у справі № 909/519/19, за наслідками здійснених керівником ПрАТ «Зелене господарство» заходів щодо пошуку потенційних інвесторів з метою отримання інвестицій для погашення кредиторської заборгованості ТОВ «Весна-ІФ» задекларувало свої наміри виступити інвестором в процедурі санації ПрАТ «Зелене господарство». Ухвалою Господарського суду Івано-Франківської області від 4 грудня 2024 року затверджено зміни до плану санації ПрАТ «Зелене господарство» та продовжено строк процедури санації до 1 квітня 2025 року. За період з 01 жовтня 2024 року по 28 березня 2025 року інвестором виконано інвестиційних зобов'язань на суму 600 000 грн., які боржником були спрямовані на

погашення поточної кредиторської заборгованості. За весь період процедури санації інвестором внесено коштів на загальну суму 3 200 000 грн., які були спрямовані боржником на погашення кредиторської заборгованості. Таким чином були погашені вимоги першої черги та поточні зобов'язання в повному обсязі, а також було погашено частину кредиторської заборгованості третьої черги в розмірі 1 740 тис. грн.

У зв'язку з тим, що основним видом діяльності Інвестора – ТОВ «Весна-ІФ» є сфера дорожнього обслуговування і на даний час відсутні замовлення по основному виду діяльності, ТОВ «Весна-ІФ» розробляє програму перепрофілювання товариства на інші види діяльності. Також представник інвестора підтвердила наміри ТОВ «Весна-ІФ» бути інвестором в процедурі санації ПрАТ «Зелене господарство» та в подальшому щомісячно виконувати інвестиційні зобов'язання, які передбачені змінами до плану санації, розроблені спільно з інвестором та погоджені з кредитором боржника [163].

Ще один важливий учасник процедури санації – це представник працівників боржника. Адже процедури банкрутства зачіпають інтереси не тільки кредиторів, але й трудових колективів, окремих працівників [5, с. 233]. Слушною є теза, що найменш захищеними суб'єктами трудових відносин залишаються працівники, які не повинні відповідати за негативні наслідки економічних процесів, тому потребують гарантій захисту їхніх прав як з боку роботодавця, так і держави [45, с. 161]. Одним із суб'єктів, що найбільше потерпають при механізмі неплатоспроможності, є працівники підприємства [142, с. 138]. Право на оплату праці є ключовою трудовою гарантією, що передбачає своєчасне та повне отримання винагороди за виконану роботу, а його реалізація у процедурах банкрутства набуває особливого значення через особливості даної процедури, що має певні відмінності від загального цивільного судового процесу [92, с. 122]. Проте у випадку неплатоспроможності підприємства працівники ризикують не отримати у повному обсязі належну їм заробітну плату або взагалі – бути звільненими.

Ч. 4 ст. 51 КУзПБ передбачає: у разі якщо планом санації передбачено звільнення працівників, праця яких не може бути задіяна під час його виконання, керуючий санацією до передбачуваного звільнення має подати первинній профспілковій організації відповідну інформацію, а також провести консультації з профспілками щодо вжиття заходів для запобігання звільненню, зведення кількості звільнених працівників до мінімальної або пом'якшення наслідків звільнення. Вихідна допомога в такому разі виплачується за рахунок боржника або коштів від продажу майна боржника або кредиту, одержаного для цієї мети.

Ч. 8 ст. 48 КУзПБ передбачає право представника працівників боржника брати участь у роботі комітету кредиторів з правом дорадчого голосу. Це положення забезпечує інституційне представництво працівників боржника при ухваленні рішень щодо їх роботодавця. І хоча такі рішення й приймаються кредиторами, проте вони безпосередньо впливають не лише на майновий стан боржника, а й на трудові права, зайнятість та соціальну стабільність працівників.

У цілому, участь представника працівників боржника у справі про банкрутство під час застосування до боржника процедури санації має важливе значення, оскільки забезпечує врахування не лише майнових інтересів кредиторів, а й соціального аспекту неплатоспроможності. Це зумовлено тим, що процедура санації, на відміну від ліквідації, спрямована не тільки на погашення грошових вимог кредиторів, а передусім на збереження господарської діяльності боржника, а відтак – і на збереження трудового колективу, робочих місць і безперервності трудових відносин. Саме тому участь представника працівників боржника у цій процедурі є важливим елементом забезпечення балансу приватних і соціальних інтересів.

2.2. Правовий статус керуючого санацією

Одним із ключових учасників кожної справи про банкрутство (неплатоспроможність) є арбітражний керуючий, який, володіючи відповідними професійними знаннями та навичками, повинен забезпечити дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника у справі. У науковій літературі відзначається, що його завданнями є управління майном боржника, розробка планів відновлення платоспроможності, реалізація активів, розподіл коштів між кредиторами та інші дії, що спрямовані на забезпечення інтересів усіх сторін процесу [136, с. 261]. Я.Г. Рябцева справедливо зазначає, що «... без цього учасника в більшості випадків неможливе провадження у справах про банкрутство» [143, с. 141].

Професор Б.М. Поляков щодо арбітражного керуючого вказує, що «... він за своєю суттю є помічником судді, який допомагає судді вирішувати головні завдання процедури банкрутства щодо встановлення активу та пасиву боржника, нагляду й контролю за його майном, а надалі – реалізує активи боржника та здійснює погашення вимог кредиторів» [102, с. 320].

Л. Жураковська зазначає, що правовий статус арбітражного керуючого має низку особливостей, його діяльність поширюється далеко за межі виділеної індивідуальної господарської справи, є взаємозалежною, багаторівневою, складнопідрядною, комплексною конструкцією системи складних взаємовідносин, який поділяється на: адміністративно-господарський, господарсько-правовий, господарсько-процесуальний, кримінально-правовий статуси арбітражного керуючого і деталізується на загальний, спеціальний, галузевий та індивідуальний правові статуси, а правове становище арбітражного керуючого утворює сума загального, спеціального та індивідуального статусів, співвідношення яких варіюється залежно від конкретних ситуацій у правовідносинах із питань банкрутства [60, с. 35].

В. І. Нагнибіда пропонує розглядати правовий статус арбітражного керуючого за законодавством України як статус особливого роду (*sui generis*): з одного боку, арбітражний керуючий є приватноправовим суб'єктом – особою, яка провадить незалежну професійну діяльність; водночас його діяльність пов'язана з виконанням делегованих публічних функцій, поєднуючи риси незалежного професійного учасника приватних правовідносин і носія квазіпублічних повноважень, що реалізуються під судовим контролем та наглядом державного органу з питань банкрутства [84, с. 435].

Т.В. Степанова зазначає, що арбітражний керуючий є самостійною і активною фігурою у справі, захищає чужий законний інтерес, несе відповідальність за власні рішення та дії в процедурі банкрутства, повністю підконтрольний та підзвітний господарському суду і повинен діяти виключно в межах, наданих йому законом, а у випадках прогалин або колізій чинного законодавства – з пріоритетом інтересів боржника [151, с. 98].

На кожному етапі справи про банкрутство арбітражний керуючий виконує відповідну роль, будучи при цьому наділеним відповідними правами та обов'язками. Під час застосування до боржника процедури санації арбітражний керуючий виконує роль керуючого санацією, від якого багато в чому залежить результативність такої судової процедури.

Комплексність процедур банкрутства і різнобічна спрямованість інтересів сторін змушує законотворців займатися пошуком нових та удосконаленням наявних способів регулювання неплатоспроможності, які мають на меті задоволення інтересів усіх учасників процедур банкрутства – як боржника та кредиторів, так і держави [47, с. 50]. З кінця ХХ ст. відновлювальні процедури стали основою правового регулювання відносин неспроможності, що зумовило необхідність участі у справі про банкрутство професійних суб'єктів, метою участі яких у справі є не лише пропорційне задоволення вимог кредиторів, але і, за можливості, відновлення платоспроможності боржника [10, с. 133]. Як зазначає В.В. Дутка, правове регулювання статусу арбітражного керуючого у справі про банкрутство завжди

знає змін, які є реакцією законодавця на виклики того чи іншого часу [53, с. 70].

Досліджуючи економіко-правову роль арбітражного керуючого в процесі санації, Н.С. Носань, С.А. Назаренко та Т.С. Назаренко доходять висновку, що економічна роль арбітражного керуючого проявляється через його рівень кваліфікації у питаннях фінансово-господарського характеру, що забезпечує оперативне та ефективне розв'язання питань відновлення платоспроможності суб'єктів підприємництва [91, с. 86].

І.О. Вечірко слушно вказує, що арбітражний керуючий виконує дві різнопланові групи функцій:

- здійснює спеціальні повноваження, передбачені законодавством про неспроможність (подає заяви про визнання угод боржника недійсними, відмовляється від договорів боржника, скликає збори кредиторів, веде реєстр їх вимог, складає план санації боржника, реалізує майно боржника і таке ін.);

- управляє справами боржника – юридичної особи, тобто діє в якості органу управління юридичної особи [28, с. 117].

Правовому регулюванню статусу арбітражного керуючого у справі про банкрутство присвячено, перш за все, окрему книгу КУзПБ – а саме: книгу другу, іменовану «Арбітражний керуючий». Ст. 12 КУзПБ регламентує права та обов'язки арбітражного керуючого, які є загальними і не залежать від судової процедури, яка застосовується до неплатоспроможного боржника, і, відповідно, ролі, в якій арбітражний керуючий виступає у справі (розпорядник майна, керуючий санацією, керуючий реструктуризацією, ліквідатор, керуючий реалізацією чи адміністратор превентивної реструктуризації). Особливості ж правового статусу арбітражного керуючого залежно від ролі, в якій він виступає, знаходимо у відповідних положеннях КУзПБ, які регламентують застосування до боржника окремих судових процедур. Так, що стосується судової процедури санації боржника, то ст. 50 КУзПБ, яка врегульовує введення процедури санації, у ч.ч. 5 та 6 містить особливі права та обов'язки,

якими наділяється тільки керуючий санацією. Так, крім прав, передбачених ст. 12 КУЗПБ, керуючий санацією має право:

- звертатися до господарського суду в передбачених цим Кодексом та Господарським процесуальним кодексом України випадках;
- розпоряджатися майном боржника відповідно до плану санації та з урахуванням обмежень, встановлених законодавством;
- укладати від імені боржника цивільно-правові, трудові та інші правочини (договори);
- подавати заяви про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними [65].

Серед особливих обов’язків керуючого санацією передбачено наступні:

- прийняти в господарське відання майно боржника;
- відкрити спеціальний рахунок для проведення санації та розрахунків з кредиторами;
- забезпечити ведення боржником бухгалтерського обліку і статистичного звіту та фінансової звітності;
- здійснювати заходи щодо стягнення на користь боржника дебіторської заборгованості, а також стягнення заборгованості з осіб, які відповідно до закону або договору несуть з боржником субсидіарну чи солідарну відповідальність;
- розглядати вимоги конкурсних кредиторів;
- заявляти в установленому порядку заперечення щодо заявлених до боржника вимог конкурсних кредиторів;
- повідомляти у десятиденний строк з дня постановлення господарським судом відповідної ухвали орган, уповноважений управляти державним майном, про своє призначення, закінчення виконання плану санації, звільнення від обов’язків;
- повідомляти орган, уповноважений управляти державним майном, про реалізацію плану санації щодо боржника – державного підприємства або

господарського товариства, у статутному капіталі якого більше 50 відсотків акцій (часток) належать державі;

- надавати господарському суду на його вимогу інформацію про виконання плану санації;

- на період санації виступати представником сторони (власника) у колективному договорі;

- щокварталу звітувати перед комітетом кредиторів та судом про виконання плану санації;

- здійснювати інші передбачені законодавством повноваження [65].

Як відомо, у справі про банкрутство арбітражний керуючий може діяти як розпорядник майна, керуючий санацією та ліквідатор. Правовий статус керуючого санацією є найбільш повним і всеохоплюючим у порівнянні з іншими правовими статусами.

Зокрема, розпорядник майна виконує фактично роль спостерігача (охоронця) щодо майна боржника без наявності розпорядчих функцій стосовно майна боржника, а також не здійснює управління господарською діяльністю боржника. Ліквідатор, у свою чергу, здійснює повний контроль щодо активів банкрута, проте теж не управляє діяльністю боржника у повному обсязі, оскільки господарська діяльність банкрута припиняється і фактично немає чим управляти.

Натомість, керуючий санацією виступає керівником діючого суб'єкта господарювання, а також здійснює повний контроль над активами боржника.

Одночасно, керуючий санацією зобов'язаний неухильно дотримуватись плану санації, який затвердили кредитори, тому що виконання плану санації є головним обов'язком керуючого санацією, що має сприяти відновленню платоспроможності боржника.

Керуючий санацією є підконтрольним кредиторам. Це проявляється в тому, що: продажу у процедурі санації підлягає лише майно боржника, зазначене в затвердженому в установленому порядку плані санації (абз. 2 ч. 1 ст. 56 КУзПБ); значні правочини та правочини, щодо яких є заінтересованість,

укладаються керуючим санацією за згодою комітету кредиторів, якщо інше не передбачено КУЗПБ або планом санації боржника (абз. 2 ч. 8 ст. 50 КУЗПБ); керуючий санацією зобов'язаний щокварталу звітувати перед комітетом кредиторів про виконання плану санації (абз. 12 ч. 6 ст. 50 КУЗПБ) тощо.

Щодо обов'язку керуючого санацією розглядати вимоги конкурсних кредиторів, слід погодитися із зауваженням А. Данілова, який обґрунтовано зазначає, що законодавцем при прийнятті КУЗПБ було допущено помилку в частині визначення виду кредиторів, чії вимоги розглядаються арбітражним керуючим – керуючим санацією [44, с. 113]. Дійсно, вимоги конкурсних кредиторів заявляються, а, відповідно, і розглядаються арбітражним керуючим на етапі розпорядження майном боржника, а під час застосування процедури санації до боржника, в останнього можуть виникнути хіба поточні кредитори.

Участь керуючого санацією у справі про банкрутство притаманна лише для юридичних осіб, у справах про неплатоспроможність фізичних осіб приймає участь керуючий реструктуризацією. Загалом, зміст прав та обов'язків керуючого реструктуризацією, в цілому, об'єднує в собі обсяг прав та обов'язків розпорядника майна та керуючого санацією у справі про банкрутство юридичної особи.

Також у контексті дослідження правового статусу керуючого санацією не можна не порівняти його статус зі статусом нової фігури, передбаченої змінами до КУЗПБ у частині превентивної реструктуризації, – адміністратора превентивної реструктуризації – тобто арбітражного керуючого, призначеного господарським судом для здійснення процедури превентивної реструктуризації. З приводу такої цікавої і незвичної для нашого законодавства назви, Р.Б. Поляков та Б.М. Поляков вказують: «... на наш погляд, таку назву навряд чи можна вважати вдалою, тому що в українській правозастосовній традиції вже існує усталений та загальноновживаний термін, який є похідним від поняття арбітражного керуючого. Упевнені, що термін «керуючий превентивною реструктуризацією» також дав би змогу чітко відокремити за назвою цю процесуальну фігуру» [111, с. 411]. З такою тезою слід погодитися,

оскільки термін «адміністратор превентивної реструктуризації» дійсно виглядає як запозичений з інших правових систем і не вписується у загальну термінологію, яку використовує законодавець в КУзПБ.

В. Дерлюк вказує, що адміністратор превентивної реструктуризації також виконує важливу функцію посередника у переговорах між боржником і кредиторами. Ця роль, продовжує науковець, дає йому можливість сприяти конструктивному діалогу між сторонами, знаходити компромісні рішення, які б задовольняли інтереси як боржника, так і кредиторів, забезпечувати досягнення консенсусу щодо плану превентивної реструктуризації [49, с. 44].

Також Р.Б. Поляков та Б.М. Поляков справедливо наголошують, що через описаний «ребрендинг» арбітражний керуючий у статусі адміністратора превентивної реструктуризації фактично випадає зі сфери дії Книги 2 КУзПБ, оскільки наявне там регулювання не містить згадки про новий процесуальний статус [111, с. 411]. Складається враження, що книгу третю КУзПБ писали без урахування інших книг Кодексу, і саме тому тут з'явилися такі нетипові для українських процедур банкрутства суб'єкти, які, до того ж, не згадуються в інших книгах, хоча це було б не зайвим. Видається, що ця проблема має бути усунута найближчим часом, для того, щоб загальні положення щодо правового статусу арбітражного керуючого могли повною мірою застосовуватися до адміністратора превентивної реструктуризації [185, с. 504].

Отже, вбачається, що правовий статус адміністратора превентивної реструктуризації мав би бути подібним до правового статусу керуючого санацією, зважаючи на оздоровчий характер процедур санації та превентивної реструктуризації, проте на практиці бачимо суттєві відмінності у регламентації їх статусу.

Специфічних обов'язків у керуючого санацією передбачено чимало, і це обумовлено важливістю ролі арбітражного керуючого на даному етапі. Адже по суті саме на даній стадії справи про банкрутство вирішується ключове питання — чи вдасться зберегти боржника як господарюючого суб'єкта, чи доведеться визнати його банкрутом і вводити ліквідаційну процедуру. І тут

багато чого залежить від майстерності та професіоналізму арбітражного керуючого, який повинен діяти як повноцінний антикризовий менеджер, що намагається врятувати підприємство-боржника. Помилки ж, допущені керуючим санацією, можуть суттєво впливати на ефективність та тривалість процедур банкрутства.

З цього приводу цікавим є приклад із судової практики Господарського суду Дніпропетровської області. Акціонерне товариство «Державний експортно-імпортний банк України» звернулося до Господарського суду Дніпропетровської області із заявою про відсторонення арбітражного керуючого від виконання обов'язків керуючого санацією Товариства з обмеженою відповідальністю «Веста індастріал», мотивованою неналежним виконанням керуючим санацією своїх обов'язків. Ухвалою Господарського суду Дніпропетровської області від 10 травня 2023 року Акціонерному товариству «Державний експортно-імпортний банк України» відмовлено у задоволенні заяви про відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень керуючого санацією у справі № 904/794/14 та зменшення розміру основної грошової винагороди. Розглянувши скаргу на неналежне виконання арбітражним керуючим повноважень керуючого санацією у справі № 904/794/14, місцевий господарський суд дійшов висновку, що у її діях відсутні порушення вимог Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», тому відмовив у задоволенні заяви про її відсторонення від виконання повноважень керуючого санацією. Місцевий господарський суд зазначив, що належному та вчасному виконанню плану санації завадили встановлені обмеження, спричинені введенням карантину через пандемією COVID-19, та воєнний стан, у зв'язку з чим погіршилися загальноєкономічні умови у країні, що призвело до обмеження чи зупинення господарської діяльності підприємств, які мали стати потенційними інвесторами боржника у даній справі, тобто тривалість процедури санації обумовлена низкою об'єктивних причин, які не залежали від волі керуючого санацією [160].

Переглядаючи в апеляційному порядку вказану ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області, Центральний апеляційний господарський суд детально дослідив дії керуючої санацією щодо зняття арешту, накладеного у межах кримінального провадження. Так, ще у 2019 році за заявою керуючої санацією ухвалою Держинського районного суду м. Харкова від 4 жовтня 2019 року у справі № 638/13557/16-к було прийнято рішення про скасування арешту майна Товариства з обмеженою відповідальністю «Веста індастріал», накладеного ухвалою слідчого судді Держинського районного суду м. Харкова у справі № 638/13557/16-к від 19 серпня 2016 року. Проте всупереч нормативно-правовим актам, які регламентують процедуру зняття арештів, керуюча санацією замість того, щоб самостійно звернутися до суб'єкта державної реєстрації прав та їх обтяжень з вимогою внести відповідну інформацію про зняття арешту до Державного реєстру речових прав, зверталася з такими вимогами до правоохоронних органів. Як наслідок – арешт щодо заставного майна боржника, накладений ухвалою слідчого судді Держинського районного суду м. Харкова у справі № 638/13557/16-к від 19 серпня 2016 року, знято у березні 2023 року, водночас судові рішення про зняття арешту ухвалено у жовтні 2019 року.

Суд апеляційної інстанції виснував, що помилкові дії керуючого санацією щодо звернення до правоохоронних органів із заявою про виконання ухвали суду про зняття арешту із заставного майна, замість звернення до суб'єкта державної реєстрації прав та їх обтяжень з такою вимогою, призвели до того, що впродовж трьох років це майно не могло бути реалізоване шляхом проведення аукціону внаслідок наявності у Державному реєстрі запису про його арешт. Постановою Центрального апеляційного суду від 4 квітня 2024 року ухвалу Господарського суду Дніпропетровської області від 10 травня 2023 року у справі № 904/794/14 скасовано частково, прийнято рішення відсторонити арбітражного керуючого від виконання повноважень керуючого санацією Товариства з обмеженою відповідальністю «Веста індастріал» у справі № 904/794/14 [129].

Процедура банкрутства є наслідком здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання, внаслідок якої суб'єкт підприємництва не здатний виконати свої грошові зобов'язання перед іншими особами (неспроможність) [16, с. 192]. При цьому часто банкрутство є результатом умисних дій керівництва боржника, які «готувалися» до процедури банкрутства задовго до відкриття провадження у справі, і переслідують у такій справі єдину мету – якомога швидше домогтися визнання боржника банкрутом та звільнення від боргів, залишивши кредиторів ні з чим. Очевидно, що такий боржник не буде зацікавлений у процедурі санації, тому у такому випадку арбітражний керуючий може зіштовхуватися з перешкоджанням його діяльності з боку боржника. Тому непоодинокими є випадки, коли керуючому санацією доводиться працювати в умовах конфлікту з керівництвом боржника. Але якщо у процедурі розпорядження майном арбітражному керуючому могло бути складно отримати повний доступ до підприємства, очолюваного керівником, то тут, відповідно до приписів ст. 50 КУзПБ, по суті весь контроль переходить в руки керуючого санацією завдяки звільненню членів виконавчого органу (керівника) боржника, переходу управління боржником до керуючого санацією та зупиненню повноважень органів управління боржника-юридичної особи щодо управління та розпорядження майном боржника, повноваження органів управління передаються керуючому санацією, крім повноважень, передбачених планом санації.

Керуючий санацією повинен протидіяти зловживанням керівника та посадових осіб боржника, а також виявляти ознаки фіктивного банкрутства. Для виконання цих завдань він може вчиняти дії щодо стягнення заборгованості з осіб, які відповідно до закону або договору несуть з боржником субсидіарну чи солідарну відповідальність, або ж подавати заяви про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними.

Відповідно до ч. 2 ст. 10 КУзПБ арбітражний керуючий з моменту постановлення ухвали (постанови) про призначення його керуючим санацією або ліквідатором до моменту припинення здійснення ним повноважень

прирівнюється до службової особи підприємства-боржника. Тобто, фактично, керуючий санацією стає одноособовим керівником боржника та продовжує здійснювати його господарську діяльність із метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення повністю або частково вимог кредиторів.

Така концентрація в руках керуючого санацією по суті всієї влади над підприємством-боржником дозволяє арбітражному керуючому отримати реальний вплив як на всі процеси, що відбуваються як всередині підприємства, так і на взаємовідносини підприємства-боржника з іншими суб'єктами.

З цього приводу слушною є теза Ю.М. Татік, висловлена нею у дисертаційному дослідженні, про те, що арбітражний керуючий концентрує в своїх руках усю повноту влади над боржником у процедурі санації. Від його компетентності та добросовісності багато в чому залежить успіх відновлення платоспроможності. Керуючий, продовжує вчена, балансує між інтересами боржника та кредиторів. З одного боку, він діє в інтересах боржника (формально керуючий захищає майнові права боржника як юридичної особи), але кінцева мета – задоволення вимог кредиторів, тому всі дії спрямовані на максимізацію конкурсної маси та погашення боргів [155, с. 77].

Також, як вказує Ю.В. Кабенюк, часто кредитори боржника не є зацікавленими в очікуванні відновлення платоспроможності боржника, їх цікавить тільки задоволення своїх вимог. Вони сприймають процедуру банкрутства досить болісно [61, с 127]. У таких ситуаціях керуючому санацією теж непросто працювати, оскільки комітет кредиторів або окремі кредитори можуть своєю процесуальною поведінкою всіляко перешкоджати діяльності такого арбітражного керуючого.

З іншого боку, рішення про введення процедури санації приймається саме кредиторами і якщо вони вже прийняли відповідне рішення, то вони: 1) мають бачення розвитку справи про банкрутство (попередній план санації); 2) надають перевагу реабілітаційним процедурам у справі про банкрутство;

3) усвідомлюють ризики, які несе процедура санації (наприклад, довготривалість).

За таких умов очевидним є те, що, погодившись на введення процедури санації, кредитори та керуючий санацією мають працювати як один механізм (одне ціле), головною метою якого є відновлення платоспроможності боржника, використовуючи у разі необхідності існуючі механізми контролю та запобігання зловживанням [180, с. 130].

Також актуальним є питання відповідальності керуючого санацією. Як слушно зазначає Я.О. Левшина, великий обсяг повноважень, якими наділяється арбітражний керуючий у справі про банкрутство, вимагає з боку законодавця належного рівня правового регулювання здійснення такої діяльності та встановлення ефективних форм контролю за діяльністю розпорядника майна, керуючого санацією та ліквідатора [77, с. 63].

Найбільш дієвим та ефективним заходом реагування на недобросовісну поведінку арбітражного керуючого у справі про банкрутство видається його відсторонення. Так, ч. 4 ст. 28 КУЗПБ визначає, що арбітражний керуючий може бути відсторонений господарським судом від виконання повноважень розпорядника майна, керуючого реструктуризацією, керуючого санацією, ліквідатора, керуючого реалізацією за його заявою.

Враховуючи, що керуючий санацією, стаючи керівником підприємства-боржника, отримує над останнім дуже велику владу, вчасне відсторонення керуючого санацією може коштувати боржнику та кредиторам великих коштів та ресурсів. Адже чим довше боржником буде керувати недобросовісний керуючий санацією, тим більше збитків такий арбітражний керуючий може завдати справі про банкрутство.

Згідно ч. 4 ст. 28 КУЗПБ відсторонення арбітражного керуючого від виконання повноважень здійснюється господарським судом за клопотанням учасника провадження у справі або за власною ініціативою у разі:

- 1) невиконання або неналежного виконання обов'язків, покладених на арбітражного керуючого;

- 2) зловживання правами арбітражного керуючого;
- 3) подання до суду неправдивих відомостей;
- 4) відмови арбітражному керуючому в наданні допуску до державної таємниці або скасування раніше наданого допуску, якщо такий допуск є необхідним для виконання обов'язків, визначених цим Кодексом;
- 5) припинення діяльності арбітражного керуючого;
- 5-1) тимчасового зупинення права на здійснення діяльності арбітражного керуючого на строк понад 30 днів;
- 6) наявності реального чи потенційного конфлікту інтересів [65].

Що стосується першої підстави – невиконання або неналежне виконання обов'язків, покладених на арбітражного керуючого, то автори звіту про неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану зазначають, що КУЗПБ не конкретизує, наскільки суттєвими повинні бути порушення в діяльності арбітражного керуючого, щоб вони стали підставою для його відсторонення. Відсторонення арбітражного керуючого, на їх думку, має застосовуватися за невиконання або неналежного виконання обов'язків, покладених на арбітражного керуючого, у випадку, якщо дії арбітражного керуючого призвели до настання незворотних істотно-негативних наслідків для боржника (банкрута) чи його кредиторів, які можуть полягати, зокрема, у реальному заподіянні матеріальної шкоди боржнику (банкруту) чи його кредиторам, за умови наявності причинно-наслідкового зв'язку між протиправними діями (бездіяльністю) арбітражного керуючого і наслідками, що настали [22, с. 38].

Так, показовим є приклад із судової практики. Відповідно до ухвали Господарського суду Львівської області від 23 січня 2026 р., скаржник вказує на те, що оздоровлення фінансово-економічного стану боржника та погашення вимог кредиторів не відбувається, хоча керуючий санацією вже виконує свої повноваження більш ніж 5 років. За цей час, починаючи з 2020 року підприємство не тільки не стабілізувало фінансово-економічні показники своєї роботи, а й показує значну збитковість, що протирічить завданням санації.

Скаржник посилається на інформацію щодо фінансового становища боржника, яка опублікована у відкритих джерелах. Загалом, починаючи з 2020 року чистий збиток ПАТ «Львівська вугільна компанія» склав: 225 699 000,00 гривень, а тільки за 9 місяців 2025 року чистий збиток ПАТ «Львівська вугільна компанія» склав: 103 158 000,00 гривень. Також станом на 2021 рік вартість активів боржника впала з 647 188 000,00 грн до 427 084 000,00 грн, що свідчить про відчуження активів боржника без затвердженого плану санації. Враховуючи наведене, суд дійшов висновку скаргу Державного підприємства «ВОЛИНЬВУГІЛЛЯ» на дії (бездіяльність) керуючого санацією Публічного акціонерного товариства «ЛЬВІВСЬКА ВУГІЛЬНА КОМПАНІЯ» задовольнити та відсторонити арбітражного керуючого від виконання обов'язків керуючого санацією ПАТ «ЛЬВІВСЬКА ВУГІЛЬНА КОМПАНІЯ» Публічного акціонерного товариства «Львівська вугільна компанія» [170].

Суд апеляційної інстанції постановою від 08.04.2026 залишив вищевказану ухвалу в силі в частині відсторонення арбітражного керуючого від виконання обов'язків керуючого санацією, вказавши, що «існування судових спорів щодо майна боржника, необхідність процесуальної заміни кредиторів боржника їх правонаступниками, відмова потенційних інвесторів від участі в санації боржника, заперечення кредиторів щодо реальності проектів плану санації тощо, не можуть слугувати об'єктивними причинами невиконання керуючим санацією обов'язку щодо подання на розгляд суду розробленого та схваленого кредиторами плану санації впродовж п'яти років, зважаючи на те, що законом покладено такий обов'язок саме на керуючого санацією із встановленням строку для його виконання протягом трьох місяців» [123].

Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного господарського суду постановою від 11.06.2026р. залишив постанову Західного апеляційного господарського суду від 08.04.2026 у справі № 914/2441/15 в частині залишення в силі ухвали Господарського суду Львівської області від 23.01.2026 щодо відсторонення арбітражної керуючої від виконання обов'язків керуючої

санацією Публічного акціонерного товариства «Львівська вугільна компанія» без змін, вказавши при цьому, що наведені скаржником підстави касаційного оскарження не підтвердилися [121].

В іншій справі, яка перебуває у провадженні Господарського суду Житомирської області, ухвалою від 17 березня 2025 року місцевий господарський суд відсторонив арбітражного керуючого від виконання повноважень керуючого санацією за такі порушення:

- не скликання комітету кредиторів на вимогу кредиторів у встановлений законодавством строк;

- допущені під час скликання та проведення загальних зборів кредиторів, оформлених протоколом № 3 від 5 липня 2024 року та голосування шляхом опитування на загальних зборах кредиторів у справі, порушення керуючим санацією вимог КУзПБ, які порушують законні права кредиторів ГУ ДПС у Житомирській області, ГУ ПФУ в Житомирській області при організації та проведення загальних зборів кредиторів. Наслідком зазначених порушень стало безпідставне обмеження прав та можливості кредиторів ГУ ДПС у Житомирській області, ГУ ПФУ в Житомирській області прийняти участь у зборах кредиторів, а дії арбітражного керуючого можна розцінювати як недопущення до участі у зборах кредиторів повноважних представників кредиторів, що суттєво вплинуло на результати голосування на зборах та в подальшому таке зловживання призвело до незаконності обрання/формування загальними зборами кредиторів комітету кредиторів;

- не подання керуючим санацією протягом 5 місяців після його призначення щоквартального звіту комітету кредиторів та суду про заходи у процедурі санації боржника [162].

Постановою Північно-Західного апеляційного господарського суду від 10 червня 2025 року наведену вище ухвалу залишено без змін [125].

Таким чином, керуючий санацією у процедурі банкрутства наділяється як загальними правами та обов'язками, визначеними для арбітражного керуючого у ст. 12 КУзПБ, так і особливими правами та обов'язками,

обумовленими специфікою його правового становища у процедурі санації. Фактично, керуючий санацією стає одноособовим керівником боржника та продовжує здійснювати його господарську діяльність з метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення повністю або частково вимог кредиторів. Успіх процедури санації залежить від майстерності та професіоналізму арбітражного керуючого, який повинен діяти як повноцінний антикризовий менеджер, що намагається врятувати підприємство-боржника. Помилки ж, допущені керуючим санацією, можуть суттєво впливати на ефективність та тривалість процедур банкрутства. Погодившись на введення процедури санації, кредитори та керуючий санацією мають працювати як один механізм (одне ціле), головною метою якого є відновлення платоспроможності боржника.

2.3. Господарський суд як особливий учасник процедури санації

Єдиними судами, які уповноважені здійснювати розгляд усіх справ про банкрутство, є господарські суди. Відповідно до ст. 2 ГПК України завданням господарського судочинства є справедливе, неупереджене та своєчасне вирішення судом спорів, пов'язаних із здійсненням господарської діяльності, та розгляд інших справ, віднесених до юрисдикції господарського суду, з метою ефективного захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, держави [38].

Як справедливо вказується у науковій літературі, господарські суди – самостійна частина судової системи України, структурний елемент механізму сучасної Української держави, який займає одне з провідних місць у системі забезпечення законних прав та інтересів учасників економічного обороту, який за роки незалежності зарекомендував себе як найбільш результативну гілку судової системи [150, с. 116]. За час існування господарських судів суддівському корпусу вдалося напрацювати ні з чим незрівнянну практику

фахово вирішувати різноманітні категорії господарських спорів, що мають переважно економічне підґрунтя, тому судді повинні розумітися не лише на праві, а й на економіці й фінансах тощо [154, с. 98-99]. Спеціалізація суддів дозволяє забезпечити більш кваліфікований та ефективний розгляд складних економічних справ, що є важливим для стабільності та розвитку бізнес-середовища [187, с. 188].

Дійсно, не зважаючи на те, що у правовому середовищі час від часу лунають скептичні твердження щодо доцільності існування системи господарських судів, складно не погодитися з тим, що саме ці суди зарекомендували себе як такі, що розглядають господарські справи оперативно та якісно. Це є наслідок, у тому числі, спеціалізації судів, а також високій кваліфікації суддів, які за час роботи стають не тільки висококласними фахівцями у сфері правовій, але й отримують значний багаж знань у сфері економіки, без чого доволі проблемно було б забезпечувати справедливий судовий розгляд господарських справ. Особливо затребуваною виявляється глибока експертиза суддів господарських судів під час розгляду ними справ про банкрутство, які є досить складними та специфічними і потребують ґрунтовних знань не лише у сфері господарського процесу, але і у сфері права банкрутства (неплатоспроможності).

Щодо ролі суду у господарському судочинстві загалом, то вона, як зазначає А.А. Бутирський, проявляється через його повноваження, до яких слід віднести: керування ходом судового процесу; сприяння врегулюванню спору шляхом досягнення угоди між сторонами; роз'яснення у разі необхідності учасникам судового процесу їхніх процесуальних прав та обов'язків, наслідків вчинення або невчинення процесуальних дій; сприяння учасникам судового процесу в реалізації ними прав, передбачених ГПК України; запобігання зловживанню учасниками судового процесу їхніми правами та вжиття заходів для виконання ними їхніх обов'язків [18, с. 96].

Д. Волошинов вказує на те, що складно уявити собі справу про банкрутство без участі господарського суду. Саме судді господарських судів є

тими фахівцями, які не лише майже щоденно застосовують на практиці норми законодавства про банкрутство, але часто і самі «творять право» через заповнення прогалин та усунення колізій у нормативно-правових актах [33, с. 163].

Щодо ролі господарського суду у справі про банкрутство загалом та у процедурі санації зокрема, слід погодитися з В.В. Дуткою, який засвідчує, що тут господарський суд часто стає сам активним учасником процесу, перевіряючи звіти арбітражного керуючого, реагуючи на порушення з боку учасників справи, вживаючи з власної ініціативи заходи до забезпечення вимог кредиторів тощо [56, с. 177].

І.А. Бутирська звертає увагу не те, що на відміну від справ позовного і наказного провадження, у справі про банкрутство господарський суд не просто є незалежним арбітром і «стороннім спостерігачем» у змагальному процесі, а часто сам може з власної ініціативи ухвалювати важливі для справи рішення (ч. 9 ст. 5 КУзПБ – відсторонити керуючого санацією від виконання ним своїх обов'язків; ч. 4 ст. 28 КУзПБ – відсторонити арбітражного керуючого від виконання повноважень; ч. 1 ст. 40, ч. 1 ст. 118 КУзПБ – вжити заходів до забезпечення вимог кредиторів; ч. 2 ст. 120 КУзПБ – прийняти рішення про тимчасову заборону боржнику без дозволу суду виїжджати за кордон на період здійснення провадження у справі про неплатоспроможність; ч. 7 ст. 123 КУзПБ – закрити провадження у справі) [14, с. 28]. О. Бондарчук також наголошує, що з огляду на положення процесуального закону, у справах позовного провадження господарський суд, здійснюючи правосуддя, обмежений принципами диспозитивності та змагальності сторін, а у справах про банкрутство невід'ємною складовою провадження є судовий контроль [7].

Тому у справах про банкрутство роль господарського суду є значно ширшою, ніж просто незалежного арбітра – суд тут є особливим учасником процесу, який не просто здійснює правосуддя, а й активно контролює дотримання всіма учасниками справи вимог закону. Проте правовий статус господарського суду як учасника справи про банкрутство суттєво відрізняється

від правового статусу інших учасників справи – в першу чергу, тим, що у процесі суд представляє не власні інтереси, а інтереси всього суспільства від імені держави Україна. Господарський суд як учасник справи про банкрутство, на відміну від інших, не має майнової чи іншої заінтересованості у результатах розгляду справи, а у процесі здійснює владно-контрольну функцію, яка має не приватний, а публічний характер.

Щодо ролі господарського суду у процедурі санації, то О.С. Копитова та А.А. Шелепа зазначають: «На стадії санації (фінансового оздоровлення), роль суду зосереджується на схваленні плану санації, який подається учасниками процедури, та на подальшому контролі за його виконанням. Суд слідкує за тим, щоб заходи з відновлення платоспроможності не порушували прав кредиторів і відповідали критеріям реалістичності, економічної доцільності та правової безпеки. У випадку невиконання плану санації суд має право змінити процедуру або визнати її неуспішною й перейти до ліквідаційної стадії» [68, с. 101].

У справі про банкрутство суд виконує багато функцій, однак у процедурі санації повноваження суду мають свої особливості, а саме господарський суд:

- затверджує схвалений план санації боржника і постановляє ухвалу про введення процедури санації;
- призначає керуючого санацією з числа арбітражних керуючих;
- розглядає звіт керуючого санацією та приймає рішення про його затвердження.

Таким чином, можна говорити про дуальну природу правового статусу господарського суду у процедурі санації: з одного боку, суд виступає як орган, що здійснює правосуддя, з іншого – як суб'єкт судового контролю за процедурою санації.

Питання щодо судового контролю з боку господарського суду при затвердженні плану санації розглядалося Верховним Судом у справі № 924/1155/18. Так, Верховний Суд у постанові від 23 грудня 2021 року у цій справі вказав наступне. Процедура банкрутства щодо боржника переслідує

публічний та приватний інтерес. Захист публічного інтересу, зокрема, знаходить свій вияв у недопущенні фіктивного банкрутства, а також недопущення доведення боржника до банкрутства. Водночас, захист приватного інтересу полягає в максимальному задоволенні вимог кредиторів, відновленні платоспроможності боржника або його ліквідації та продажу його майна у ліквідаційній процедурі з метою погашення вимог кредиторів (див. висновок, викладений у постанові судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 22 вересня 2021 року у справі № 911/2043/20). Отже, однією з основних функцій господарського суду під час провадження у справі про банкрутство є дотримання балансу захисту публічного та приватного інтересів. Провадження у справі про банкрутство є самостійним видом судового провадження і характеризується особливим процесуальним порядком розгляду справ, специфічністю цілей і завдань, особливим суб'єктним складом, тривалістю судового провадження, які істотно відрізняють це провадження від позовного. Застосування судами законодавства про банкрутство зобов'язує суди відповідно до частини першої статті 3 ГПК України також використовувати відображені у нормах цього законодавства особливі принципи інституту неплатоспроможності для забезпечення мети законодавства про банкрутство – якнайповнішого задоволення вимог кредиторів боржника. Одним із принципів, які характерні для правового інституту неспроможності, є принцип судового контролю у процедурах банкрутства щодо повноти та належності дій учасників провадження у справі про банкрутство, що зобов'язує суд з достатньою повнотою встановити об'єктивні обставини правовідносин сторін по множинних предметах спорів, які виникають у процедурах банкрутства. Тож на відміну від справ позовного провадження, в яких господарський суд обмежений принципами диспозитивності та змагальності сторін, у справах про банкрутство судовий контроль є невід'ємною складовою цього провадження (схожий за змістом висновок, викладений у постанові судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду у складі

Верховного Суду від 22 вересня 2021 року у справі № 911/2043/20). Застосування судами принципу судового контролю у процедурах банкрутства щодо повноти та належності дій учасників справи про банкрутство, єдиного правового захисту інтересів кредиторів в межах процедур банкрутства та пропорційності надає суду у процедурі банкрутства правові важелі, які можуть забезпечити дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника на кожному з етапів процедур банкрутства, в тому числі і процедури санації. Суд звертає увагу, що відповідно до КУзПБ кожна судова процедура у справі про банкрутство має своє завдання та мету, а їх запровадження має здійснюватися із дотриманням правил (наявності визначених КУзПБ для цього умов) переходу від однієї судової процедури до наступної [118].

Також важливо, що у вказаній постанові Верховного Суду закріплено етапи судового контролю за процедурою санації, про які вже згадувалося у підрозділі 1.1:

I етап – частини третя, п'ята статті 49, частини сьома, восьма статті 52 КУзПБ – суд здійснює перевірку плану санації на предмет дотримання порядку його схвалення, погодження забезпеченими кредиторами та відповідності його вимогам законодавства;

II етап – частина третя статті 49, частина перша статті 50, частини сьома, восьма статті 52 КУзПБ – суд здійснює розгляд плану санації та за результатами розгляду постановляє ухвалу про затвердження плану санації та введення процедури санації або про відмову у затвердженні плану санації;

III етап – частини четверта, п'ята, шоста, дев'ята, десята, одинадцята статті 50 КУзПБ, частина п'ята статті 54 КУзПБ, частина сьома статті 55 КУзПБ, частина перша статті 56 КУзПБ, частини восьма-дванадцята статті 57 КУзПБ – суд здійснює функції нагляду за процедурою санації, що проявляється у його повноваженнях щодо накладення арешту на майно боржника та інших обмежень дій боржника щодо розпорядження його майном, розгляду заяв про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними, розгляду інформації керуючого санацією про виконання плану санації, розгляд заяв про

відшкодування збитків, що виникли через відмову від виконання договору, у процедурі провадження у справі про банкрутство, припинення процедури санації достроково у разі невиконання умов виконання плану санації та/або в разі невиконання поточних зобов'язань боржника, розгляд змін до плану санації, скасування заходів забезпечення вимог кредиторів, розгляд звіту керуючого санацією та скарг кредиторів, затвердження або відмова в затвердженні звіту керуючого санацією, продовження строку процедури санації тощо [118].

Господарський суд, таким чином, відіграє ключову роль у запровадженні процедури санації, адже саме суд приймає в кінцевому рахунку рішення про введення процедури санації – після перевірки дотримання всіх відповідних процедур кредиторами та оцінивши перспективи застосування до неплатоспроможного боржника процедури санації.

Слушною у цьому аспекті є думка Ю.В. Кабенюк, висловлена вченою у її дисертаційному дослідженні, про те, що ухвала господарського суду про введення процедури санації має важливе значення для арбітражного управління. Такою ухвалою суд вводить не тільки реабілітаційну судову процедуру, а й призначає важливого для здійснення арбітражного управління суб'єкта – керуючого санацією. Саме з цими двома фактами слід пов'язувати початок арбітражного управління у цій процедурі [61, с. 123].

Контрольна функція господарського суду у справі про банкрутство, на думку С. Масловського, проявляється в тому, що господарський суд заслуховує та затверджує план санації, звіти розпорядника майна, керуючого санацією та ліквідатора, контролює діяльність арбітражного керуючого у цілому і може відсторонити останнього навіть з власної ініціативи [79, с. 110-111]. І.А. Бутирська зазначає, що у системі відносин неспроможності судовий контроль має на меті ряд конкретних завдань: усунення порушень з боку учасників справи, недопущення зловживань з їх сторони, нівелювання негативних наслідків неправомірної діяльності арбітражного керуючого, боржника, кредиторів, тощо [12, с. 107].

А.Ю. Палкін зазначає, що на відміну від класичних адміністративних відносин, де домінує вертикальний вплив владного суб'єкта, процедура банкрутства передбачає поєднання публічних і приватних механізмів, а отже – потребує процесуальної нейтральності й незалежності суду. У цьому вбачається ключова відмінність судового контролю у сфері банкрутства від адміністративного контролю з боку органів виконавчої влади: суд не втручається у господарську діяльність боржника та не замінює собою органи управління, а лише забезпечує правомірність та добросовісність процедур [94, с. 136].

Часто, здійснюючи судовий контроль у процедурі санації, господарському суду доводиться приймати досить радикальні рішення – як-от припинення процедури санації боржника та закриття провадження у справі про банкрутство, якщо санація в силу об'єктивних причин не здійснюється. У цьому контексті досить цікавим є приклад із практики Господарського суду Луганської області. Так, ухвалою Господарського суду Луганської області від 8 липня 2025 року припинено процедуру санації боржника – ВАТ «Краснолуцький машинобудівний завод», закрито провадження у справі № 9/756 про банкрутство боржника ВАТ «Краснолуцький машинобудівний завод» та припинено дію мораторію на задоволення вимог кредиторів, який введено ухвалою суду від 13 травня 2003 року. Закриваючи провадження у справі про банкрутство ВАТ «Краснолуцький машинобудівний завод», суд зазначив, що дане провадження триває 22 роки, процедура санації боржника триває з 20 листопада 2003 року (з урахуванням змін та доповнень до плану санації) і було продовжено до 31 грудня 2018 року (ухвала суду від 24 грудня 2013 року), але фактично проведення процедури санації припинено ще у 2014 році, про що було повідомлено керуючим санацією, який зазначив про відсутність доступу до майна і документів боржника, неможливість виконання плану санації.

Отже, ситуація, яка склалася у справі № 9/756, свідчить про фактичну неможливість проведення процедури санації боржника у зв'язку з відсутністю

доступу до його активів і документації, які знаходяться на тимчасово окупованій території, а також у зв'язку з відсутністю особи (арбітражного керуючого, керівника боржника), яка має здійснювати повноваження керуючого санацією боржника та забезпечити проведення процедури санації, у т.ч. виконання плану санації, що унеможлиблює подальше провадження у цій справі, а КУзПБ та Закон № 4212 не встановлюють відповідної підстави для закриття провадження у справі про банкрутство в такому випадку, проте не визначають й вичерпного переліку підстав для закриття провадження (п. 14 ч. 1 ст. 90 КУзПБ та п.п.1-6 розділу Прикінцеві та перехідні положення КУзПБ, ч. 1 ст. 231 ГПК України) [168].

Залишаючи в силі зазначену вище ухвалу Господарського суду Луганської області, Східний апеляційний господарський суд наголосив також, що «чинний у справі про банкрутство мораторій упродовж тривалого часу забороняє задоволення вимог конкурсних кредиторів боржника, а тому, для забезпечення принципів розгляду справи впродовж розумного строку незалежним та безстороннім судом і гарантування правової певності кредиторів, вимоги яких визнані судом, включені до реєстру вимог кредиторів і не можуть бути задоволені через дію мораторію у справі про банкрутство. Вказані вище обставини в їх сукупності унеможливають успішне завершення процедури банкрутства боржника та позбавляють можливості досягнення легітимної мети КУзПБ, що через призму судового контролю у цій категорії справ не можуть бути залишені поза увагою господарського суду під час вирішення питання закриття провадження у справі про банкрутство боржника» [128].

У цілому, щодо напрямів судового контролю у процедурі санації, то до них можна віднести:

- контроль за дотриманням прав боржника;
- контроль за дотриманням прав кредиторів;
- контроль за діяльністю керуючого санацією;
- контроль за дотриманням публічних інтересів.

Стосовно останнього напрямку контролю мається на увазі необхідність захисту та забезпечення у справі про банкрутство справедливого судового розгляду у розрізі не лише прав безпосередніх учасників такої справи, але й інтересів усього суспільства – оскільки, якщо процедура санації у справі про банкрутство використовується боржником та/або кредиторами не з метою відновлення платоспроможності боржника, а задля переслідування інших, прихованих мотивів – наприклад, використання мораторію як «парасольки» від виконання зобов'язань боржника або з метою обману податкових органів тощо, то господарський суд повинен реагувати на такі дії та припиняти їх вчинення.

Це обумовлено тим, що держава зацікавлена у здійсненні санації відповідно до вимог належної правової процедури, яка покликана забезпечити законність, прозорість та добросовісність відновлення платоспроможності боржника, а також запобігти використанню процедур банкрутства не за їхнім цільовим призначенням.

Адже, як зазначає Л.І. Грабован, судова практика стикається із численними перешкодами у процесі розгляду справ про банкрутство, що зумовлено як недоліками нормативної бази, так і негативними чинниками соціального середовища [39, с. 53].

У цьому аспекті слушною є теза О.В. Васьковського про те, що оскільки багатосуб'єктний склад правовідносин банкрутства безпосередньо корелює з множинністю та різноспрямованістю інтересів учасників процедури, ефективність інституту банкрутства прямо залежить від здатності правової системи забезпечити справедливе врахування та збалансування всієї сукупності різноманітних інтересів, що є запорукою реалізації як приватних, так і суспільних цілей процедури (це особливо актуально в умовах сучасних викликів, коли банкрутство виступає важливим правовим інструментом регулювання відносин між боржниками та кредиторами) [26, с. 387].

У процедурі санації суду часто слід покладатися на власний суддівський розсуд і приймати рішення у досить складних ситуаціях, при цьому намагаючись забезпечити дотримання інтересів усіх учасників справи про

банкрутство. Як слушно відзначає Л.М. Ніколенко, реалізувати свої повноваження, не порушивши при цьому в ході розгляду справи прав та законних інтересів інших осіб, суд в господарському судочинстві може при дотриманні певних обмежень. Обмеження необхідні, продовжує вчена, оскільки господарський суд – це орган влади, правомочність якого не повинна перетворюватися на беззаконня [87, с. 32-33].

Т.В. Степанова та В.Д. Найфлейш використовують поняття «суддівський угляд» і зазначають, що суддівський угляд є складовою процесуального статусу судді господарського суду, що відрізняє структуру його статусу від структури процесуального статусу всіх інших учасників господарського процесу [152, с. 25]. На думку А. Мірошніченка, якщо суддя опиняється перед вибором з кількох варіантів інтерпретації, сама по собі природа правосуддя, яке здійснює суддя, вимагає вибору на користь варіанту, який суддя вважає найбільш розумним та справедливим, варіанту, який є найближчим до його або її розуміння справедливості [82].

Також з поняттям суддівського розсуду тісно пов'язане питання дискреційних повноважень суду. О.Ю. Криворучко вказує, що дискреція суду є комплексним поняттям, оскільки включає в себе певний перелік повноважень, які надаються суду законодавцем і які суд самостійно вирішує коли і як застосувати [70, с. 88]. А.С. Уласевич зазначає, що суддя, використовуючи дискреційні повноваження та діючи на власний розсуд, при прийнятті рішення керується принципами та власним баченням, тобто звертається до «духу» права [159, с. 62]. О.Г. Крижова пропонує визначати дискреційні повноваження суду як один із основних засобів втілення верховенства права у повсякденну реальність суспільного та державного життя [71, с. 161].

Щодо співвідношення суддівського розсуду та дискреційних повноважень судді, то І.П. Віцінгловська та В.М. Никифорак вказують, що їх взаємозв'язок полягає в тому, що суддя реалізує передбачені правовим статусом дискреційні повноваження з використанням суддівського розсуду. Суддівський розсуд виступає скоріше засобом, який суддя застосовує для того, щоб зробити вибір,

прийняти рішення самостійно із дотриманням норм та принципів права [30, с. 114].

Суддівський розсуд у процедурі санації відіграє важливу роль з огляду на те, що багато питань не є вирішеними на законодавчому рівні або ж прийняття рішення з того чи іншого питання залежить від суб'єктивного сприйняття суддею конкретної ситуації у справі про банкрутство.

Зокрема, КУЗПБ не передбачає строку, на який вводиться процедура санації, у зв'язку з чим питання щодо продовження санації покладається на суддівський розсуд. Так, у судовій практиці трапляються випадки продовження строку санації на:

- 3 місяці (наприклад, ухвала Господарського суду Львівської області від 18 вересня 2025 року у справі № 914/1826/24 [169]);
- 6 місяців (наприклад, ухвала Господарського суду Харківської області від 19 лютого 2026 року у справі № 922/2640/23, якою продовжено строк процедури санації до 24 серпня 2026 року [173]);
- 180 днів (наприклад, ухвала Господарського суду Дніпропетровської області від 14 жовтня 2025 року у справі № 904/4420/21, якою продовжено строк процедури санації до 22 березня 2026 року [161]);
- 5 років (наприклад, ухвала Господарського суду Київської області від 16 жовтня 2024 року у справі № 911/378/17, якою продовжено строк процедури санації до 31 грудня 2029 року [166]).

Це саме стосується вирішення завдання щодо скасування арештів у процедурі санації, тому що КУЗПБ передбачає лише, що господарський суд за заявою керуючого санацією знімає арешт з майна боржника чи інші обмеження щодо розпорядження його майном, якщо такі арешт чи обмеження перешкоджають виконанню плану санації, господарській діяльності боржника та відновленню його платоспроможності (ч. 4 ст. 50 КУЗПБ), проте рішення, чи варто знімати арешт приймається судом, виходячи із суб'єктивних міркувань.

Отже, специфіка правового статусу господарського суду у процедурі санації зумовлена особливою природою самої процедури, яка поєднує

приватноправові та публічно-правові елементи. Саме тому суд у цій категорії справ здійснює не лише правосуддя, а й судовий контроль за законністю дій учасників провадження, дотриманням балансу інтересів боржника і кредиторів, а також за відповідністю процедури санації її основній меті – відновленню платоспроможності боржника.

Роль господарського суду у процедурі санації проявляється на всіх її етапах: від перевірки порядку схвалення та затвердження плану санації – до нагляду за його виконанням, оцінки ефективності заходів відновлення платоспроможності, реагування на порушення з боку учасників справи та, за необхідності, дострокового припинення процедури санації. Саме суд забезпечує, щоб санація не перетворювалася на формальний механізм затягування процедури банкрутства або засіб для зловживання справою про банкрутство та інструментарієм, що вона дає, а використовувалася виключно за її функціональним призначенням.

Господарський суд у процедурі санації є не просто органом правосуддя, а особливим учасником провадження, який поєднує юрисдикційну та контрольну функції. Саме така дуальна природа його правового статусу забезпечує ефективність судового контролю у процедурі санації та є необхідною умовою досягнення її основної мети – відновлення платоспроможності боржника при збереженні балансу приватних і публічних інтересів.

Висновки до розділу 2

1. Аргументовано поділ учасників процедури санації на обов'язкових та ситуативних. До обов'язкових віднесено, у першу чергу, боржника, кредиторів та керуючого санацією. Також обґрунтовано віднесення до обов'язкових учасників господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство. При цьому наголошено, що роль суду як учасника

справи про банкрутство в цілому, так і процедури санації зокрема, суттєво відрізняється від інших учасників, а саме – у нього відсутній інтерес у справі про банкрутство, на відміну від інших обов'язкових учасників, у яких такий інтерес наявний.

2. Наголошено, що природа статусу боржника у справі про банкрутство подвійна: з одного боку, боржник є суб'єктом такої справи, що наділяється як правом ініціювати відповідне провадження щодо себе, так і рядом прав під час застосування до нього процедур банкрутства; з іншого ж боку – боржник виступає свого роду об'єктом у справі про банкрутство, адже саме на нього спрямовуються всі заходи, що застосовуються у межах справи про банкрутство.

3. Наголошено на одному із ключових правових наслідків введення процедури санації – зміні моделі управління боржником: виконавчі органи боржника-юридичної особи втрачають свої повноваження, а вся влада над боржником концентрується в руках керуючого санацією. При цьому таке звільнення керівництва боржника не є заходом дисциплінарної відповідальності керівника, а є особливим заходом, природа якого обумовлена специфікою справи про банкрутство.

4. Співвідношення компетенції зборів кредиторів і комітету кредиторів у процедурі санації порівняно зі стратегічним та оперативним рівнями кредиторського управління: збори кредиторів приймають ключові, «доленосні» для справи про банкрутство рішення про перехід до процедури санації, затвердження плану санації та змін до нього, а також про припинення процедури санації та перехід до ліквідаційної процедури, у той час як комітет кредиторів забезпечує поточну реалізацію прийнятих зборами кредиторів рішень щодо застосування до боржника процедури санації.

5. Наголошено, що керуючий санацією у процедурі банкрутства наділяється як загальними правами та обов'язками, визначеними для арбітражного керуючого у ст. 12 КУзПБ, так і особливими правами та обов'язками, обумовленими специфікою його правового становища у

процедурі санації. Фактично, керуючий санацією стає одноособовим керівником боржника та продовжує здійснювати його господарську діяльність з метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення повністю або частково вимог кредиторів.

6. Аргументовано, що керуючий санацією повинен протидіяти зловживанням керівника та посадових осіб боржника, а також виявляти ознаки фіктивного банкрутства. Для виконання цих завдань він може вчиняти дії щодо стягнення заборгованості з осіб, які відповідно до закону або договору несуть з боржником субсидіарну чи солідарну відповідальність, або ж подавати заяви про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними.

7. Обґрунтовано, що успіх процедури санації залежить від майстерності та професіоналізму арбітражного керуючого, який повинен діяти як повноцінний антикризовий менеджер, що намагається врятувати підприємство-боржника. Помилки ж, допущені керуючим санацією, можуть суттєво впливати на ефективність та тривалість процедур банкрутства. Погодившись на введення процедури санації, кредитори та керуючий санацією мають працювати як один механізм (одне ціле), головною метою якого є відновлення платоспроможності боржника.

8. Виявлено і схарактеризовано дуальну природу правового статусу господарського суду у процедурі санації: з одного боку, суд виступає як орган, що здійснює правосуддя, з іншого – як суб'єкт судового контролю за процедурою санації.

9. Аргументовано, що у процедурі санації суду часто слід покладатися на власний суддівський розсуд і приймати рішення у досить складних ситуаціях, при цьому намагаючись забезпечити дотримання інтересів усіх учасників справи про банкрутство.

10. До напрямів судового контролю у процедурі санації віднесено:

- контроль за дотриманням прав боржника;
- контроль за дотриманням прав кредиторів;
- контроль за діяльністю керуючого санацією;

– контроль за дотриманням публічних інтересів.

11. Наголошено на необхідності захисту та забезпечення у процедурі санації у справі про банкрутство справедливого судового розгляду у розрізі не лише прав безпосередніх учасників такої справи, але й інтересів усього суспільства – оскільки, якщо процедура санації у справі про банкрутство використовується боржником та/або кредиторами не з метою відновлення платоспроможності боржника, а задля переслідування інших, прихованих мотивів – наприклад, використання мораторію як «парасольки» від виконання зобов'язань боржника або з метою обману податкових органів тощо, то господарський суд повинен виявляти такі дії та належним чином реагувати на них.

12. Обґрунтовано, що специфіка правового статусу господарського суду у процедурі санації зумовлена особливою природою самої процедури, яка поєднує приватноправові та публічно-правові елементи. Саме тому суд у цій категорії справ здійснює не лише правосуддя, а й судовий контроль за законністю дій учасників провадження, дотриманням балансу інтересів боржника і кредиторів, а також за відповідністю процедури санації її основній меті – відновленню платоспроможності боржника.

РОЗДІЛ 3.

ПОРЯДОК РЕАЛІЗАЦІЇ ВІДНОСИН У ПРОЦЕДУРІ САНАЦІЇ БОРЖНИКА У СПРАВАХ ПРО БАНКРУТСТВО

3.1. Формування плану санації у справі про банкрутство

Відновлення платоспроможності боржника не може відбуватися хаотично, при частковому погашенні вимог одних кредиторів не можна порушувати інтереси інших, рівнозначних кредиторів, тому для цього формується та затверджується господарським судом єдиний документ – план санації, який є свого роду програмою дій на майбутнє з метою відновлення платоспроможності боржника.

Якісний план санації – це вагомий аргумент боржника у відстоюванні своїх позицій перед кредиторами та судом. Наявність такого плану дає можливість у віртуальній формі змодельовати процес оздоровлення підприємства, оцінити можливість вчасного та у визначеному розмірі погашення вимог кредиторів [146, с. 15].

На думку Б.М. Полякова, план санації є комплексною програмою фінансового оздоровлення боржника та застосування спеціальних заходів щодо відновлення платоспроможності боржника та строку їхньої реалізації [101, с. 329]. Р.Б. Поляков зазначає, що план санації – це своєрідна програма дій із відновлення платоспроможності боржника, зокрема через відчуження його майна та погашення у зв'язку із цим вимог кредиторів [105, с. 243]. Дійсно, план санації, у першу чергу є програмою, яка є результатом по суті консенсусу між боржником та кредиторами – адже кожна із сторін у такому випадку у виграшному становищі: боржник отримує шанс на відновлення своєї платоспроможності та збереження свого статусу як господарюючого суб'єкта, а кредитори отримують реальний шанс на задоволення своїх грошових вимог.

Т.Г. Попович вважає, що план є інструментом, який матеріалізує угоду між боржником і його кредиторами створення умов для виходу підприємства з

кризи. Оскільки судове стягнення має характер угоди, важливо, щоб волі боржника та його кредиторів збігалися. В ідеальному варіанті, щоб ця зустріч волі відбулася, боржник повинен взяти на себе ініціативу, представивши початкову пропозицію щодо угоди, план судового стягнення [114, с. 94].

Як вірно відзначає М.М. Коваленко, головним спрямуванням судових процедур банкрутства є відновлення платоспроможності боржника та задоволення вимог кредиторів [63, с. 78]. План санації розробляється арбітражним керуючим під час реалізації заходів процедури розпорядження майном боржника.

Так, С.М. Грудницька та С.В. Мінковський свого часу визначали, що фактично метою судової процедури розпорядження майном боржника у справі про банкрутство стає контроль, що здійснюється в тому числі засобами активного нагляду (спостереження) за господарською діяльністю в частині управління й розпорядження боржником та його майном, що реалізується розпорядником майна боржника та контролюється судом, для забезпечення збереження й ефективного використання майнових активів боржника, проведення аналізу його фінансового становища та визначення правових підстав для подальшого застосування оптимальної судової процедури банкрутства (санації, мирової угоди або ліквідації) до боржника [40, с. 19].

Л.В. Хомко зазначає, що під час процедури розпорядження майном боржника після всіх фінансово-господарських перевірок майнового стану боржника проводиться повна інвентаризація майна та визначається його вартість. За можливості проведення санації боржника арбітражний керуючий зобов'язаний розробити план санації та подати його на розгляд комітету кредиторів [176, с. 300].

Щодо правової природи плану санації, то, як вірно зазначають науковці, в ньому поєднуються матеріально-правові та процесуально-правові аспекти. Так, Б.М. Поляков, говорячи про план реструктуризації при неплатоспроможності фізичної особи, аргументовано наголошує, що він є процесуальним документом та водночас правочином [100, с. 432]. Дана теза

цілком підходить і для плану санації, який так само, як і план реструктуризації, є, з одного боку, процесуальним документом, а після його затвердження судом – набуває ознак правочину, оскільки встановлює, змінює та припиняє правовідносини за участю неплатоспроможного боржника.

Отже, план санації є матеріально-правовим, процесуально-правовим та організаційно-правовим актом, у якому фіксується поетапний шлях виходу боржника зі стану неплатоспроможності з повним чи частковим задоволенням вимог кредиторів. Проте, дане визначення є неповним, тому що у ньому не враховано наявність існування організаційного аспекту, який притаманний як для всієї процедури санації у цілому, так і для плану санації зокрема.

Так, відповідно до ч. 4 ст. 50 КУзПБ з моменту постановлення ухвали про введення процедури санації:

члени виконавчого органу (керівник) боржника звільняються з посади у порядку, визначеному законодавством;

управління боржником переходить до керуючого санацією;

зупиняються повноваження органів управління боржника – юридичної особи щодо управління та розпорядження майном боржника, повноваження органів управління передаються керуючому санацією, крім повноважень, передбачених планом санації [65].

Отже, при введенні процедури санації організація діяльності боржника переходить від керівника (органів управління боржника) до керуючого санацією, який стає керівником боржника. У даному випадку законодавство про банкрутство є спеціальним по відношенню до класичного трудового законодавства, а тому має перед останнім пріоритет у застосуванні. Це відбувається на основі принципу, сформульованого юристами Давнього Риму: «*Lex specialis derogat generali*» – «спеціальний закон витісняє загальний», а тому має над ним пріоритет.

Розробка плану санації є досить складним процесом з огляду на те, що тут необхідно мати не лише знання в сфері економіки та банкрутства, але часто і специфічні знання. Так, слушною є думка А.М. Коноплі, який наводить

наступний приклад: «Наприклад, в активі у боржника є об'єкт незавершеного будівництва. План санації в такому випадку може передбачати залучення інвестора, добудову, введення об'єкта в експлуатацію і продаж з метою задоволення вимог кредиторів. Природно, що розробка такого плану санації вимагає значних зусиль і залучення спеціалістів у галузі будівництва. Проте навіть у випадку належної підготовки плану санації виникає питання його погодження, тому що неможливо точно спрогнозувати, коли буде закінчено будівництво, коли і за яку вартість буде проданий об'єкт нерухомості» [67].

Частиною другою статті 51 КУЗПБ перераховуються заходи з відновлення платоспроможності боржника, які може містити план санації. Названа норма містить чотирнадцять потенційних заходів, які можуть знайти місце у плані санації та реалізовуватимуться у процедурі санації (для порівняння можна назвати норму частини першої статті 33¹⁶ КУЗПБ, яка містить дев'ять видів заходів, які містить план превентивної реструктуризації, а десятим пунктом уможлиблює застосування інших: «10) інші заходи з відновлення платоспроможності боржника»). Наприкінці частини другої статті 51 КУЗПБ також вказується на невиключність наведеного переліку заходів з метою відновлення платоспроможності боржника [65].

Різні заходи можуть бути використані залежно від фактичної ситуації. Окремі заходи з відновлення платоспроможності боржника (наприклад, реструктуризація підприємства, закриття нерентабельних виробництв, реструктуризація активів боржника) прямо впливають на організаційну структуру боржника. Більше того, у контексті положень спірного Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 9 січня 2025 року, а саме норм ст. 14, державні підприємства та комунальні підприємства уже зараз мають перебувати у процесі реорганізації або ліквідації не у зв'язку із неплатоспроможністю чи банкрутством [135]. Загалом план санації покладає на керуючого санацією обов'язки з виконання такого плану, що впливає на організаційну структуру боржника, у зв'язку з чим

план санації є не лише матеріально-правовим та процесуально-правовим актом, а й організаційно-правовим.

На підтвердження висловленого вище можна навести міркування А.Б. Гушилика. Дослідник виділяє три процедури, у яких закладено відновлювальний механізм, – розпорядження майном боржника, санація та мирова угода; кожна із цих процедур має основною ціллю відновлення платоспроможності боржника [43, с. 78]. Відрізняються вони одна від одної в основному ступенем втручання в управління боржником. Проте після укладення мирової угоди керівництво боржника зберігається у повному складі, а після початку процедури санації, за загальним правилом, керуючий санацією замінює собою керівника боржника [43, с. 78]. Слід уточнити, що мирову угоду не доцільно вважати процедурою банкрутства, оскільки на її проведення нормативно не встановлено строків, а арбітражний керуючий не отримує додаткової професійної назви, як-то розпорядник майна боржника, керуючий санацією або санатор, керуючий ліквідацією або ліквідатор, а головне – не отримує додаткових нормативно визначених повноважень стосовно боржника чи кредиторів. Сьогодні мирова угода відсутня у переліку судових процедур, які застосовуються щодо боржника і названі у статті 6 КУзПБ [65]. Також укладення мирової угоди не передбачає проведення певного заздалегідь визначеного комплексу дій, які мають місце у судових процедурах банкрутства юридичної особи. Так, під час процедури розпорядження майном боржника проводиться інвентаризація, виявляються кредитори і дебітори боржника; під час процедури санації розробляється і затверджується план санації, що є складним і комплексним документом і може передбачати застосування широкого переліку заходів із відновлення платоспроможності боржника; під час ліквідаційної процедури здійснюється продаж майна боржника і задоволення вимог кредиторів у нормативно визначеній черговості.

Із судових процедур банкрутства юридичної особи санація умовно є центральною за часом проведення, змістом і важливістю результатів. Для її успішної реалізації та досягнення основної мети з відновлення

платоспроможності боржника арбітражний керуючий до завершення процедури розпорядження майном боржника розробляє і подає кредиторам план санації, який вони у випадку згоди з його змістом схвалюють на засіданні комітету кредиторів і який затверджується ухвалою про введення процедури санації на підсумковому засіданні суду у процедурі розпорядження майном боржника у порядку, визначеному статтею 49 КУзПБ [65].

КУзПБ передбачає ряд вимог, що пред'являються до плану санації. Так, відповідно до ст. 51 КУзПБ, у плані санації обов'язково зазначається розмір вимог кожного класу кредиторів, які були б задоволені у разі введення процедури ліквідації боржника. План санації має містити заходи щодо відновлення платоспроможності боржника. План санації має передбачати строк відновлення платоспроможності боржника. Платоспроможність вважається відновленою за умови погашення вимог кредиторів згідно з реєстром вимог кредиторів. План санації обов'язково повинен передбачати забезпечення погашення заборгованості боржника з виплати заробітної плати.

По суті план санації можна вважати певним аналогом плану розвитку суб'єкта підприємницької діяльності або бізнес-планом такого суб'єкта. Різниця полягає лише у тому, що класичний бізнес-план на перше місце ставить досягнення певних успіхів у підприємницькій діяльності, як-то запровадження нової технології, модернізацію виробництва, розширення асортименту з підвищенням якості, вихід на нові ринки тощо, а план санації хоча теж може передбачати досягнення названих та інших завдань, проте на перше місце виводить відновлення платоспроможності суб'єкта господарювання (юридичної особи) – боржника через задоволення вимог кредиторів.

Наведені положення законодавства про банкрутство в частині вимог до плану санації підкреслюють спрямованість законодавства про банкрутство на справедливе задоволення вимог всіх кредиторів (хоча б у межах одного класу), а обов'язковість включення до плану санації забезпечення погашення

заборгованості щодо заробітної плати демонструє соціальну спрямованість законодавства про банкрутство.

Щодо вимог до плану санації, то в окремій думці судді О.О. Банаська у справі № 904/3325/20 вказано, що особливості змісту плану санації визначені ч. 2 ст. 5 КУзПБ, тлумачення якої приводить до висновку про те, що у плані санації відображаються за ступенем обов'язковості 2 групи умов:

- обов'язкові;
- факультативні.

До першої групи слід віднести:

- 1) розміри погашення вимог кредиторів;
- 2) порядок погашення вимог кредиторів;
- 3) строки погашення вимог кредиторів, які беруть участь у санації;
- 4) заходи щодо виконання плану санації;
- 5) заходи щодо нагляду за виконанням плану санації;
- 6) обсяг повноважень керуючого санацією (у разі його призначення);
- 7) ліквідаційний аналіз, який свідчить про вигідність для кредиторів виконання плану санації порівняно з ліквідацією боржника [65].

Решта умов відносяться до необов'язкових, зокрема:

- 1) поділ кредиторів, які беруть участь у санації, на категорії залежно від виду вимог та наявності (відсутності) забезпечення вимог таких кредиторів;
- 2) різні умови задоволення вимог для кредиторів різних категорій;
- 3) заходи з отримання позик чи кредитів;
- 4) умови, передбачені частиною другою статті 51 цього Кодексу;
- 5) фінансовий аналіз, який підтверджує здатність боржника виконувати умови плану санації [65].

Грамотичне (буквальне) тлумачення цих норм приводить до висновку, що доказів на підтвердження реальності виконання запланованих заходів в якості обов'язкової чи факультативної умови плану санації не встановлено. Вочевидь, що з'ясування питання реальності заходів щодо виконання плану санації може мати місце при обговоренні плану санації на зборах кредиторів та

інструментом захисту своїх прав в цій частині для окремо взятого кредитора є негативне голосування щодо схвалення такого плану санації [93].

Ч. 2 ст. 51 КУзПБ передбачає орієнтовний перелік заходів, які можуть бути включені до плану санації з метою відновлення платоспроможності боржника. До них, зокрема, належать: реструктуризація підприємства; перепрофілювання виробництва; закриття нерентабельних виробництв; відстрочення, розстрочення або прощення боргу чи його частини; виконання зобов'язання боржника третіми особами; задоволення вимог кредиторів в інший спосіб, що не суперечить КУзПБ; ліквідація дебіторської заборгованості; реструктуризація активів боржника відповідно до вимог КУзПБ; продаж частини майна боржника; виконання зобов'язань боржника власником боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань; відчуження майна та погашення вимог кредиторів шляхом заміщення активів; звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі виконання плану санації; одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, що відшкодовується відповідно до вимог КУзПБ позачергово за рахунок продажу майна боржника; одержання позик та кредитів, придбання товарів у кредит; інші заходи з відновлення платоспроможності боржника [65].

Свого часу А.А. Бутирський зазначав, що заходи, які містяться у плані санації, є суто економічними і спрямовані на оздоровлення фінансової діяльності боржника та покращення економічних показників підприємства, тоді як заходи, спрямовані на створення сприятливих умов для відновлення платоспроможності боржника, застосовуються в поєднанні з реабілітаційними процедурами і лише в комплексі [16, с. 195].

На сьогоднішній день, з урахуванням положень діючого КУзПБ, можна стверджувати, що правова природа наведених заходів є неоднорідною, оскільки частина з них є економічними, частина – цивільно-правовими, а ще одна частина – такими, що визначені у КУзПБ.

Так, до останніх належить:

- 1) реструктуризація підприємства (ч. 3 ст. 51 КУзПБ);
- 2) збільшення статутного капіталу боржника в розмірі, встановленому планом санації (ст. 53 КУзПБ);
- 3) продаж усього або частини майна боржника, якщо воно становить єдиний майновий комплекс чи кілька єдиних майнових комплексів (ст. 54 КУзПБ);
- 4) відчуження всього або частини майна боржника, якщо воно становить єдиний майновий комплекс чи кілька єдиних майнових комплексів, шляхом заміщення активів (ст. 55 КУзПБ);
- 5) продаж частини іншого майна боржника, ніж визначеного ст. ст. 54 і 55 КУзПБ [65].

Під реструктуризацією підприємства відповідно до ч. 3 ст. 51 КУзПБ розуміється здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, підвищенню ефективності виробництва, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції та повному або частковому задоволенню вимог кредиторів [65]. Як бачимо, реструктуризація може стосуватися різних аспектів діяльності підприємства – як зміни власника (власників) підприємства, так і зміни в підходах до управління підприємством.

До типових антикризових заходів у рамках реструктуризації управління підприємством М. А. Міненко та О.В. Тур відносять такі: зміна керівництва підприємства; зміна типу (оптимізація) організаційної структури; впровадження нових, прогресивних форм та методів управління; «ревізія функцій» та розроблення нового положення про організаційну структуру; скорочення чисельності адміністративного персоналу в результаті скорочення чи перерозподілу функціональних обов'язків; заходи з підвищення

ефективності маркетингу; ліквідація окремих підрозділів; горизонтальне та вертикальне об'єднання функцій [158, с. 199].

При цьому слід погодитися з думкою Е.О. Юрія про те, що оскільки санація підприємства пов'язана, як правило, зі скороченням зайвого персоналу, велике значення мають санаційні заходи соціального характеру. Особливо це стосується фінансового оздоровлення підприємств-гігантів або підприємств-міст. Саме тому необхідно вести помірковану політику звільнення у взаємозв'язку із реалізацією соціального плану проекту санації [191, с. 161].

Перепрофілювання виробництва передбачає або зміну певних технологічних процесів, обладнання, або профілю діяльності виробництва. Слушною з цього приводу є думка Д. Мошенця, який вважає, що в нинішніх умовах перспективною виглядає, зокрема, можливість санації боржника саме через перепрофілювання виробництва, в тому числі для потреб оборонного комплексу – як на період військового стану, так і після його завершення. Д. Мошенець навіть пропонує прийняти окремий закон «Про санацію підприємств-боржників через перепрофілювання виробництва для потреб обороноздатності України». І вже у ньому прописати детальний механізм взаємодії держави та її органів, кредиторів, керуючого санацією, боржника та потенційних інвесторів, а також гарантії дотримання безпеки та режиму секретності [83].

Дійсно, доводиться констатувати, що воєнний стан суттєво впливає на всіх учасників господарських відносин, у тому числі і тих, щодо яких відкрито провадження у справі про банкрутство. Початок активної фази російсько-української війни спричинив серйозні зміни у багатьох сферах: соціальній, політичній, економічній, культурній, екологічній тощо. Деструктивна реальність особливо різко відбилася на господарській сфері, значно послабивши українську економіку, яка в даний момент зазнає фізичної руйнації. Знищуються підприємства, зменшуються обсяги виробництва, стрімко тікає зарубіжний капітал.

З огляду на це, слабшає й економічна спроможність держави та суспільства, що в період війни загрожує не лише соціальними наслідками. На кону такі елементи економіки, як стратегічно важлива промисловість, логістичні лінії, що спрямовані на підтримання обороноздатності та забезпечення внутрішньої стабільності, від яких перш за все залежить захист суверенітету та відновлення територіальності цілісності України. Тому, поруч із військовим захистом інтересів держави одним з найважливіших завдань у час війни є збереження економічної стійкості, захист та забезпечення добробуту населення на максимально можливому рівні. Механізми банкрутства, які є одними із основних «стовпів» ринкової економіки, потребують особливого регулювання у скрутний для держави час. Його значення для підтримання вищезгаданої стабільності важко переоцінити. Як зазначає А.А. Бутирський, «інститут банкрутства є одним із засобів регулювання економіки, який часто виступає «санітаром» останньої, усуваючи з обороту суб'єктів підприємницької діяльності, що діють неефективно» [23, с. 26].

Подібну думку висловлюють і В. І. Нагнибіда та В. І. Полухович, які вказують, що «ринкові відносини в економіці України не можуть існувати без інституту банкрутства та неплатоспроможності, за допомогою якого ліквіднуються збиткові суб'єкти господарювання» [85, с. 151].

Загострення ж воєнно-економічної кризи, викликаной російським вторгненням, фактично, є чинником, що сприяє виникненню умов неплатоспроможності сотень підприємств нашої держави та тисяч фізичних осіб. Саме тому кількість викликів, що постають перед інститутом банкрутства як «санітаром», продовжує зростати. Простий причинно-наслідковий аналіз показує як за ефектом «доміно» від нестабільності страждають фінансові установи, контрагенти і навіть держава, взаємодіючи з постраждалими суб'єктами [179, с. 365].

План санації, як правило, передбачає застосування цілого комплексу заходів з відновлення платоспроможності боржника. Наприклад, в ухвалі

Господарського суду Івано-Франківської області від 29 травня 2025 року встановлено, що планом санації Приватного акціонерного товариства «Агро-Союз» передбачено відстрочення виконання боргових зобов'язань, яке направлене на надання боржнику часу для накопичення необхідних грошових коштів та підготовки для реалізації наступних санаційних заходів. Закриття нерентабельних виробництв – господарська діяльність боржника ґрунтується на веденні певних галузей сільського господарства, однак тваринництво (скотарство) є нерентабельним та при його веденні боржник отримує лише збитки, що зумовлює необхідність його закриття. Продаж частини майна боржника – пов'язано із закриттям нерентабельного напрямку господарської діяльності та із відчуженням майна, яке не використовується у господарській діяльності (2024 – 2025 роки). Розстрочення виконання боргових зобов'язань – поетапне погашення грошових вимог кредиторів за рахунок грошових коштів, отриманих від реалізації санаційних заходів та прибутку, отриманого під час господарської діяльності (2022 – 2026 роки). Ліквідація дебіторської заборгованості – додаткове джерело для погашення кредиторської заборгованості, передбачає отримання грошових коштів шляхом реалізації претензійно-позовної діяльності (2022 – 2026 роки). Прощення боргу – застосовується у зв'язку з фактичною недостатністю грошових коштів, отриманих від реалізації основних санаційних заходів, для погашення кредиторської заборгованості [165].

Щодо інших заходів, що можуть міститися у плані санації, то судова практика демонструє навіть отримання рішення ЄСПЛ як заходу з відновлення платоспроможності боржника. Так, згідно з матеріалами справи про банкрутство Відкритого акціонерного товариства «Феодосійська суднобудівельна компанія «Море» (далі – ВАТ «ФСК «Море»), керуючим санацією боржника був підготовлений план санації боржника, проєкт якого містив джерела відновлення платоспроможності боржника, зокрема: ліквідація дебіторської заборгованості; стягнення недоотриманих коштів по Договору комісії № USE-16.3-133-Д/К-18 від 13 вересня 2018 року; отримання рішення

ЄСПЛ у справі № 19852/16 за заявою ВАТ «ФСК «Море» проти РФ та його виконання. Крім того, рішенням Господарського суду Київської області від 05 листопада 2024 року у справі № 5002-4/626.1-2008 (911/607/24) було задоволено у повному обсязі позов та стягнуто з російської федерації на користь ВАТ «ФСК «Море» прямі збитки та упущену вигоду у розмірі 1351438050 грн (еквівалент 153831222 долари США або 111980481 євро) [167].

Досить поширеним та ефективним засобом відновлення платоспроможності боржника у процедурі санації є залучення інвестора, проте цього заходу немає у законодавчому переліку. Враховуючи, що перелік заходів з відновлення платоспроможності боржника, які можуть бути включені до плану санації, є відкритим, можна зробити висновок, що, якщо певний захід відсутній у цьому переліку, але видається прийнятним боржнику, кредиторам, та господарському суду – він цілком може бути передбачений у плані санації. Разом з тим, Л.М. Ніколенко слушно зазначає, що інвестиції у санацію відрізняються підвищеним рівнем ризику та тісною інтегрованістю у судову процедуру, що зумовлює потребу у спеціальному правовому режимі, здатному одночасно забезпечувати захист інвестора, кредиторів і публічного інтересу у збереженні економічного потенціалу [89, с. 130].

Що стосується залучення інвестора до відновлення платоспроможності боржника, то хоч КУзПБ і згадує про такого учасника справи про банкрутство, проте його статус є недостатньо врегульованим у законодавстві, що породжує проблеми у правозастосуванні.

Так, до прикладу, Центральний апеляційний господарський суд, розглядаючи апеляційну скаргу особи, яка не погоджувалась із затвердженням судом першої інстанції планом санації, вказав наступне: «Що стосується взаємопов’язаності кредиторів з інвесторами, колегія суддів зазначає, що Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» не передбачає будь-яких заборон, обмежень, умов тощо, які стосувалися б взаємопов’язаності інвестора та кредитора і на цих підставах забороняли б особі виступати інвестором або обмежували б таку можливість.

Суд апеляційної інстанції зазначає, що процедура санації є пріоритетною судовою процедурою у справі про банкрутство, оскільки є системою заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнання боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника» [130].

Слід вказати на те, що науково-технічний прогрес уможливорює не лише застосування різних заходів у межах судової процедури санації, але і різних специфічних способів та навіть засобів розрахунку з метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення вимог кредиторів. Так, українськими дослідниками пропонується до норм КУЗПБ додати положення про можливість використання криптовалюти у процедурі санації для погашення зобов'язань боржника, а також про надання права кредиторам домовлятися із боржником про форму погашення зобов'язань – 1) через перерахування боржником одиниць криптовалюти на вказану кредитором адресу гаманця криптовалюти; 2) через обмін боржником одиниць криптовалюти на класичну національну чи іноземну валюту і погашення заборгованості перед кредитором у національній валюті традиційними способами [46, с. 658].

А.О. Єфремов вказує, що інноваційні методи залучення інвестицій уособлюють: платформи краудфандингу; еквіті-краудфандинг; інкубатори та акселератори; венчурні фонди; ICO (Initial Coin Offering) – це використання криптовалют; STO (Security Token Offering) – це випуск токенів; зелені інвестиції: Green Bonds, тобто випуск зелених облігацій; інвестиційні фонди сталого розвитку; Impact Investing, тобто залучення інвестицій; випуск соціальних облігацій. Також важливо залучати інвесторів, які поділяють цінності підприємства і готові підтримати його розвиток у довгостроковій перспективі [58, с. 21].

Загалом ефективність тих чи інших заходів, що застосовуються у процедурі судової санації, може вимірюватися критеріями ліквідності та платоспроможності, прибутковості, конкурентоспроможності, просування й зміцнення позицій на ринку, відновлення бізнес-репутації боржника після кризових явищ [95, с. 88]. Однак наведені та інші критерії можна буде визнати об'єктивними лише у комплексі із іншими та з урахуванням конкретної ситуації на певному ринку та у відносинах між кредиторами і боржником.

Що стосується затвердження плану санації, розмірковуючи про необхідність створення аналогу американської процедури “cram-down” у рамках вітчизняного інституту санації, Ю.М. Татік акцентує увагу, з-поміж іншого, на залежності затвердження плану від консенсусу між усіма класами кредиторів. При цьому, як зазначає науковиця, відсутність такого консенсусу веде до автоматичного переходу до ліквідації навіть у випадках, коли підприємство має реальні шанси на відновлення [155, с. 111]. Слід частково погодитися із наведеною тезою, адже затвердження плану дійсно санації має бути результатом консенсусу між боржником та кредиторами, проте слід пам'ятати, що процедури банкрутства – це завжди про певні ризики неповного погашення вимог кредиторів, і, якщо стосовно боржника уже розпочато цю процедуру, то кредиторам слід усвідомлювати всі ризики, які вона несе – а саме те, що не всі заявлені вимоги кредиторів будуть погашені у кінцевому рахунку. І це є природнім, адже якби боржник міг розрахуватися абсолютно з усіма своїми кредиторами у повному обсязі, то справ про банкрутство не існувало б взагалі.

Також слід зауважити, що на практиці виникає низка проблем під час затвердження плану санації податковими органами, які як представники держави часто не погоджуються на списання податкових боргів [182, с. 80-81]. З цього приводу Верховний Суд у постанові від 29 квітня 2025 року у справі № 921/534/23 щодо застосування абз. 3 ч. 3 ст. 52 КУзПБ виснував, що законодавець, розуміючи, що податкові органи не будуть погоджуватись на списання податкових боргів, закріпив у даній нормі положення про те, що у

випадку, якщо план санації боржника містить умови про розстрочення, відстрочення чи списання податкового боргу, план санації вважається схваленим органом стягнення в частині задоволення вимог з податків, зборів (обов'язкових платежів) на умовах плану санації без необхідності голосування органом стягнення (п.82.5) [116].

Таким чином, план санації є ключовим документом процедури санації, від змісту якого значною мірою залежить досягнення мети такої процедури – відновлення платоспроможності боржника. За своєю природою план санації є матеріально-правовим, процесуально-правовим та організаційно-правовим актом, у якому фіксується поетапний шлях виходу боржника зі стану неплатоспроможності з повним чи частковим задоволенням вимог кредиторів. Затвердження плану санації має бути результатом консенсусу між боржником та кредиторами, проте слід пам'ятати, що процедури банкрутства – це завжди про певні ризики неповного погашення вимог кредиторів, і якщо стосовно боржника уже розпочато цю процедуру, то кредиторам слід усвідомлювати всі ризики, які така процедура несе – а саме те, що не всі заявлені вимоги кредиторів будуть погашені у кінцевому рахунку. І це є природнім, адже якби боржник міг розрахуватися абсолютно з усіма своїми кредиторами у повному обсязі, то справ про банкрутство через об'єктивні нормативно визначені підстави вдалося б не допускати взагалі.

3.2. Введення процедури санації у справі про банкрутство

Процедури банкрутства застосовуються до неплатоспроможного боржника не хаотично, а у певній логічній послідовності. Більше того – у межах кожної процедури банкрутства також можна виділити ряд етапів. Як слушно зазначає П.В. Дубовський, послідовне застосування ефективних процедур банкрутства відіграє важливу роль у стимулюванні економічного

зростання та конкурентоспроможності, а також сприяє запобіганню та врегулюванню фінансових криз [52, с. 224].

Процедура санації у справі про банкрутство складається з декількох етапів, а саме:

- розроблення і затвердження плану санації;
- введення процедури санації;
- виконання плану санації.

У цьому підрозділі необхідно розглянути такий етап, як введення процедури санації.

Власне введення процедури санації здійснюється за результатами підсумкового засідання. Р.Б. Поляковим запропоновано поняття підсумкового засідання як судового засідання, в якому суд здійснює правосуддя з обмеженим судовим розсудом шляхом диференційованого дослідження письмових доказів щодо фінансово-господарського стану боржника на предмет встановлення наявності або відсутності в нього ознак банкрутства або перешкод щодо руху справи з подальшим прийняттям ухвали або постанови суду [108, с. 90]. С.В. Жуков зазначає: «Господарський суд, проводячи підсумкове засідання у справі про банкрутство, приймає рішення про введення наступної судової процедури щодо боржника, які визначені частиною першою статті 6 КУЗПБ із застосуванням судового розсуду» [59, с. 33]

Згідно з ч.ч. 1-2 ст. 49 КУЗПБ у підсумковому засіданні суду у процедурі розпорядження майном боржника здійснюється перехід до наступної судової процедури (процедури санації, ліквідації) або закривається провадження у справі [65].

До закінчення процедури розпорядження майном боржника збори кредиторів приймають одне з таких рішень: схвалити план санації та подати до господарського суду клопотання про введення процедури санації і затвердження плану санації або ж подати до господарського суду клопотання про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури [65].

Професор Б.М. Поляков у зв'язку з цим звертає увагу на потенційну проблему: якщо, скажімо, арбітражний керуючий несвоєчасно надав кредиторам план санації, тобто після закінчення 170 днів (ч. 2 ст. 44; ч. 2 ст. 49 КУЗПБ), то кредитори позбуваються можливості своєчасно ознайомитися із цим планом та прийняти відповідне рішення щодо його схвалення. Наслідком пропуску цього строку може бути визнання судом боржника банкрутом (ч. 9 ст. 52 КУЗПБ) [99, с. 78].

Дійсно, така проблема може виникати на практиці і врегулювати її зможе тільки судова практика шляхом застосування аналогії закону або аналогії права, оскільки КУЗПБ відповіді на питання, що робити у такій ситуації, не надає.

А. Суббот зазначає, що оцінка санаційної спроможності суб'єктів господарювання повинна ґрунтуватися на показниках їхнього виробничого потенціалу, тобто на інформації щодо наявних можливостей та резервів для подальшого ефективного функціонування. Під час виокремлення таких даних треба враховувати ключові елементи потенціалу підприємства, їхні кількісні та якісні характеристики [153, с. 31]. Тобто і кредитори при схваленні плану санації, і господарський суд при введенні процедури санації повинні об'єктивно оцінити перспективи застосування до конкретного боржника процедури санації і вводити дану процедуру тільки тоді, коли це є економічно доцільним.

М.М. Коваленко обґрунтовано звертає увагу на тест «найкращих інтересів кредиторів», який є фундаментальним принципом у міжнародній практиці банкрутства. Тест найкращих інтересів, як вказує М.М. Коваленко, дослівно не вживається у КУЗПБ, проте закладений в окремих його положеннях, які стосуються затвердження плану санації під час процедури розпорядження майном боржника. При розробці плану санації розпорядник майна має довести, що умови задоволення вимог кредиторів є кращими, ніж при ліквідації. Крім того, якщо певний клас кредиторів не погодився з планом санації, суд може затвердити його, лише якщо переконається, що цей клас не

отримає менше, ніж у процедурі ліквідації [64, с. 375]. О.В. Синегубов вказує, що тест найкращих інтересів кредиторів представляє собою інструмент, що полягає в порівняльному аналізі становища незгодних кредиторів за двома напрямками: запропонованим планом реструктуризації та гіпотетичною ліквідацією боржника або іншим оптимальним альтернативним варіантом розвитку подій [145, с. 118].

Отже, здійснюючи судовий контроль на етапі затвердження плану санації, господарський суд повинен перевірити, чи дійсно план санації відповідає кращим інтересам кредиторів, і тільки після цього ухвалювати рішення. У цьому аспекті суд перевіряє план санації з матеріальної точки зору. З процесуальної ж точки зору – суд повинен перевірити, чи дотримано порядок його схвалення (ч. 5 ст. 49 КУЗПБ) [65].

Так, наприклад, Господарський суд Черкаської області, перевіряючи порядок схвалення поданого до суду плану санації боржника, дійшов наступних висновків. 25 квітня 2025 року у засіданні кредиторів IV черги взяли участь представники всіх кредиторів цієї черги, окрім Державного підприємства «Укрриба». Для голосування за схвалення плану санації чи переходу до ліквідаційної процедури голос кредитора ОСОБА_1 не може бути враховано у зв'язку із наступним. Відповідно до абз. 8 ч. 1 ст. 1 КУЗПБ заінтересованими особами стосовно боржника є: юридична особа, створена за участю боржника, юридична особа, що здійснює або протягом останніх трьох років здійснювала контроль над боржником, юридична або фізична особа, контроль над якою здійснює або протягом останніх трьох років здійснював боржник, юридична особа, з якою боржник перебуває або протягом останніх трьох років перебував під контролем третьої особи, власники (учасники, акціонери) боржника, керівник боржника, особи, які входять до складу органів управління боржника, головний бухгалтер (бухгалтер) боржника, у тому числі звільнені з роботи за три роки до відкриття провадження у справі про банкрутство; особи, з якими чи на користь яких боржник вчиняв правочини з відчуження майна боржника, які не відповідають критеріям розумності

(економічної доцільності, наявності ділової мети) та добросовісності; сторона фраздаторного правочину, вчиненого боржником, або правочину, який згідно із ст. 42 цього Кодексу визнано недійсним; а також особи, які перебувають у родинних стосунках із зазначеними особами та фізичною особою – боржником, а саме: подружжя та їхні діти, батьки, брати, сестри, онуки, а також інші особи, стосовно яких наявні обґрунтовані підстави вважати їх заінтересованими.

Згідно з відомостями Єдиного державного реєстру юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань засновниками боржника та інвестора ТОВ «Ексіто+» є особи, які перебувають у родинних стосунках з кредитором ОСОБА_1.

Представники кредиторів ФОП Мельника О.Г. та ПП «Аран – 2008» голосували за схвалення плану санації, представник Регіонального відділення голосував проти схвалення плану санації з підстав викладених вище.

Отже за результатами голосування розпоряднику майна потрібно було дійти висновку, що запропонований план санації не був схвалений необхідною кількістю кредиторів IV черги та не підлягає поданню до суду для затвердження [175].

Верховний Суд у постанові від 29 січня 2026 року у справі № 918/822/23 наголосив, що з метою дотримання балансу інтересів кредиторів та боржника, суд повинен займати активну процесуальну позицію при затвердженні плану санації, яка має полягати в повному, всебічному та об'єктивному з'ясуванні обставин, які стосуються перевірки порядку його схвалення та дослідження змісту плану санації. сам по собі тривалий строк виконання плану санації не суперечить положенням законодавства про банкрутство, про що обґрунтовано зазначає скаржник. Однак за таких умов план санації має містити достатньо чіткі та послідовні етапи реалізації передбачених заходів, а також визначені строки досягнення основної мети процедури санації – відновлення платоспроможності боржника та задоволення вимог кредиторів. Разом з тим, як установлено судом апеляційної інстанції, поданий у цій справі план санації

не містить належної конкретизації строків досягнення результатів запропонованих заходів та фактично визначає їх як орієнтовні, що унеможлиблює належну оцінку реалістичності досягнення мети процедури санації – відновлення платоспроможності боржника у межах такого тривалого строку [119].

Якщо ж господарський суд за наслідками перевірки плану санації та процедури його схвалення не знайде порушень, то відповідно до ч. 1 ст. 50 КУЗПБ господарський суд затверджує схвалений план санації боржника і постановляє ухвалу про введення процедури санації [65].

Отже, умовами введення процедури санації є:

- наявність волі зборів кредиторів на введення процедури санації;
- розробка і схвалення кредиторами плану санації боржника;
- перевірка судом дотримання кредиторами порядку схвалення плану санації.

Умови введення процедури санації поєднують у собі два взаємопов'язані елементи: приватноправовий та публічно-правовий.

Приватноправовий елемент проявляється насамперед у волі кредиторів – адже саме кредитори, оцінюючи фінансовий стан боржника, перспективи відновлення його платоспроможності та доцільність подальшого функціонування, вирішують, чи є сенс у введенні процедури санації. Схвалюючи план санації, вони фактично погоджуються не на швидке задоволення своїх вимог у ліквідаційній процедурі, а на можливість отримати їх пізніше, але за умови відновлення платоспроможності боржника. Тобто саме кредитори першими визначають, чи є економічно виправданим збереження боржника як учасника господарського обороту.

Проте самої лише волі кредиторів недостатньо: навіть якщо кредитори схвалили план санації та підтримали введення цієї процедури, це ще не означає її автоматичного запровадження. У цьому і проявляється публічно-правовий елемент, який полягає у контролі господарського суду. Роль господарського суду у цьому випадку не зводиться до формального затвердження рішення

кредиторів. Його роль є значно ширшою. Суд має перевірити не лише те, чи було дотримано порядок схвалення плану санації, чи правильно проведено голосування та чи набрав план необхідну кількість голосів – не менш важливо з'ясувати, чи є запропонований план реальним, чи не має він суто декларативного характеру, чи не зменшує розмір задоволених вимог кредиторів у порівнянні з ліквідаційним сценарієм та чи справді може сприяти відновленню платоспроможності боржника. Іншими словами, господарський суд повинен оцінити не тільки формальну законність рішення кредиторів, але і його зміст.

Отже, підстави введення процедури санації мають подвійну природу. З одного боку, це воля кредиторів, які погоджуються на відтерміноване задоволення своїх вимог у межах санації. З іншого боку, це контроль господарського суду, який перевіряє, чи є таке рішення законним, добросовісним і реалістичним. Лише поєднання цих двох елементів створює належну правову основу для введення процедури санації та дозволяє забезпечити баланс між інтересами кредиторів і недопущенням формальної чи економічно необґрунтованої санації, введення якої замість реального відновлення платоспроможності боржника буде просто затягувати справу.

Наявність волі зборів кредиторів на введення процедури санації є ключовим моментом у введенні процедури санації, тому що лише кредитори, зваживши всі «за» і «проти», приймають відповідне рішення. На відміну від процедури ліквідації, де використовується поняття «черговість задоволення вимог кредиторів» у процедурі санації застосовується поняття «класи кредиторів». Так, згідно з ч. 1 ст. 52 КУзПБ з метою прийняття рішення про схвалення або відхилення плану санації усі конкурсні кредитори поділяються на класи. Кредитори, включені до кожної черги, формують окремий клас кредиторів. Кредитор, вимоги якого підлягають включенню до двох і більше черг, підлягає включенню відповідно до двох і більше класів кредиторів [65].

Визнання кредиторів здійснюється у попередньому засіданні, де суд розглядає заявлені грошові вимоги. Найбільш повно визначення попереднього

засідання в процедурі банкрутства пропонує Р.Б.Поляков як судового засідання, в якому суд з обмеженим процесуальним інструментарієм і в короткий проміжок часу здійснює правосуддя шляхом перевірки заявленої вимоги кредитора на її відповідність даним бухгалтерського обліку боржника і дає оцінку, як правило, письмовим доказам на предмет наявності або відсутності у кредитора грошової вимоги до боржника та, відповідно, заборгованості за цим боргом у боржника з наступним постановленням ухвали суду [109, с. 53].

Грошові вимоги кредиторів мають бути заявлені у тридцятиденний строк з моменту офіційного оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство, цей строк є присікальним і поновленню не підлягає.

Оприлюднення вищезазначеного оголошення має й іншу мету: пошук потенційного інвестора для санації боржника. Так, відповідно до п. 1.3. Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство, затвердженого Постановою пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 року № 16 метою офіційного оприлюднення є:

- своєчасне оприлюднення достовірних відомостей про справу про банкрутство;
- надання вільного доступу до інформації щодо перебування суб'єктів підприємницької діяльності (контрагентів, боржників, поручителів тощо) у процедурі банкрутства;
- виявлення кредиторів та осіб, які бажають взяти участь у санації боржника (інвесторів) з метою відновлення платоспроможності боржника;
- сприяння учасникам у справах про банкрутство в реалізації передбачених Законом та Господарським процесуальним кодексом України процесуальних прав;
- визначення у випадках, передбачених Законом, початку перебігу процесуальних строків у справах про банкрутство [98].

Хоча у наведеному п. 1.3 Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство мета офіційного

оприлюднення виходить за рамки виключно оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство, але саме з оприлюднення оголошення про відкриття такої справи може розпочатися і процес залучення потенційних інвесторів – адже, наприклад, побачивши оголошення про відкриття провадження щодо підприємства, що цікавить потенційного інвестора, останній уже може розпочати дії щодо набуття статусу інвестора у справі про банкрутство як такого.

Таким чином, можна стверджувати, що офіційне оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство, крім функції інформування кредиторів про початок строку на заявлення їх грошових вимог, закладає передумови для подальшого відновлення платоспроможності боржника у процедурі санації, адже саме з моменту публікації такого оголошення розпочинається пошук потенційних інвесторів. Хоча формально процедура санації запроваджується значно пізніше, проте оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство можна розглядати як початковий етап, який є передумовою майбутнього введення процедури санації завдяки створенню інформаційного підґрунтя для пошуку та залучення інвесторів, без яких здійснення санації у багатьох випадках неможливе. Тому у широкому розумінні можна говорити про те, що офіційне оприлюднення оголошення про відкриття провадження у справі про банкрутство дає старт не лише конкурсному процесу, але і процесу санаційному.

У попередньому розділі дисертації було проаналізовано, що наслідки введення процедури санації, визначені у ч. 4 ст. 50 КУзПБ, демонструють зміни у правовому становищі боржника під час застосування до нього процедури санації, які проявляються у зміні механізму управління боржником через звільнення виконавчих органів (керівника) боржника, повне або часткове зупинення повноважень органів управління боржника та перехід повноважень щодо управління боржником до керуючого санацією.

Арешт на майно боржника та інші обмеження дій боржника щодо розпорядження його майном можуть бути накладені лише в межах процедури санації, за умови що вони не перешкоджають виконанню плану санації та не суперечать інтересам конкурсних кредиторів. Не допускається арешт грошових коштів, що знаходяться на банківських рахунках умовного зберігання (ескроу), відкритих боржником у встановленому законодавством порядку.

Не допускається накладення арешту на кошти, що отримуються (утримуються) небанківським надавачем платіжних послуг на розрахунковому рахунку, відкритому банком небанківському надавачу платіжних послуг для виконання платіжних операцій, за зобов'язаннями такого небанківського надавача платіжних послуг перед будь-яким кредитором.

Господарський суд за заявою керуючого санацією знімає арешт з майна боржника чи інші обмеження щодо розпорядження його майном, якщо такі арешт чи обмеження перешкоджають виконанню плану санації, господарській діяльності боржника та відновленню його платоспроможності [65].

Що стосується положення про те, що із введенням процедури санації керівництво боржника усувається, і керівником підприємства своє арбітражний керуючий, то це є цілком обґрунтованим, оскільки безумовно слід погодитися з тезою, що значну роль у ефективності діяльності підприємства та його успішності відіграє кваліфікований менеджмент, що включає вмілу організацію, планування, управління діяльністю підприємства та своєчасний контроль результатів виконання [32]. Якщо ж менеджмент підприємства допустив доведення такого підприємства до справи про банкрутство, то постає питання наскільки таке керівництво боржника є кваліфікованим або порядним. Тому цілком логічно у даному випадку замінювати керівництво боржника арбітражним керуючим, який в силу професії повинен володіти навичками з ефективного управління підприємством.

Зняття арештів з майна боржника задля реалізації плану санації господарським судом часто є необхідним, оскільки без цього іноді неможливо

практично реалізувати процедуру санації. Проте господарський суд не має права знімати арешти, накладені у межах кримінального провадження.

Так, підхід Верховного Суду у цьому питанні базується на тому, що у кримінальному процесі арешт майна має інше завдання – це тимчасове позбавлення права на відчуження, розпорядження та/або користування майном, з метою збереження речових доказів, конфіскації майна як виду покарання або заходу кримінально-правового характеру щодо юридичної особи, відшкодування шкоди, завданої внаслідок кримінального правопорушення (цивільний позов), чи стягнення з юридичної особи отриманої неправомірної вигоди, тобто, арешт майна у кримінальному провадженні, зазвичай, є видом покарання.

Так, у справі за позовом фізичної особи до місцевої прокуратури про звільнення майна з-під арешту (щодо зняття арешту на належну позивачу квартиру, накладеного ухвалою суду в межах кримінального провадження), у постанові від 24 квітня 2018 року у справі № 202/5044/17 Велика Палата Верховного Суду зазначила, що порядок скасування арешту майна, що накладений в межах кримінального провадження, встановлюється ст. 174 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України), і відповідно підлягає розгляду за правилами кримінального судочинства. При цьому, Верховний Суд вказав на те, що суди першої та апеляційної інстанцій встановивши, що спірне майно визнано речовими доказами у кримінальному провадженні, дійшли правильного висновку про те, що клопотання власника майна повинно розглядатись слідчим суддею за місцем досудового розслідування у кримінальному провадженні або судом під час судового розгляду, а тому обґрунтовано відмовив у відкритті провадження у справі, на підставі п. 1 ч. 2 ст. 122 Цивільного процесуального кодексу України (у редакції, чинній на час розгляду справи судами першої та апеляційної інстанцій) [115].

Що стосується власне справ про банкрутство, то тут важливою є постанова Верховного Суду від 16 жовтня 2018 року, в якій суд вказав, дія ч. 1

ст. 23 Закону про банкрутство (в редакції до 19 січня 2013 року) не має безумовного поширення на всі арешти чи інші обмеження щодо розпорядження майном боржника, визнаного банкрутом, застосовані судами в порядку адміністративного, цивільного, кримінального судочинства при розгляді справ, що віднесені процесуальним законом до їх юрисдикції [122].

Таким чином, арешти, накладені у межах кримінального провадження, мають публічно-правову природу, і тому такі арешти не підлягають автоматичному скасуванню господарським судом у межах процедури банкрутства. Їх зняття можливе виключно у порядку, передбаченому спеціальним процесуальним законодавством, зокрема відповідно до статті 174 Кримінального процесуального кодексу України [35].

А.А. Бутирський у цьому контексті вказує, що через норму закону реалізувати право неможливо, і незрозумілою є ситуація, коли зняти арешт у межах кримінального провадження неможливо (наприклад, суд відмовляє у такому знятті або кримінальне провадження взагалі закрито), а у межах справи про банкрутство це робити заборонено, що неминуче призводить до колапсу у подальшому розгляді справи [17, с. 80].

Хоча проаналізована вище судова практика стосується зняття арештів у ліквідаційній процедурі, проте ця проблема є єдиною для всіх стадій провадження у справі про банкрутство. Тому розробляючи план санації треба наперед розуміти, що якщо якийсь майно боржника перебуває під арештом, накладеним у межах кримінального провадження, то передбачати у плані санації заходи щодо відчуження такого майна не варто. І господарському суду, відповідно, при затвердженні плану санації, це також слід перевіряти.

3.3. Виконання плану санації

Санація – це не тільки юридична процедура, пов'язана з виконанням завдання сплати боргів кредиторам, а насамперед комплекс різноманітних

заходів, які дозволяють підприємству подолати кризу, сформувані та утримати конкурентні переваги і забезпечити ефективність у довгостроковій перспективі [73, с. 201].

Процедура санації у справі про банкрутство здійснюється відповідно до плану санації, який визначає її основні умови. Так, згідно з ч. 1 ст. 51 КУзПБ у плані санації зазначається:

- розмір вимог кожного класу кредиторів, які були б задоволені у разі введення процедури ліквідації боржника;
- заходи щодо відновлення платоспроможності боржника;
- строк відновлення платоспроможності боржника;
- про забезпечення погашення заборгованості боржника з виплати заробітної плати;
- заходи із забезпечення охорони державної таємниці у разі провадження боржником діяльності, пов'язаної з державною таємницею [65].

Як уже зазначалося раніше, правова природа заходів щодо відновлення платоспроможності боржника, які містить план санації, наведених у ч. 2 ст. 51 КУзПБ є неоднорідною, оскільки частина з них є економічними, частина – цивільно-правовими, а ще одна частина – такими, що визначені у КУзПБ.

До останніх належить: реструктуризація підприємства; збільшення статутного капіталу боржника в розмірі, встановленому планом санації (ст. 53 КУзПБ); продаж усього або частини майна боржника, якщо воно становить єдиний майновий комплекс чи кілька єдиних майнових комплексів (ст. 54 КУзПБ); відчуження всього або частини майна боржника, якщо воно становить єдиний майновий комплекс чи кілька єдиних майнових комплексів, шляхом заміщення активів (ст. 55 КУзПБ); продаж частини іншого майна боржника, ніж визначеного ст. ст. 54 і 55 КУзПБ [65].

Розглянемо більш детально актуальні питання, що виникають під час застосування наведених заходів, які детально регламентовані у КУзПБ.

Так, ст. 53 КУзПБ передбачає, що з метою відновлення платоспроможності боржника планом санації може передбачатися збільшення

статутного капіталу боржника в розмірі, встановленому планом санації. Емісія акцій та облігацій акціонерного товариства - боржника здійснюється виключно для переведення зобов'язань товариства у цінні папери в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Порядок збільшення статутного капіталу, переважне право на придбання частки (додаткових акцій у разі приватного розміщення акцій), розподіл часток, порядок сплати вартості частки визначаються у плані санації [65].

Г.М. Шевченко, аналізуючи практичну площину реалізації вказаного заходу, доходить висновку, що підставою виникнення корпоративних відносин у процедурі судової санації має бути ухвала суду про затвердження плану санації, схваленого кредиторами з застосуванням процедури конвертації («debt-to-equity swap») на підставі прямої норми закону, без необхідності проведення загальних зборів учасників товариства та дотримання гарантій реалізації прав учасників в частині права на збільшення статутного капіталу товариства за рахунок додаткових вкладів [190, с. 276].

Дійсно, аналіз ст. 53 КУЗПБ показує, що у такому випадку може нівелюватися переважне право на придбання частки щодо інших учасників підприємства-боржника, що суперечить законодавству про відповідні господарські товариства. Так, зокрема, ст. 31 Закону України «Про акціонерні товариства» врегульоване переважне право акціонерів у разі додаткової емісії акцій [133], а ст. 53 КУЗПБ у цьому контексті дещо суперечить положенням даного закону.

Цікавим у даному аспекті є приклад із судової практики Північно-Західного апеляційного господарського суду. Так, планом санації передбачено збільшення статутного капіталу публічного акціонерного товариства (далі – ПАТ) «Рівненський народний клуб «Верес» (РНК «Верес») шляхом додаткової емісії акцій, в які будуть переведені грошові зобов'язання товариства, без здійснення публічної пропозиції. Емітовані акції ПАТ «РНК «Верес» будуть отримані його трьома кредиторами, тоді як частка ТОВ «Форест Енерджи» (а також ТОВ «Енергетична компанія Теплоінвест» та ТОВ

«Славутицька ТЕС») підлягатиме зменшенню, що матиме безпосередній вплив на корпоративні права ТОВ «Форест Енерджи» (ТОВ «Енергетична компанія Теплоінвест» та ТОВ «Славутицька ТЕС»). Метою подання апеляційної скарги та оскарження ухвали місцевого господарського суду від 13 лютого 2024 року є захист власних корпоративних прав скаржника (ТОВ «Форест Енерджи»), як акціонера ПАТ «РНК «Верес», оскільки передбачений у плані санації перерозподіл часток у статутному капіталі боржника впливатиме на інтереси ТОВ «Форест Енерджи», що реалізуються ним як акціонером через участь у статутному капіталі ПАТ «РНК «Верес».

За результатами розгляду апеляційної скарги колегія суддів дійшла висновку, що відповідно до абз. 2 ч. 1 ст. КУзПБ, емісія акцій та облігацій акціонерного товариства - боржника здійснюється виключно для переведення зобов'язань товариства у цінні папери в порядку, встановленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. Порядком, за яким здійснюється емісія акцій товариства для переведення зобов'язань товариства у цінні папери, станом на 8 лютого 2024 року, було Положення про порядок здійснення емісії акцій, реєстрації та скасування реєстрації випуску акцій, затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку № 1308 від 22 листопада 2023 року. Пунктом 62 Положення № 1308 встановлено, що у разі збільшення або зменшення розміру статутного капіталу акціонерного товариства, щодо якого судом порушено провадження у справі про банкрутство, збільшення або зменшення розміру статутного капіталу здійснюється з урахуванням вимог КУзПБ та відповідно до глави 3 розділу VI цього Положення. Нормами пунктів 127-132 Положення № 1308 не вимагається рішення загальних зборів акціонерів про збільшення статутного капіталу/емісію акцій для збільшення розміру статутного капіталу акціонерного товариства, щодо якого введено процедуру санації, шляхом додаткової емісії акцій існуючої номінальної вартості, в які будуть переведені грошові зобов'язання товариства, без здійснення публічної пропозиції.

При цьому, як вбачається з положень підпунктів 3, 11 пункту 130 Положення № 1308 саме керуючий санацією приймає рішення про емісію акцій шляхом додаткової емісії акцій існуючої номінальної вартості, в які будуть переведені грошові зобов'язання товариства, а також рішення про збільшення статутного капіталу акціонерного товариства шляхом додаткової емісії акцій існуючої номінальної вартості, в які будуть переведені грошові зобов'язання товариства, без здійснення публічної пропозиції. На переконання колегії суддів, зазначені вище норми виключають необхідність ухвалення загальними зборами акціонерів рішення про збільшення статутного капіталу/емісію акцій акціонерного товариства для збільшення розміру статутного капіталу акціонерного товариства, щодо якого введено процедуру санації [126].

Таким чином, відкриття щодо неплатоспроможного боржника справи про банкрутство та введення щодо нього процедури санації має наслідком, у тому числі, обмеження впливу учасників боржника на зміну статутного капіталу підприємства, а також на їхнє переважне право на придбання частки. Це обумовлено дією спеціального правового режиму щодо боржника, який перебуває у процедурі банкрутства, і норми КУЗПБ та інших підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих у цій частині, є нормами спеціальними і мають пріоритет у застосуванні по відношенню до інших актів, що стосуються звичайної діяльності боржника поза межами справи про банкрутство.

Щодо продажу майна банкрута, то КУЗПБ передбачає два варіанти – продаж майна боржника як єдиного майнового комплексу (ст. 54 КУЗПБ) та продаж у процедурі санації частини майна боржника (ст. 56 КУЗПБ).

А.А. Герц визначає, що підприємство як єдиний майновий комплекс – це об'єкт, сукупність активів якого забезпечує здійснення самостійної підприємницької діяльності на постійній і регулярній основі. Підприємство як єдиний майновий комплекс визнається нерухомістю і може бути об'єктом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів [37, с. 167]. Правове

регулювання поняття «єдиний майновий комплекс» здійснюється Цивільним кодексом України (далі – ЦК України), який у ст. 191 передбачає: підприємство є єдиним майновим комплексом, що використовується для здійснення підприємницької діяльності. До складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом. Підприємство або його частина можуть бути об'єктом купівлі-продажу, застави, оренди та інших правочинів [178].

При цьому І.О. Ромащенко зазначає, що із введенням в дію КУзПБ зі ст. 191 ЦК України було виключено ч. 3, відповідно до якої єдиний майновий комплекс визнавався нерухомістю. Щоправда, продовжує І.О. Ромащенко, зміни до ЦК України не були системними в цій частині, оскільки зі змісту ст. 657 ЦК України, яка стосується форми договорів купівлі-продажу, все ще впливає, що єдиний майновий комплекс має вважатись нерухомим майном [139, с. 91]. Маємо надію, що з прийняттям нового ЦК України ці питання будуть врегульовані і цивільне законодавство буде узгоджено у цій частині з законодавством про банкрутство.

Як показує судова практика, оскільки на етапі затвердження плану санації буває складно спрогнозувати, до прикладу, як саме буде продаватися майно – як єдиний майновий комплекс чи шляхом продажу частини майна боржника, то план санації може передбачати одразу два цих заходи як альтернативи.

Наприклад, ухвалою Господарського суду Харківської області від 13 лютого 2024 року затверджено план санації боржника, який складається із семи розділів: вступ; загальна характеристика ТОВ «Семагро»; ліквідаційний аналіз підприємства; санація товариства, яка складається з трьох етапів; функції керуючого санацією; продаж майна у процедурі санації; висновки. Так, перший етап санації передбачає реалізацію підприємства як єдиного майнового

комплексу (ст. 54 КУЗПБ), за початковою ціною яка буде складати загальну суму заборгованості включену до реєстру вимог кредиторів з врахуванням поточних витрат, понесених на діяльність підприємства. У разі реалізації буде можливе фінансування та погашення заборгованості кредиторів у 100% об'ємі. До складу єдиного майнового комплексу пропонується включити все майно підприємства, що обліковується у нього на балансі, окремо виділивши в лот майно, яке є предметом забезпечення заставного кредитора АТ «Банк Кредит Дніпро». Тобто, до продажу на дану етапі буде запропоновано два лоти: лот 1 – єдиний майновий комплекс, до якого буде включено все майно підприємства згідно інвентаризації, лот 2 – заставне майно.

Другий етап санації передбачено на випадок, якщо в рамках торгів не буде придбано підприємство як єдиний майновий комплекс. Тоді вирішено перейти до реалізації майна частинами (ст. 56 КУЗПБ), а саме: нежитлове приміщення в м. Харків, запаси та заставне майно. Реалізація майна здійснюватиметься згідно ст. 56 КУЗПБ шляхом проведення оцінки майна боржника, погодження вартості і умов продажу із комітетом кредиторів. Після погодження вартості та умов продажу із комітетом кредиторів буде здійснено публікацію оголошення про продаж майна боржника в системі Prozorro. Після реалізації майна боржника орієнтовний залишок кредиторської заборгованості може скласти 10567236,90 грн.

Третій етап санації передбачає отримання доходу за рахунок відновлення обробки земель (отримання врожаю) та повернення масиву земельних ділянок (приблизно 147 га) [172].

План санації, затверджений господарським судом, є тим «дороговказом», яким повинен послуговуватися керуючий санацією при здійсненні своєї діяльності. Проте на практиці досить складно спланувати наперед діяльність підприємства-боржника на один, три, чи п'ять років, адже часто в економічне життя вносяться свої корективи, які неминуче справляють вплив на всіх учасників ділового обороту, у тому числі і тих, щодо яких застосовується процедура санації (наприклад, свого часу це була пандемія COVID-19, зараз –

воєнний стан тощо). Як зазначається у літературі, інфляція, що постійно зростає, знецінення національної валюти, зменшення експорту та імпорту та прогресуючий рівень безробіття стають актуальними проблемами та питаннями сучасного суспільства [140, с. 228]. Л.С. Нецька та К.В. Галатенко зазначають, що статистика у справах про банкрутство (з початку повномасштабних військових дій на території України) свідчить про збільшення випадків банкрутств, пов'язаних з економічною ситуацією в державі, з військовими діями на території України [86, с. 185].

Тому під час виконання плану санації може виникати потреба у внесенні змін до плану санації, у заходах, що в ньому передбачені, або у тривалості самої процедури.

Слід зазначити, що внесення змін до плану санації є важливим елементом процедури відновлення платоспроможності боржника, оскільки дозволяє адаптувати заходи фінансового оздоровлення до змін економічної ситуації, фінансового стану підприємства та інтересів кредиторів. Зміни до плану санації можуть вноситися за ініціативою боржника, керуючого санацією або кредиторів. Такі зміни повинні бути належним чином обґрунтовані та погоджені комітетом кредиторів, а також затверджені господарським судом. Важливим є те, що зміни не повинні порушувати прав кредиторів та погіршувати їх становище порівняно з умовами, визначеними первісним планом санації, якщо інше не погоджено самими кредиторами.

Процедура внесення змін до плану санації передбачає кілька етапів. Насамперед керуючим санацією здійснюється аналіз ефективності виконання чинного плану та визначаються причини необхідності його коригування. Після цього готуються пропозиції щодо змін, які можуть стосуватися строків виконання зобов'язань, порядку реалізації майна, умов реструктуризації боргів, залучення інвесторів чи зміни джерел фінансування санаційних заходів. Далі відповідні пропозиції подаються на розгляд комітету кредиторів. У разі їх схвалення зміни передаються до господарського суду для затвердження.

Досить часто зміни до плану санації вносяться у зв'язку з необхідністю продовження строку санації на більш тривалий термін, проте трапляються і протилежні випадки – коли зміни до плану санації пропонують менший строк його виконання.

Так, до прикладу, на розгляд Господарського суду Івано-Франківської області було подано зміни до плану санації боржника, якими керуючим санацією запропоновано зменшення строків проведення санації боржника, прискорення погашення кредиторських вимог та відновлення платоспроможності боржника. Зменшення строків проведення санації (з 2028 до 2025 року) боржника буде досягнуто за рахунок:

- збільшення розміру позики з 95 080 000, 00 гривень до 138 611 400, 00 гривень;
- виключення санаційного заходу «Продаж частини майна боржника» з компенсацією грошових коштів, які повинні надійти від реалізації майна боржника на грошові кошти від позики;
- продажу проблемної дебіторської заборгованості ТОВ «Компанія «Агро-Союз» перед ТОВ «Корпорація «Агро-Союз» у розмірі 1 436 340, 98 гривень на аукціоні у 2025 році;
- компенсації грошових коштів, що не надійдуть від прибутку від «Господарської діяльності» у 2026 – 2028 роках – грошовими коштами від позики [164].

Після виконання плану санації керуючий санацією подає звіт, який має містити:

- відомості про виконання плану санації;
- баланс боржника на останню звітну дату;
- розрахунок прибутків і збитків боржника;
- відомості про наявність у боржника грошових коштів на рахунках та про стан розрахунку з кредиторами;
- відомості про дебіторську заборгованість боржника на дату подання звіту та про нереалізовані права вимоги боржника;

– відомості про стан кредиторської заборгованості боржника на дату подання звіту.

С.В. Донков у своєму дисертаційному дослідженні обґрунтовано звертає увагу на те, що від зборів кредиторів залежить оцінювання звіту керуючого санацією. Цей представницький орган кредиторів оцінює результати діяльності керуючого санацією стосовно виконання плану санації, схвалює рішення про його виконання або припинення процедури санації та звернення до господарського суду про відкриття ліквідаційної процедури [50, с. 88]. Хоча, безумовно, «останнє слово» у питанні оцінки звіту керуючого санацією – за господарським судом.

Одночасно із звітом керуючий санацією вносить одну з таких пропозицій:

- прийняття рішення про припинення процедури санації у зв'язку з відновленням платоспроможності боржника;
- звернення до закінчення строку процедури санації до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури;
- звернення до господарського суду з клопотанням про затвердження схвалених зборами кредиторів змін до плану санації та продовження строку процедури санації.

У разі закінчення строків процедури санації, передбачених планом санації, та за умови відсутності клопотання зборів кредиторів про продовження строків процедури санації у зв'язку зі схваленням відповідних змін до плану санації господарський суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

Так, наприклад, Господарський суд Харківської області ухвалою від 18 липня 2024 року відмовив керуючому санацією у затвердженні змін до плану санації у зв'язку із встановленням того факту, що план санації не виконувався. При цьому суд встановив, що після затвердження змін до плану санації боржника від 14 червня 2023 року сума заборгованості перед кредиторами не

змінилась, отже за час продовження строку процедури санації з 14 червня 2023 року до 14 червня 2024 року будь-які виплати кредиторам не відбувались, а план санації не виконувався.

Враховуючи, що судами відмовлено у продовженні процедури санації боржника, 18 березня 2025 року до суду подано звіт керуючого санацією разом з протоколом комітету кредиторів від 17 березня 2025 року, реєстром вимог кредиторів, звітом про фінансові результати за 2024 рік. У свою чергу, суд першої інстанції зобов'язав комітет кредиторів вирішити на зборах кредиторів питання щодо подальшої процедури банкрутства відносно боржника, попередив керуючого санацією, комітет кредиторів, що в разі невиконання вимог суду, суд має право самостійно прийняти рішення до подальшої процедури банкрутства відносно ТОВ «Рекуперація свинцю».

Збори кредиторів не приймали рішення щодо подальшої судової процедури – процедури ліквідації боржника. Водночас ч. 6 ст. 57 КУЗПБ передбачено, що якщо зборами кредиторів не прийнято жодного з рішень, визначених ч. 5 цієї статті, або таке рішення не подано до господарського суду протягом 15 днів з дня закінчення строку процедури санації, господарський суд розглядає питання про закриття провадження у справі про банкрутство або про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури. У разі закінчення строків процедури санації, передбачених планом санації, та за умови відсутності клопотання зборів кредиторів про продовження строків процедури санації у зв'язку зі схваленням відповідних змін до плану санації, господарський суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру (ч. 11 ст. 57 КУЗПБ) [65].

Отже, з урахуванням викладеного та встановивши, що строк процедури санації ТОВ «Рекуперація свинцю» закінчився, а зборами кредиторів боржника протягом 15 днів з дня закінчення строку процедури санації не прийнято відповідне рішення (у цьому випадку – про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури), Господарський суд Харківської області відповідно до ч.ч. 6, 11 ст. 57 КУЗПБ ухвалою від 10 квітня 2025 року визнав

боржника банкрутом і прийняв рішення про перехід до ліквідаційної процедури [124]. Східний апеляційний господарський суд постановою від 4 червня 2025 року підтримав позицію суду першої інстанції [127].

Верховний Суд, залишаючи в силі ухвалу суду першої інстанції та постанову суду апеляційної інстанції у цій справі вказав, що матеріалами справи підтверджується, що план санації боржника не виконується, ТОВ «Рекуперація свинцю» не має можливості задовольнити визнані вимоги кредиторів на загальну суму 7 068 063 892,73 грн. через недостатність активів для задоволення вимог кредиторів, що стало підставою для обґрунтованої відмови у задоволенні клопотання керуючого санацією про відкладення розгляду справи, припинення процедури санації ТОВ «Рекуперація свинцю», а також визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури, з чим погоджується колегія суд касаційної інстанції [120].

Таким чином, аналіз положень КУЗПБ та відповідної судової практики свідчить про те, що продовження процедури санації можливе виключно за умови належного виконання плану санації, наявності реальних передумов для відновлення платоспроможності боржника та активної процесуальної позиції зборів кредиторів. Невиконання плану санації, відсутність погашення заборгованості перед кредиторами, а також неприйняття зборами кредиторів рішення щодо подальшої процедури банкрутства у визначений законом строк є підставами для переходу до ліквідаційної процедури.

Проаналізована судова практика демонструє послідовне застосування судами положень ч.ч. 6, 11 ст. 57 КУЗПБ та підтверджує, що господарський суд не лише наділений правом, а й зобов'язаний забезпечити ефективність процедур банкрутства та захист прав кредиторів у випадках, коли санація фактично втратила свою відновлювальну функцію. Ключовим критерієм для продовження санації є реальна можливість виконання плану санації та задоволення вимог кредиторів, а не наявність формальних підстав для продовження строків процедури.

Отже, інститут санації у процедурі банкрутства має застосовуватись як дієвий механізм відновлення платоспроможності боржника, а не як спосіб необґрунтованого затягування провадження у справі про банкрутство. За відсутності економічних та правових передумов для досягнення мети санації перехід до ліквідаційної процедури є закономірним та обґрунтованим способом завершення провадження у справі про банкрутство.

Висновки до розділу 3

1. Встановлено, що план санації за своєю природою є матеріально-правовим, процесуально-правовим та організаційно-правовим актом, у якому фіксується поетапний шлях виходу боржника зі стану неплатоспроможності з повним чи частковим задоволенням вимог кредиторів.

2. Аргументовано, що умовами введення процедури санації є:

- наявність волі зборів кредиторів на введення процедури санації;
- розробка і схвалення кредиторами плану санації боржника;
- перевірка судом дотримання кредиторами порядку схвалення плану санації.

3. Встановлено, що умови введення процедури санації поєднують у собі два взаємопов'язані елементи: приватноправовий та публічно-правовий. Приватноправовий елемент проявляється насамперед у волі кредиторів – саме кредитори, оцінюючи фінансовий стан боржника, перспективи відновлення його платоспроможності та доцільність подальшого функціонування, вирішують, чи є сенс у введенні процедури санації. Схвалюючи план санації, вони фактично погоджуються не на швидке задоволення своїх вимог у ліквідаційній процедурі, а на можливість отримати їх пізніше, але за умови відновлення платоспроможності боржника. Саме кредитори першими визначають, чи є економічно виправданим збереження боржника як учасника господарського обороту. Проте самої лише волі кредиторів недостатньо: навіть

якщо кредитори схвалили план санації та підтримали введення цієї процедури, це ще не означає її автоматичного запровадження. У цьому проявляється публічно-правовий елемент, який полягає у контролі господарського суду. Роль господарського суду у цьому випадку не зводиться до формального затвердження рішення кредиторів: суд має перевірити не лише те, чи було дотримано порядок схвалення плану санації, чи правильно проведено голосування та чи набрав план необхідну кількість голосів – не менш важливо з'ясувати, чи є запропонований план реальним, чи не має він суто декларативного характеру, чи не зменшує розмір задоволених вимог кредиторів у порівнянні з ліквідаційним сценарієм та чи справді може сприяти відновленню платоспроможності боржника. Доведено, що умови введення процедури санації мають подвійну природу. З одного боку, це воля кредиторів, які погоджуються на відтерміноване задоволення своїх вимог у межах санації. З іншого боку, це контроль господарського суду, який перевіряє, чи є таке рішення законним, добросовісним і реалістичним. Лише поєднання цих двох елементів створює належну правову основу для введення процедури санації та дозволяє забезпечити баланс між інтересами кредиторів і недопущенням формальної чи економічно необґрунтованої санації, введення якої замість реального відновлення платоспроможності боржника буде лише затягувати справу.

4. Аргументовано, що відкриття щодо неплатоспроможного боржника справи про банкрутство та введення щодо нього процедури санації має наслідком, у тому числі, обмеження впливу учасників боржника на зміну статутного капіталу підприємства, а також на їхнє переважне право на придбання частки. Це обумовлено дією спеціального правового режиму щодо боржника, який перебуває у процедурі банкрутства, і норми КУзПБ та інших підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих у цій частині, є нормами спеціальними і мають пріоритет у застосуванні по відношенню до інших актів, що стосуються звичайної діяльності боржника поза межами справи про банкрутство.

5. Встановлено, що внесення змін до плану санації є важливим елементом процедури відновлення платоспроможності боржника, оскільки дозволяє адаптувати заходи фінансового оздоровлення до змін економічної ситуації, фінансового стану підприємства та інтересів кредиторів.

6. Визначено, що процедура внесення змін до плану санації передбачає кілька етапів:

- аналіз керуючим санацією ефективності виконання чинного плану санації та визначення причин необхідності його коригування;
- підготовка пропозицій щодо змін, які можуть стосуватися строків виконання зобов'язань, порядку реалізації майна, умов реструктуризації боргів, залучення інвесторів чи зміни джерел фінансування санаційних заходів;
- розгляд пропозицій комітетом кредиторів;
- затвердження змін до плану санації господарським судом.

7. Наголошено, що продовження процедури санації можливе виключно за умови належного виконання плану санації, наявності реальних передумов для відновлення платоспроможності боржника та активної процесуальної позиції зборів кредиторів. Невиконання плану санації, відсутність погашення заборгованості перед кредиторами, а також неприйняття зборами кредиторів рішення щодо подальшої процедури банкрутства у визначений законом строк є підставами для переходу до ліквідаційної процедури.

8. Аргументовано, що господарський суд не лише наділений правом, а й зобов'язаний забезпечити ефективність процедур банкрутства та захист прав кредиторів у випадках, коли санація фактично втратила свою відновлювальну функцію. Ключовим критерієм для продовження санації є реальна можливість виконання плану санації та задоволення вимог кредиторів, а не наявність формальних підстав для продовження строків процедури.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволило отримати нові науково обґрунтовані результати, які спрямовані на вирішення наукового завдання, що полягає у формулюванні нових теоретико-правових підходів та напрацюванні науково обґрунтованих практичних рекомендацій щодо вдосконалення правового забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство. Узагальнення результатів дослідження дало змогу зробити наступні висновки:

1. Визначено дуальність санації як процедури, що є комплексним економіко-правовим механізмом, який поєднує як економічні, так і суто правові інструменти регулювання, алгоритми та правила. Наголошено, що у санації, так само як і у банкрутстві загалом, тісно переплітаються економічні та правові елементи – адже економічні аспекти цієї процедури є, по суті, її змістом, а правове регулювання – формою. І, якщо невдало передбачити економічні заходи з відновлення платоспроможності боржника, то санація виявиться неефективною, якщо ж порушити процедуру введення та реалізації процедури санації – то якою ефективною вона б не могла бути за змістом, порушення правової форми матиме наслідком припинення такої процедури.

2. Санацію у найширшому розумінні запропоновано розглядати як сукупність правових та організаційних механізмів, що мають на меті відновлення платоспроможності боржника та повне або часткове задоволення вимог кредиторів у межах справи про банкрутство або без такого (превентивна реструктуризація), за участі суду та кредиторів.

3. Наголошено, що інституційний сенс санації полягає саме в «колективному» вирішенні проблем підприємства, коли «внутрішні» негаразди переходять межу контрольованості або наближаються до неї, внаслідок чого керівництво боржника або ж кредитори стають вимушеними вдаватись до спеціальних юридичних механізмів, що передбачені законодавцем саме з

метою як збереження економічного потенціалу підприємства, так і повного або часткового задоволення кредиторських вимог.

4. Обґрунтовано, що інститут санації є спеціальним інститутом права банкрутства (неплатоспроможності).

5. Запропоновано виділяти такі принципи інституту санації, як:

- принцип економічної доцільності – заходи, передбачені планом санації, повинні бути реальними і такими, які можна виконати під час їх практичного застосування, а введення процедури санації повинно мати на меті реальне відновлення платоспроможності боржника, а не формальні дії, спрямовані на затягування справи;

- принцип збереження боржника як господарюючого суб'єкта – санація є судовою процедурою, у якій акцент зміщено в бік відновлення платоспроможності боржника та яка має на меті збереження його як суб'єкта господарювання;

- принцип плановості – процедура відбувається не хаотично, а відповідно до погодженого та затвердженого плану санації.

6. За результатами дослідження правового регулювання відносин санації у США наголошено, що більш сприятливим для збереження потенціалу підприємств могло б стати розширення прав боржника під час проходження процедури санації, як це відбувається у Сполучених Штатах. Крім цього, враховуючи непопулярність процедури санації в Україні загалом, а також існування цілих галузей підприємств, що внаслідок військових дій опинились під загрозою, додаткові правові механізми регуляції могли би бути сформовані на основі процедури “cram-down”. Вони дозволили би судам примусово затверджувати план санації попри спротив кредиторів, за наявності низки жорстких умов, зокрема, згоди хоча б одного класу кредиторів, що має право голосу, реалістичності та здійсненності умов плану, відсутності несправедливої дискримінації між класами кредиторів, забезпечення справедливого ставлення до тих класів, які не підтримали план. Доцільним видається і впровадження механізмів посиленого контролю за виконанням

такого плану як з боку кредиторів, так і з боку суду. Крім цього, для підвищення ефективності процедур неплатоспроможності релевантним для України є запозичення механізму DIP-фінансування, однак його повноцінне функціонування потребує подальшого розвитку судової практики, фінансового ринку та мінімізації ризиків зловживань у справах про банкрутство.

7. Обґрунтовано доцільність запозичення німецького досвіду, зокрема, у питанні регулювання оплати послуг арбітражних керуючих залежно від вартості маси активів боржника, що виявляється та управляється ними у ході процедури санації, що сприяло б підвищенню ефективності їхньої роботи.

8. Аргументовано, що корисним є досвід Великої Британії, законодавство якої досить ефективно регулює різні аспекти банкрутства, зокрема, формуючи низку процедур, що можуть бути застосовані для збереження підприємства. Вбачається, що такий варіативний підхід міг би бути запозичений і вітчизняним законодавством, особливо, враховуючи події останніх років, коли об'єктивні чинники сприяли збільшенню банкрутств в рази. Аргументовано, що розроблення аналогічних процедур відновлення платоспроможності, зокрема, з полегшеним доступом та іншими особливостями (зменшення фінансових вимог, застосування процедури “cram-down” у випадку добросовісності дій боржника та відсутності ознак неефективного управління тощо) могло б стати корисним напрацюванням, в тому числі, аби збільшити шанс неплатоспроможних підприємств на виживання.

9. Запропоновано відновлювальні процедури, передбачені законодавством про банкрутство, визначити як судові процедури (санація та реструктуризація боргів фізичної особи) та досудові процедури (превентивна реструктуризація), що застосовуються у передбаченому КУзПБ порядку до фізичних та юридичних осіб, які перебувають у стані неплатоспроможності, з метою відновлення їх платоспроможності, погашення вимог кредиторів та недопущення визнання боржника банкрутом.

10. Аргументовано поділ учасників процедури санації на обов'язкових та ситуативних. До обов'язкових віднесено, у першу чергу, боржника, кредиторів та керуючого санацією. Також обґрунтовано віднесення до обов'язкових учасників господарського суду, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство. При цьому наголошено, що роль суду як учасника справи про банкрутство в цілому, так і процедури санації зокрема, суттєво відрізняється від інших учасників, а саме – у нього відсутній інтерес у справі про банкрутство, на відміну від інших обов'язкових учасників, у яких такий інтерес наявний.

11. Наголошено, що природа статусу боржника у справі про банкрутство подвійна: з одного боку, боржник є суб'єктом такої справи, що наділяється як правом ініціювати відповідне провадження щодо себе, так і рядом прав під час застосування до нього процедур банкрутства; з іншого ж боку – боржник виступає свого роду об'єктом у справі про банкрутство, адже саме на нього спрямовуються всі заходи, що застосовуються у межах справи про банкрутство.

12. Співвідношення компетенції зборів кредиторів і комітету кредиторів у процедурі санації порівняно зі стратегічним та оперативним рівнями кредиторського управління: збори кредиторів приймають ключові, «доленосні» для справи про банкрутство рішення про перехід до процедури санації, затвердження плану санації та змін до нього, а також про припинення процедури санації та перехід до ліквідаційної процедури, у той час як комітет кредиторів забезпечує поточну реалізацію прийнятих зборами кредиторів рішень щодо застосування до боржника процедури санації.

13. Наголошено, що керуючий санацією у процедурі банкрутства наділяється як загальними правами та обов'язками, визначеними для арбітражного керуючого у ст. 12 КУзПБ, так і особливими правами та обов'язками, обумовленими специфікою його правового становища у процедурі санації. Фактично, керуючий санацією стає одноособовим керівником боржника та продовжує здійснювати його господарську діяльність

з метою відновлення платоспроможності боржника та задоволення повністю або частково вимог кредиторів.

14. Аргументовано, що керуючий санацією повинен протидіяти зловживанням керівника та посадових осіб боржника, а також виявляти ознаки фіктивного банкрутства. Для виконання цих завдань він може вчиняти дії щодо стягнення заборгованості з осіб, які відповідно до закону або договору несуть з боржником субсидіарну чи солідарну відповідальність, або ж подавати заяви про визнання правочинів (договорів), укладених боржником, недійсними.

15. Відзначено дуальну природу правового статусу господарського суду у процедурі санації: з одного боку, суд виступає як орган, що здійснює правосуддя, з іншого – як суб'єкт судового контролю за процедурою санації. До напрямів судового контролю у процедурі санації віднесено:

- контроль за дотриманням прав боржника;
- контроль за дотриманням прав кредиторів;
- контроль за діяльністю керуючого санацією;
- контроль за дотриманням публічних інтересів.

16. Наголошено на необхідності захисту та забезпечення у процедурі санації у справі про банкрутство справедливого судового розгляду у розрізі не лише прав безпосередніх учасників такої справи, але й інтересів усього суспільства – оскільки, якщо процедура санації у справі про банкрутство використовується боржником та/або кредиторами не з метою відновлення платоспроможності боржника, а задля переслідування інших, прихованих мотивів – наприклад, використання мораторію як «парасольки» від виконання зобов'язань боржника або з метою обману податкових органів тощо, то господарський суд повинен належним чином реагувати на такі дії.

17. Встановлено, що план санації за своєю природою є матеріально-правовим, процесуально-правовим та організаційно-правовим актом, у якому фіксується поетапний шлях виходу боржника зі стану неплатоспроможності з повним чи частковим задоволенням вимог кредиторів.

18. Аргументовано, що умовами введення процедури санації є:

- наявність волі зборів кредиторів на введення процедури санації;
- розробка і схвалення кредиторами плану санації боржника;
- перевірка судом дотримання кредиторами порядку схвалення плану санації.

19. Встановлено, що умови введення процедури санації поєднують у собі два взаємопов'язані елементи: приватноправовий та публічно-правовий. Приватноправовий елемент проявляється насамперед у волі кредиторів, які, оцінюючи фінансовий стан боржника, перспективи відновлення його платоспроможності та доцільність подальшого функціонування, вирішують, чи є сенс у введенні процедури санації. Публічно-правовий елемент полягає у контролі господарського суду, роль якого не зводиться до формального затвердження рішення кредиторів: суд має перевірити не лише те, чи було дотримано порядок схвалення плану санації, чи правильно проведено голосування та чи набрав план необхідну кількість голосів – не менш важливо з'ясувати, чи є запропонований план реальним, чи не має він суто декларативного характеру, чи не зменшує розмір задоволених вимог кредиторів у порівнянні з ліквідаційним сценарієм та чи справді може сприяти відновленню платоспроможності боржника.

20. Аргументовано, що відкриття щодо неплатоспроможного боржника справи про банкрутство та введення щодо нього процедури санації має наслідком, у тому числі, обмеження впливу учасників боржника на зміну статутного капіталу підприємства, а також на їхнє переважне право на придбання частки. Це обумовлено дією спеціального правового режиму щодо боржника, який перебуває у процедурі банкрутства, і норми КУзПБ та інших підзаконних нормативно-правових актів, прийнятих у цій частині, є нормами спеціальними і мають пріоритет у застосуванні по відношенню до інших актів, що стосуються звичайної діяльності боржника поза межами справи про банкрутство.

21. Встановлено, що внесення змін до плану санації є важливим елементом процедури відновлення платоспроможності боржника, оскільки

дозволяє адаптувати заходи фінансового оздоровлення до змін економічної ситуації, фінансового стану підприємства та інтересів кредиторів. Визначено, що процедура внесення змін до плану санації передбачає кілька етапів:

- аналіз керуючим санацією ефективності виконання чинного плану санації та визначення причин необхідності його коригування;
- підготовка пропозицій щодо змін, які можуть стосуватися строків виконання зобов'язань, порядку реалізації майна, умов реструктуризації боргів, залучення інвесторів чи зміни джерел фінансування санаційних заходів;
- розгляд пропозицій комітетом кредиторів;
- затвердження змін до плану санації господарським судом.

22. Наголошено, що продовження процедури санації можливе виключно за умови належного виконання плану санації, наявності реальних передумов для відновлення платоспроможності боржника та активної процесуальної позиції зборів кредиторів. Невиконання плану санації, відсутність погашення заборгованості перед кредиторами, а також неприйняття зборами кредиторів рішення щодо подальшої процедури банкрутства у визначений законом строк є підставами для переходу до ліквідаційної процедури.

23. Аргументовано, що господарський суд не лише наділений правом, а й зобов'язаний забезпечити ефективність процедур банкрутства та захист прав кредиторів у випадках, коли санація фактично втратила свою відновлювальну функцію. Ключовим критерієм для продовження санації є реальна можливість виконання плану санації та задоволення вимог кредиторів, а не наявність формальних підстав для продовження строків процедури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамова О. С. Визначення поняття інституту права. *Правове життя сучасної України*: матеріали Міжнар. наук. конф. проф.-викл. та аспірант. складу / відп. за вип. В. М. Дрьомін ; НУ ОЮА, Півд. регіон. центр НАПрН України. Одеса : Фенікс, 2014. Т. 1. С. 257-260.
2. Бережна К. В. Вплив адміністративно-правового регулювання на процедуру санації неплатоспроможних підприємств. *Галицькі студії. Юридичні науки*. 2024. № 6. С. 32–36. DOI: https://doi.org/10.32782/galician_studies/law-2024-6-5
3. Бережна О. В. Фінансове управління санації підприємства. *Бізнес Інформ*. 2012. № 12. С. 123–124.
4. Біла Т. М. Кредитори: правовий статус, обсяги повноважень і можливості впливу на процедури банкрутства та фінансове оздоровлення боржників у світлі новел законодавства України про банкрутство. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства* : зб. наук. ст. / за заг. ред. С. В. Жукова. Київ : Алерта, 2019. С. 55–62.
5. Блуашвілі Н. Захист трудових прав працівників при банкрутстві підприємства. *Адміністративне право і процес*. 2014. № 1. С. 232–240.
6. Богатир В. К. Ліквідаційна процедура – заключна процедура у справах про банкрутство : монографія. В.К. Богатир ; за ред. докт. юрид. наук, професора Б. В. Дерев'янка. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2021. 210 с. URL: <https://repository.ndippp.gov.ua/handle/765432198/209> (дата звернення: 20.06.2026).
7. Бондарчук О. Регулятор балансу інтересів, або Про роль суду у банкрутстві. *Юридична газета*. 21 грудня 2021. № 24. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/regulyat-or-balansu-interesiv-abo-pro-rol-sudu-u-bankrutstvi.html> (дата звернення: 20.06.2026).

8. Борейко О. М. Неспроможність та банкрутство у цивільному праві України (основні положення та правова природа) : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2012. 19 с.

9. Бунякіна О. Інвестиційний договір у процедурі санації боржника, за яким інвестор набуває право власності на нерухоме майно. *Мала енциклопедія нотаріуса*. 2017. № 3. С. 50–55.

10. Бутирська І. А. Історія становлення регламентації правового становища учасників справи про банкрутство. *Держава і право : Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки*. Випуск 65. К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2014. С. 127–133.

11. Бутирська І. А. Учасники провадження у справі про банкрутство : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ. 2017. 20 с.

12. Бутирська І. А. Функції господарського суду у справі про банкрутство. *Вісник господарського судочинства*. 2015. № 4. С. 106–111.

13. Бутирська І. Правовий статус учасників провадження у справі про банкрутство. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 12. С. 89–94.

14. Бутирська І. Провадження у справах про банкрутство як особливий вид провадження у господарському судочинстві. *Право України*. 2021. № 4. С. 23–32.

15. Бутирський А. А. Заходи щодо відновлення платоспроможності боржника як шлях подолання банкрутства : монографія. Чернівці : Книги – ХХІ. 180 с.

16. Бутирський А. А. Правова природа засобів відновлення платоспроможності боржника. *Вісник господарського судочинства*. 2006. № 3. С. 190–196.

17. Бутирський А. А. Проблемні питання реалізації майна банкрута у ліквідаційній процедурі. *Економіка та право*. 2019. № 2. С. 78–83.

18. Бутирський А. А. Роль суду в господарському судочинстві. *Судова апеляція*. 2019. № 1. С. 89–97.
19. Бутирський А. А., Бутирська І. А. Застосування окремих норм Господарського процесуального кодексу України у справі про банкрутство. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2025. Вип. 3. Ч. 1. С. 356–360. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.03.1.54>
20. Бутирський А. А., Бутирська І. А. План реструктуризації боргів боржника у справі про неплатоспроможність фізичної особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2026. Вип. 93. Ч. 2. С. 9–14. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.2.1>
21. Бутирський А., Бутирська І. Особливості відкриття та закриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи. *Право України*. 2022. № 7. С. 52–62. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2022-07-052>
22. Бутирський А., Ніколенко Л., Бутирська І. Неплатоспроможність фізичних осіб в умовах воєнного стану: аналітичний звіт. Квітень 2025. URL: <https://www.pravojustice.eu/storage/app/uploads/public/683/eb8/879/683eb8879921d194194285.pdf> (дата звернення: 20.06.2026).
23. Бутирський, А. А. Значення інституту банкрутства для економічних відносин в Україні. *Матеріали круглого столу – Перші наукові читання пам'яті академіка В. К. Мамутова*, 08.02.2019 р., м. Київ. С. 23-27.
24. Васьківська К. В., Гринчишин Я. М. Санація як інструмент антикризового управління підприємств. *Ефективна економіка*. 2021. № 2. DOI: 10.32702/2307-2105-2021.2.9
25. Васьковський О. В. Відкриття провадження у справі про банкрутство: правова природа, суть та значення крізь призму економіко-правового підходу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2025. Вип. 92. Ч. 5. С. 362–376.
26. Васьковський О. В. Категорії «інтерес» та «заінтересованість» у правовому регулюванні процедур банкрутства: загальнотеоретичні підходи.

Аналітично-порівняльне правознавство. 2026. № 1. Т. 1. С. 376–389. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.59>

27. Васьковський О. Судові процедури у справах щодо неплатоспроможності та банкрутства юридичних осіб: сутність. *Право України*. 2021. № 7. С. 169–187.

28. Вечірко І. О. Про місце процесуальних правовідносин в системі правового регулювання відносин неспроможності (банкрутства). *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: Матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 24-25 жовтня 2019 р.) [редкол.: О. В. Щербанюк (голова), А.С. Цибуляк-Кустевич (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2019. С. 114–119.

29. Вечірко І. О. Умови відкриття провадження у справі про банкрутство згідно з нормами Кодексу України з процедур банкрутства. *Застосування норм Кодексу України з процедур банкрутства. Збірка наукових статей* / За загальною редакцією д.ю.н., судді Верховного Суду С. В. Жукова. К. : Алерта, 2019. С. 15–25.

30. Віцінгловська І. П., Никифорак В. М. Суддівський розсуд та дискреційні повноваження судді як оціночні поняття в цивільному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 2. С. 112–115. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/23>

31. Вовк В. В. Процедури відновлення платоспроможності боржника. *Матеріали конференцій МЦНД* (30.08.2024; Рівне, Україна). С. 28–30. <https://doi.org/10.62731/mcnd-30.08.2024.001>

32. Волкова І. А. Формування системи попередження, прогнозування та запобігання банкрутства як основа забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання. *Ефективна економіка*. 2024. № 5. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2024.5.46>

33. Волошинов Д. Місце інституту неплатоспроможності фізичних осіб у системі права України. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 161–167. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.21>

34. Волошинов Д. О. Процедура реструктуризації боргів фізичної особи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 82. Ч. 1. С. 362–367. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.1.57>

35. ВС роз'яснив, коли господарський суд може скасовувати арешти у справах про банкрутство. *Судово-юридична газета*. 27 квітня 2026. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/359403-vs-razyasnil-kogda-khozyaystvennyy-sud-mozhet-otmenyat-aresty-po-delam-o-bankrotstve> (дата звернення: 20.06.2026).

36. Гавриш О. М., Пильнова В. П., Ващенко О. О. Фінансова санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств. *Підприємництво та інновації*. 2021. Вип. 17. С. 66–71. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/17.13>

37. Герц А. А. Підприємство як єдиний майновий комплекс в іпотечному правовідношенні. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2025. № 1. С. 163–168. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.26>

38. Господарський процесуальний кодекс України : Закон України від 06 листопада 1991 року. № 1798-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 6. Ст. 56.

39. Грабован Л. Правовий статус кредиторів за Кодексом України з процедур банкрутства. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 10. С. 52–60. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.10.09>

40. Грудницька С. М., Мінковський С. В. Питання удосконалення розпорядження майном боржника у процедурі банкрутства. *Економіка та право*. 2015. № 2. С. 17–24.

41. Гушилик А. Б. Правовий статус боржника у справі про банкрутство: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Донецький державний університет внутрішніх справ. Маріуполь, 2021. 234 с.

42. Гушилик А. Б. Судові процедури, що застосовуються до неплатоспроможного боржника. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні* : Матеріали Міжнародної наукової конференції (Чернівці, 26-27 жовтня 2017 р.). Чернівці : Технодрук, 2017. С. 282–284.

43. Гушилик А. Правове становище боржника у справі про банкрутство на стадії санації. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 4. С. 76–80. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.4.12>

44. Данілов А. І. Правове регулювання діяльності арбітражного керуючого в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Національний університет «Одеська юридична академія». Одеса, 2021. 260 с.

45. Дарморіс О. М. Захист працівників у випадку неплатоспроможності роботодавця або зміни власника підприємства за законодавством Європейського Союзу. URL: <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/50ae877b-c0e0-4a83-94e9-232cfc883223/content> (дата звернення: 20.06.2026).

46. Деревянко Б. В., Коломоєць Т. О., Колпаков В. К. Криптовалюта як об'єкт процедур банкрутства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 3. С. 655–658. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-3/158>

47. Деревянко Б. В., Циганович О. В. Окремі аспекти досудової санації як виду реструктуризації суб'єктів господарської діяльності. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 1. С. 49–59. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-49-59>

48. Дерлюк В. В. Санація як альтернатива банкрутству. *Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал*. 2024. Вип. 2. С. 95–109. DOI: [https://doi.org/10.33244/2617-4154-2\(15\)-2024-95-109](https://doi.org/10.33244/2617-4154-2(15)-2024-95-109)

49. Дерлюк В. Права та обов'язки арбітражного керуючого в превентивній реструктуризації. *Економіка та право*. 2024. № 3. С. 40–48. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.03.040>

50. Донков С. В. Процесуальна незалежність арбітражного керуючого в процедурах банкрутства : дис. ... доктора філософії : 081 Право /Державний податковий університет Міністерства фінансів України. Ірпінь, 2023. 202 с.

51. Донченко Т. В. Теоретико-методичні підходи до класифікації санації підприємств. *Економічний вісник*. 2013. № 4. С. 85–91.

52. Дубовський П. В. Деякі аспекти унормування відкриття провадження у справі про банкрутство за законодавством України, Чехії та Франції. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 224–229. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/52>

53. Дутка В. В. Актуальні питання правового регулювання статусу арбітражного керуючого у справі про банкрутство. *Право і суспільство*. 2023. № 5. С. 66–71. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2023.5.11>

54. Дутка В. В. Захист прав боржника у справі про банкрутство. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2024. № 68. С. 52–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.68.11>

55. Дутка В. В. Правове регулювання статусу учасників справи про банкрутство. *Правова позиція*. 2024. № 1. С. 46–49. DOI: <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2024-1.8>

56. Дутка В. В. Процесуальні особливості розгляду справ про банкрутство. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 176–178. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/41>

57. Єрмоленко О. А., Коковіхіна О. О., Лисьонкова Н. М. Фінансова санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств в умовах воєнного стану. *Економічний простір*. 2024. № 190. С. 114–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/190-21>

58. Єфремов А. О. Актуальні питання ролі арбітражного керуючого у процедурі санації підприємств. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 24. Ч. 2. С. 16–22. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.84.2.2>

59. Жуков С. В. Ліквідаційна процедура банкрутства юридичних осіб відповідно до кодексу України з процедур банкрутства : наук.-практ. посіб. Київ : Алерта, 2021. 292 с.

60. Жураковська Л. Теоретико-правовий аналіз правового статусу арбітражного керуючого та його становище в системі інституту банкрутства в Україні. *Юридичний вісник*. 2018. № 3. С. 31–39.

61. Кабенюк Ю. В. Правове регулювання арбітражного управління в процедурі банкрутства в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04 / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ, 2018. 242 с.

62. Кальченко О. Санація як спосіб запобігання банкрутству підприємств. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2020. № 1 (21). С. 220–228. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-1\(21\)-220-228](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2020-1(21)-220-228)

63. Коваленко М. Вплив процедури розпорядження майном боржника на задоволення інтересів боржника та кредиторів. *Збірник наукових праць «Приватне право і підприємництво»*. 2025. Вип. 25. С. 76–82. DOI: <https://doi.org/10.32849/2409-9201.2025.25.7>

64. Коваленко М. М. Захист прав та балансування інтересів кредиторів у процедурі розпорядження майном боржника в умовах європейської інтеграції. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Вип. 2. Ч. 1. С. 372–378. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.1.55>

65. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18 жовтня 2018 року № 2597-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 19. Ст. 74.

66. Козак Л. С., Федорук О. В. Інститут банкрутства як невід’ємний елемент ринкової економіки. *Управління проектами, системний аналіз і логістика. Технічна серія*. 2010. Вип. 7. С. 290–294.

67. Конопля А. Полон санації. *Юридична практика. Сайт «Ілляшев та партнери»*. 2016. URL: <https://attorneys.ua/publication/captivity-of-rehabilitation/> (дата звернення: 20.06.2026).

68. Копитова О. С., Шелепа А. А. Роль господарських судів у забезпеченні ефективності процедур банкрутства в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 6. С. 99–102. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-6/20>

69. Король В. І., Поліхович В. І. Дискреційні повноваження господарського суду при застосуванні заходів забезпечення. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 6. С. 536–540. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-6/134>
70. Криворучко О. Ю. Дискреційні повноваження господарського суду при застосуванні заходів забезпечення. *Правова держава*. 2024. № 53. С. 86–94. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300723>
71. Крижова О. Г. Дискреційні повноваження суду в контексті дотримання принципу верховенства права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія «Юридичні науки»: збірник наук. праць*. 2015. № 827. С. 159–162.
72. Крикун В. Б., Дерлюк В. Д. Превентивна реструктуризація як правовий механізм запобігання фінансової неспроможності. *Нове українське право*. 2025. Вип. 2. С. 88–97. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.2.11>
73. Кундеус О. М. Процедурні механізми банкрутства і санації підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. № 9-10. С. 196–203.
74. Куріненко О. В. Необхідність, суть та недосконалість фінансової санації підприємств України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2009. Т. 2, № 4. С. 175–177. URL: http://journals.khnu.km.ua/vestnik/pdf/ekon/2009_4_2/pdf/175-177.pdf (дата звернення: 20.06.2026).
75. Левицька Н. О. Принципи нормативно-правового інституту: деякі загальнотеоретичні питання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2015. Вип. 33. Т. 1. С. 24–27.
76. Левшина Я. Види відповідальності у процедурі банкрутства. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 2. С. 105–108. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.2.17>
77. Левшина Я. О. Види відповідальності арбітражного керуючого. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. Вип. 2 (2). С. 61–64. URL: https://pjuv.nuoua.od.ua/v2-2_2018/14.pdf (дата звернення: 20.06.2026).

78. Мандичев Д. Судовий контроль у процедурі банкрутства фізичних осіб. *Публічне право*. 2021. № 3. С. 88–95. DOI: <https://doi.org/10.32782/2306-9082/2021-43-9>
79. Масловський С. Повноваження суду першої інстанції в провадженні у справі про банкрутство. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 12. С. 108–112. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.12.20>
80. Мегеря А. В. Досудова санація, або рятівна соломинка для боржника. *Юридична газета*. 2021. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/bankrutstvo-i-restrukturizaciya/dosudov-a-sanaciya-abo-ryativna-solominka-dlya-borzhnika.html> (дата звернення: 20.06.2026).
81. Мелех Л. В., Круць К. І. Санація боржника як судова процедура у справі про банкрутство. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: *Юридичні науки*. 2015. № 827. С. 110–114. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2015_827_19 (дата звернення: 20.06.2026).
82. Мірошніченко А. Суддівський розсуд, судова помилка та суддівське свавілля (через призму юридичної відповідальності суддів): наук.-практ. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2020. 120 с.
83. Мошенець Д. Санація шляхом репрофілювання. *Закон і бізнес*. 03.04.2024. URL: <https://zib.com.ua/ua/print/160709.html> (дата звернення: 20.06.2026).
84. Нагнибіда В. І. Арбітражний керуючий у механізмі забезпечення національних інтересів: приватноправовий суб'єкт з публічно значущими функціями. *Європейські перспективи*. 2026. №2, ч. 2. С. 430–437.
85. Нагнибіда В. І., Полюхович В. І. Генезис та розвиток порядку розгляду майнових спорів за участю боржника у процедурі банкрутства. *Держава і регіони*. 2024. № 3(85). С. 150–158. DOI: <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.23>

86. Нецька Л. С., Галатенко К. В. Вплив воєнного стану на процедури банкрутства суб'єктів господарювання в Україні. *Юридичний вісник*. 2023. № 3. С. 180–187. DOI: <https://doi.org/10.18372/2307-9061.68.17990>
87. Ніколенко Л. М. Дискреційні повноваження господарського суду: межі та умови їх реалізації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Юриспруденція»*. 2013. № 6-2. Т. 2. С. 32–36.
88. Ніколенко Л. М. Імплементация норм права ЄС у сфері санації та трансформація національної правової парадигми. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Юридичні науки»*. 2026. Т. 37. № 1. С. 50–55.
89. Ніколенко Л. М. Санація боржника як інструмент залучення сталих інвестицій. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2026. № 2. С. 127–130. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2026-2/26>
90. Новик І. В. Фінансова санація в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 10. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.10.83>
91. Носань Н. С., Назаренко С. А., Назаренко Т. С. Економіко-правова роль арбітражного керуючого в процесі санації підприємств в Україні. *Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics»*. 2022. № 33. С. 82–87. DOI: [https://doi.org/10.31521/modecon.V33\(2022\)-11](https://doi.org/10.31521/modecon.V33(2022)-11)
92. Оверковський К. В. Деякі аспекти захисту прав працівників на оплату праці у процедурі банкрутства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 8. С. 119–123. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-8/23>
93. Окрема думка судді О.О. Банаська від 15 квітня 2021 року у справі № 904/3325/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Revview/97770839> (дата звернення: 20.06.2026).
94. Палкін А. Ю. Адміністративно-правовий механізм публічного управління у сфері реалізації процедури банкрутства : дис. доктора філософії / Запорізький національний університет. Запоріжжя, 2025. 229 с.

95. Пігуль Н., Семенець В. Сутність та значення санації підприємства в сучасних умовах господарювання. *Економіка та суспільство*. 2020. Вип. 21. С. 86–92. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2019-20-48>
96. Погребняк В., Гаврилюк О. Роль судової правотворчості у добудові права: принципи права у справах про банкрутство. *Право України*. 2022. № 7. С. 23–51.
97. Поліщук Р. М. Особливості правового статусу кредиторів та їх представницьких органів у справах про банкрутство товариств з обмеженою відповідальністю. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 83. Ч. 1. С. 352–359. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.83.1.53>
98. Положення про порядок офіційного оприлюднення відомостей про справу про банкрутство, затверджене Постановою пленуму Вищого господарського суду України від 17 грудня 2013 року № 16. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0016600-13#Text> (дата звернення: 20.06.2026).
99. Поляков Б. Висновок експерта у галузі права у процедурі банкрутства (неплатоспроможності). *Юридичний вісник*. 2026. № 1. С. 74–85. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v1.2026.9>
100. Поляков Б. М. Зловживання боржником своїми правами в процедурі неплатоспроможності фізичних осіб. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 430–435. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/102>
101. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. К. : Ін Юре, 2011. 560 с.
102. Поляков Б. М. Складники права банкрутства (неплатоспроможності). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 11. С. 319–324. URL: https://lsej.org.ua/11_2025/68.pdf (дата звернення: 20.06.2026).

103. Поляков Б., Радзивілюк В. Доктрина конкурсного процесу. *Право України*. 2021. № 4. С. 13–22. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2021-04-013>
104. Поляков Р. Б. Банкрутство як правовий та економічний феномен. *Право і суспільство*. 2025. № 2. С. 605–614. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.2.81>
105. Поляков Р. Б. Інститут банкрутства (неплатоспроможності) в Україні та Німеччині: порівняльно-правове дослідження: монографія. Київ, Юрид. вид-во «Право України», 2023. 472 с.
106. Поляков Р. Б. Основні принципи відносин банкрутства (неплатоспроможності). *Матеріали конференцій МЦНД*. Чернівці, 15 березня 2024 року. С. 73–76. DOI: <https://doi.org/10.62731/mcnd-15.03.2024.001>
107. Поляков Р. Б. Підстави відкриття провадження у справі про банкрутство (неспроможність) в Україні та Німеччині. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 87–94. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2020.8.14>
108. Поляков Р. Б. Підсумкове засідання суду у справі про банкрутство (неплатоспроможність) *Київський часопис права*. 2023. № 2. С. 78–92. DOI: <https://doi.org/10.32782/klj/2023.2.11>
109. Поляков Р. Б. Попереднє засідання у справі про банкрутство (неплатоспроможність). *Держава та регіони*. 2023. № 2. С. 44–54. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-338X-2023.2.7>
110. Поляков Р. Б. Принцип всеспільності як основоположний (базисний) принцип відносин банкрутства (неплатоспроможності). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 10. С. 202–210. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-10/47>
111. Поляков Р. Б., Поляков Б. М. „Kejserens Nye Klæder”, або «нова» превентивна процедура в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 5. Т. 2. С. 405–417. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.52>.

112. Поляков Р. Проблеми формування галузі права та законодавства про банкрутство (неплатоспроможність). *Право України*. 2024. № 1. С. 141–155. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2024-01-141>

113. Поляков Р. Б. Становлення конкурсного процесу Німеччини в XIX–XX ст.ст. *Право і суспільство*. 2022. № 5. С. 93–102. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.5.14>

114. Попович Т. Г. Есеї про санацію боржника: право, економіка, соціальний вимір : монограф. Одеса : Видавництво «Юридика», 2025. 192 с.

115. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 24 квітня 2018 року у справі № 202/5044/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/73657865> (дата звернення: 20.06.2026).

116. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29 квітня 2025 року у справі № 921/534/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127184528> (дата звернення: 20.06.2026).

117. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 15 січня 2026 року у справі № 917/1621/22. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133448173> (дата звернення: 20.06.2026).

118. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 23 грудня 2021 року у справі № 924/1155/18. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/103836919> (дата звернення: 20.06.2026).

119. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 29 січня 2026 року у справі № 918/822/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134921144> (дата звернення: 20.06.2026).

120. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 20 серпня 2025 року у справі № 922/1903/18. *Єдиний*

державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129795185> (дата звернення: 20.06.2026).

121. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного господарського суду від 11 червня 2026 року у справі № 914/2441/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/137457252> (дата звернення: 20.06.2026).

122. Постанова Верховного Суду у складі судової палати для розгляду справ про банкрутство Касаційного господарського суду від 16 жовтня 2018 року у справі № Б-50/112-09. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/78749896> (дата звернення: 20.06.2026).

123. Постанова Західного апеляційного господарського суду від 08 квітня 2026 року у справі № 914/2441/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/135841182> (дата звернення: 20.06.2026).

124. Постанова Господарського суду Харківської області від 10 квітня 2025 року у справі № 922/1903/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126715863> (дата звернення: 20.06.2026).

125. Постанова Північно-Західного апеляційного господарського суду від 10 червня 2025 року у справі № 906/1318/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128203728#> (дата звернення: 20.06.2026).

126. Постанова Північно-Західного апеляційного господарського суду від 02 вересня 2024 року у справі № 918/1116/23. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/121462545> (дата звернення: 20.06.2026).

127. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 04 червня 2025 року у справі № 922/1903/18. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127959681> (дата звернення: 20.06.2026).

128. Постанова Східного апеляційного господарського суду від 17 вересня 2025 року у справі № 9/756. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130679744> (дата звернення: 20.06.2026).

129. Постанова Центрального апеляційного господарського суду від 04 квітня 2024 р. у справі № 904/794/14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/118217036> (дата звернення: 20.06.2026).

130. Постанова Центрального апеляційного господарського суду від 27 січня 2026 року у справі № 904/2032/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134232591> (дата звернення: 20.06.2026).

131. Пригуза П. Д., Пригуза А. П. Науково-практичний коментар Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у редакції з 18 січня 2023 року (доктринальне тлумачення норм права неплатоспроможності та статей 1-21). Херсон: Видавництво «ТДС», 2013. 304 с.

132. Пріоритетні цілі соціально-економічної політики держави та правові інструменти їх досягнення в умовах війни та післявоєнного відновлення : монографія / колектив авторів. – Київ : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2025. – 378с

133. Про акціонерні товариства : Закон України від 27 лютого 2022 року № 2465-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №№ 18-19. Ст. 81.

134. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14 трав. 1992 р. № 2343-XII (втратив чинність). *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12#Text> (дата звернення: 20.06.2026).

135. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних

осіб: Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-IX. *Офіційний портал Верховної Ради України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 20.06.2026).

136. Пунда О. О., Арзянцева Д. А. Арбітражний керуючий як суб'єкт забезпечення таємниці в процесі провадження у справі про банкрутство. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 9. С. 260–262. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-9/64>

137. Радзивілюк В. Метод, принципи та функції права банкрутства (неспроможності). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Юридичні науки*. 2010. Вип. 82. С. 23–25. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Yur_2010_82_9 (дата звернення: 20.06.2026).

138. Радзивілюк В. Місце мирової угоди при неплатоспроможності (банкрутстві). *Право України*. 2022. № 5. С. 81–92. DOI: <https://doi.org/10.33498/louu-2022-05-081>

139. Ромащенко І. О. Підприємство як єдиний майновий комплекс. *Рекодифікація (оновлення) цивільного законодавства України: концепція, напрями, перспективи*. Матеріали X Міжнародного цивілістичного форуму. Київ 2020 рік. С. 90–93.

140. Росола У. В., Гладинець Н. Ю., Петричко М. М. Вплив війни на економіку України: макроекономічний аспект. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2023. Вип. 19(1). С. 226–234. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.2.14.8-16>

141. Россомахіна О. А. План реструктуризації боргів боржника – фізичної особи: законодавча модель та практика застосування. *Журнал «Наукові інновації та передові технології»*. 2026. № 2. С. 3344–3354. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-2\(54\)-3344-3354](https://doi.org/10.52058/2786-5274-2026-2(54)-3344-3354)

142. Руданецька О. С., Хомко Л. В. Особливості звільнення працівників у процедурі банкрутства: міжнародне та національне правове регулювання. *Наше право*. 2022. № 1. С. 137–143.

143. Рябцева Я. Г. Правове регулювання оплати грошової винагороди та відшкодування витрат арбітражного керуючого. *Вісник господарського судочинства*. 2013. № 1. С. 141–146.

144. Сарнацький М. А. Використання зарубіжного досвіду у формуванні та реалізації державної політики у сфері банкрутства в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2021. Т. 32 (71). № 1. С. 79–85.

145. Синегубов О. В. Правові рамки превентивної реструктуризації в ЄС: досвід для України на сучасному етапі. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2024. Т. 31. № 4. С. 101–127. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2024-31-4-101>

146. Складання плану санації. Методичні рекомендації та практичні поради / Центр комерційного права. 2013. 112 с.

147. Смолів К. В. Принципи права неспроможності (банкрутства) в юридичній та судовій доктрині: постановка питання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 269–283. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/63>

148. Сольський В. С. Історія виникнення, розвитку та трансформації інституту неплатоспроможності фізичної особи в Україні. *Європейський правничий часопис*. 2024. Вип. 5. С. 91–98. DOI: [https://doi.org/10.36919/3041-1149\(Print\).5.2024.91-98](https://doi.org/10.36919/3041-1149(Print).5.2024.91-98)

149. Сольський В. С., Тимошенко О. А. Відкриття провадження у справі про неплатоспроможність фізичної особи: актуальні проблеми правозастосування. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 4. С. 50–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/pyuv.v4.2025.9>

150. Степанов С. В. Господарські суди України в системі органів судової влади. *Lex Portus*. 2018. № 2. С. 110–117.

151. Степанова Т. В. Щодо поняття та характерних рис арбітражного керуючого. *Правова держава*. 2016. № 23. С. 94–99.

152. Степанова Т. В., Найфлейш В. Д. Окрема думка судді як складова суддівського угляду в господарському судочинстві : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 196 с.
153. Суббот А. Санація як форма сприятливого правового регулювання відносин у сфері банкрутства. *Віче*. 2015. № 2. С. 28–31.
154. Сулім В. Діяльність господарських судів у системі судоустрою України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 95–99.
155. Татік Ю. М. Судова процедура санації боржника : дис. ... доктора філософії: 081 Право / Державна установа «Інститут економіко-правових досліджень імені В. К. Макутова НАН України». Київ, 2025. 207 с.
156. Татік Ю. Особливості правового статусу боржника у процедурі санації. *Економіка та право*. 2024. № 1. С. 20–27. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2024.01.020>
157. Тимошенко О. А., Сольський В. С. Поняття, ознаки та призначення інституту неплатоспроможності фізичної особи в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 5. С. 113–117. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-5/24>
158. Міненко М. А., Тур О. В. Санація, реструктуризація, реорганізація як взаємопов'язані елементи антикризового менеджменту на підприємствах харчової промисловості. *Наукові праці Національного університету харчових технологій*. 2011. № 41. С. 197-201. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f94c7fd6-7469-4182-a707-410c8df0189a/content> (дата звернення: 20.06.2026).
159. Уласевич А. С. Прояв «духу» права у дискреційних повноваженнях суду. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2017. Т. 200. С. 59–63.
160. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області від 10 травня 2023 року у справі № 904/794/14. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110843975> (дата звернення: 20.06.2026).

161. Ухвала Господарського суду Дніпропетровської області від 14 жовтня 2025 року у справі № 904/4420/21. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/131065842> (дата звернення: 20.06.2026).

162. Ухвала Господарського суду Житомирської області від 17 березня 2025 року у справі № 906/1318/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126050986> (дата звернення: 20.06.2026).

163. Ухвала Господарського суду Івано-Франківської області від 15 травня 2025 року у справі № 909/519/19. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127391930> (дата звернення: 20.06.2026).

164. Ухвала Господарського суду Івано-Франківської області від 22 травня 2025 року у справі № 909/82/16. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127570455> (дата звернення: 20.06.2026).

165. Ухвала Господарського суду Івано-Франківської області від 29 травня 2025 року у справі № 909/1278/15. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127784580> (дата звернення: 20.06.2026).

166. Ухвала Господарського суду Київської області від 16 жовтня 2024 року у справі № 911/378/17. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/124218676> (дата звернення: 20.06.2026).

167. Ухвала Господарського суду Київської області від 27 травня 2025 року у справі № 5002-4/626.1-2008. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/127824326> (дата звернення: 20.06.2026).

168. Ухвала Господарського суду Луганської області від 08 липня 2025 року у справі № 9/756. Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128931310> (дата звернення: 20.06.2026).

169. Ухвала Господарського суду Львівської області від 18 вересня 2025 року у справі № 914/1826/24. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130492736> (дата звернення: 20.06.2026).

170. Ухвала Господарського суду Львівської області від 23 січня 2026 року у справі № 914/2441/15. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133691014> (дата звернення: 20.06.2026).

171. Ухвала Господарського суду Одеської області від 27 лютого 2026 року у справі № 916/831/25. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134539556> (дата звернення: 20.06.2026).

172. Ухвала Господарського суду Харківської області від 13 лютого 2024 року у справі № 922/3695/20. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/117073685> (дата звернення: 20.06.2026).

173. Ухвала Господарського суду Харківської області від 19 лютого 2026 року у справі № 922/2640/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/134234289> (дата звернення: 20.06.2026).

174. Ухвала Господарського суду Харківської області від 23 вересня 2025 року у справі № 922/2640/23. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130456169> (дата звернення: 20.06.2026).

175. Ухвала Господарського суду Черкаської області від 04 серпня 2025 року у справі № 925/674/21. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129463335> (дата звернення: 20.06.2026).

176. Хомко Л. В. Розпорядження майном боржника – судова процедура у процедурі банкрутства, яка застосовується до юридичної особи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 4. С. 299–302. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/72>

177. Хорунжий Ю. А. Порівняльний аналіз санації до відкриття провадження у справі про банкрутство та превентивної реструктуризації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2026. Вип. 93. Ч. 2. С. 109–124. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.2.13>

178. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 40–44. Ст. 356.

179. Циганович О. Банкрутство в умовах воєнного стану. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії: збірник матеріалів II Міжнародної науково-практичної конференції* (м. Кропивницький, 07 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. С. 364–368.

180. Циганович О. В. Правове становище керуючого санацією у справі про банкрутство. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2026. Вип. 93. Ч. 2. С. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.2.14>

181. Циганович О. В. Превентивна реструктуризація боргів як спосіб запобігання банкрутству. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 2. С. 127–139. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.13>

182. Циганович О.В., Деревянко Б.В. Правова природа та зміст плану санації у справі про банкрутство. *Економіка та право*. 2026. № 2. С. 74–84. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.074>

183. Циганович О. Використання досвіду правового забезпечення санації боржника у справі про банкрутство у США та ФРН. *Правничі наукові дослідження: збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції аспірантів, докторантів, молодих і досвідчених учених* (27 травня 2023 р., м. Київ, м. Івано-Франківськ, м. Хмельницький). К: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака, 2023. С. 5–9.

184. Циганович О. До питання про місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, що застосовуються відповідно до законодавства про банкрутство. *Сталий розвиток економіки, обліку, фінансів та управління в умовах нестабільності та кризових явищ: збірник тез доповідей міжнародної*

науково-практичної конференції (Житомир, 30 квітня 2026 р.). Житомир: ЦФЕНД, 2026. С. 42–44. DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-30.04.2026.002>

185. Циганович О. До питання про учасників превентивної реструктуризації. *Процесуальне право: тенденції, виклики, трансформація*. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2026 р., м. Київ) / За заг. ред.: Ю. Д. Притики, О. З. Хотинської-Нор, В. В. Резнікової, О. О. Крижевської, А. С. Головачової. Київ: ВД «Дакор», 2026. С. 503–505.

186. Циганович. О. Принципи процедури санації у справі про банкрутство. *Трансформаційні процеси та перспективи розвитку науки, освіти, суспільства та технологій в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Кременчук, 1 травня 2026 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2026. С. 39–41. DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-01.05.2026.003>

187. Цісельський О. В. Теоретично-правовий підхід щодо доцільності існування господарських судів в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 186–189. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/41>

188. Чорна Ю. В. Світові системи банкрутства: господарсько-правовий аспект: автореф. дис. ... канд. юр. наук : 12.00.04 / Інститут економіко-правових досліджень НАН України. Київ, 2018. 19 с.

189. Швидка Т. І., Остапенко Ю. І. Особливості реформування законодавства про банкрутство в період воєнного стану. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 1. С. 229–234. URL: <https://journal-app.uzhnu.edu.ua/article/view/278806/273455> (дата звернення: 20.06.2026).

190. Шевченко Г. М. Конвертація боргу в процедурі санації ТОВ та ТДВ як підстава виникнення корпоративних правовідносин. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право»*. 2024. Вип. 86. Ч. 2. С. 270–276. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.42>

191. Юрій Е. О. Санація як система заходів оздоровлення підприємства. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013. Т. 18, Вип. 3(3). С. 160–162.
192. Яринко Б. Адміністративна відповідальність арбітражного керуючого. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 128–132.
193. Ярмоленко О. Місце кредиторів у системі учасників провадження у справі про банкрутство. *Юридичний вісник*. 2023. № 4. С. 94–100. DOI: <https://doi.org/10.32782/yuv.v4.2023.12>
194. Ярмоленко О. С. Захист прав кредиторів під час застосування до боржника процедури санації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія Юриспруденція*. 2024. № 71. С. 73–76. DOI: <https://doi.org/10.32782/2307-1745.2024.71.15>
195. Ярмоленко О. С. Повноваження комітету кредиторів у процедурі банкрутства. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 2. С. 155–158. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-2/35>
196. Ярмоленко О. С. Поняття кредитора у справі про банкрутство (неплатоспроможність). *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 6. С. 371–375. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.06.60>
197. BGH, Urteil vom 24. Mai 2005 - IX ZR 123/04 - OLG Hamm LG Dortmund, URL: https://www.bundesgerichtshof.de/SharedDocs/Entscheidungen/DE/Zivilsenate/IX_ZS/2004/IX_ZR_123-04.pdf?__blob=publicationFile&v=1 (дата звернення: 20.06.2026).
198. Commercial Chapter 11 Filings Increased 68 Percent in the First Half of 2023 Individual Chapter 13 Filings Increased by 23 Percent. URL: <https://www.epiglobal.com/en-us/resource-center/news/commercial-chapter-11-filings-increased-68-percent> (дата звернення: 20.06.2026).
199. Companies Act 2006 (с. 46), an Act of the Parliament of the United Kingdom. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2006/46/contents> (дата звернення: 20.06.2026).

200. Company Voluntary Arrangement research report for the Insolvency Service. London : The Insolvency Service, 2022. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/company-voluntary-arrangement-cva-research-report-for-the-insolvency-service/company-voluntary-arrangement-research-report-for-the-insolvency-service> (дата звернення: 20.06.2026).

201. Statistisches Bundesamt (Destatis). 2020. Beendete Insolvenzverfahren und Restschuldbefreiung 2018 (Fachserie 2, Reihe 4.1.1). Wiesbaden. Available at: https://www.destatis.de/DE/Themen/Branchen-Unternehmen/Unternehmen/Gewerbemeldungen-Insolvenzen/Publikationen/Downloads-Insolvenzen/beendete-insolvenzverfahren-2020411187004.pdf?__blob=publicationFile&v=5 (дата звернення: 20.06.2026).

202. Deutscher Bundestag. Insolvenzordnung vom 5. Oktober 1994 (BGBl. I S. 2866), die zuletzt durch Artikel 6 des Gesetzes vom 15. Juli 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 236) geändert worden ist". URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/inso/BJNR286600994.html> (дата звернення: 20.06.2026).

203. Deutscher Bundestag. Insolvenzrechtliche Vergütungsverordnung vom 19. August 1998 (BGBl. I S. 2205), die zuletzt durch Artikel 4 des Gesetzes vom 22. Dezember 2020 (BGBl. I S. 3328) geändert worden ist". URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/insvv/> (дата звернення: 20.06.2026).

204. Deutscher Bundestag. Unternehmensstabilisierungs- und -restrukturierungsgesetz vom 22. Dezember 2020 (BGBl. I S. 3256), das zuletzt durch Artikel 7 des Gesetzes vom 15. Juli 2024 (BGBl. 2024 I Nr. 236) geändert worden ist. URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/starug/BJNR325610020.html> (дата звернення: 20.06.2026).

205. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132 (Directive on restructuring and insolvency) (Text with EEA

relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1023/oj/eng> (дата звернення: 20.06.2026).

206. Directive (EU) 2026/799 of the European Parliament and of the Council of 30 March 2026 harmonising certain aspects of insolvency law (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2026/799/oj/eng> (дата звернення: 20.06.2026).

207. GOV.UK Technical guidance for Official Receivers URL: <https://www.gov.uk/guidance/technical-guidance-for-official-receivers> (дата звернення: 20.06.2026).

208. Gurrea-Martínez A. Debtor-in-Possession Financing in Reorganisation Procedures: Regulatory Models and Proposals for Reform. *European Business Organization Law Review*. 2023. Vol. 24. P. 555–582.

209. He, R. Der Aspekt der Sanierung im chinesischen Insolvenzrecht: Ein Vergleich mit dem deutschen und dem US-amerikanischen Insolvenzrecht. Doctoral dissertation, Friedrich-Schiller-Universität Jena, 2015. URL: https://www.db-thueringen.de/servlets/MCRFileNodeServlet/dbt_derivate_00032824/JENA.pdf (дата звернення: 20.06.2026)

210. Parliament of the United Kingdom. Insolvency Act 1986 (Chapter 45) URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1986/45/contents> (дата звернення: 20.06.2026).

211. The World Bank. World Development Indicators. 2025. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.PCAP.CD> (дата звернення: 20.06.2026).

212. Tsyhanovych O. Use of the Experience of Legal Support for the Rehabilitation of Business Entities in Bankruptcy Cases in the United States, the Federal Republic of Germany and the United Kingdom. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. No. 2. Pp. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.2.01>

213. United States Code: Title 28 – Judiciary and Judicial Procedure. Office of the Law Revision Counsel, U.S. House of Representatives. Washington, D.C.

URL: <https://uscode.house.gov/browse/prelim@title28&edition=prelim> (дата
звернення: 20.06.2026).

214. United States Code. Title 11 – Bankruptcy. Office of the Law Revision
Counsel, U.S. House of Representatives. URL:
<https://uscode.house.gov/browse/prelim@title11&edition=prelim> (дата звернення:
20.06.2026)

215. U.S. Trustee Program. About the United States Trustee Program. U.S.
Department of Justice. URL: <https://www.justice.gov/ust/about-program> (дата
звернення: 20.06.2026).

216. Warren, E., Westbrook, J.L. The Success of Chapter 11: A Challenge to
the Critics. *Michigan Law Review*. 2009. Vol. 107, No. 4, Feb., 2009, P. 603–641.

НАУКОВІ ПРАЦІ, В ЯКИХ ОПУБЛІКОВАНІ ОСНОВНІ НАУКОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ДИСЕРТАЦІЇ:

*Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати
дисертації:*

1. Tsyhanovych O. Use of the Experience of Legal Support of the Rehabilitation of Business Entities in Bankruptcy Cases in the United States, Federal Republic of Germany and the United Kingdom. *Entrepreneurship, Economy and Law*. 2023. № 2. P. 5–13. DOI: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2023.2.01>
2. Дерев'янюк Б. В., Циганович О. В. Окремі аспекти досудової санації як виду реструктуризації суб'єктів господарської діяльності. *Актуальні проблеми права: теорія і практика*. 2024. № 1. С. 49–59. DOI: <https://doi.org/10.33216/2218-5461/2024-47-1-49-59>
3. Циганович О. В. Превентивна реструктуризація боргів як спосіб запобігання банкрутству. *Правничий часопис Донецького національного університету імені Василя Стуса*. 2024. № 2. С. 127–139. DOI: <https://doi.org/10.31558/2786-5835.2024.2.13>
4. Циганович О. В. Правове становище керуючого санацією у справі про банкрутство. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2026. Вип. 93. Ч. 2. С. 125–131. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2026.93.2.14>
5. Циганович О.В., Дерев'янюк Б.В. Правова природа та зміст плану санації у справі про банкрутство. *Економіка та право*. 2026. № 2. С. 74–84. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2026.02.074>

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

6. Циганович О. Банкрутство в умовах воєнного стану. *Приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії*: збірник матеріалів II Міжнародної

науково-практичної конференції (м. Кропивницький, 07 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. С. 364–368.

7. Циганович О. Використання досвіду правового забезпечення санації боржника у справі про банкрутство у США та ФРН. *Правничі наукові дослідження: збірник наукових праць за матеріалами науково-практичної конференції аспірантів, докторантів, молодих і досвідчених учених* (27 травня 2023 р., м. Київ, м. Івано-Франківськ, м. Хмельницький). К: Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака, 2023. С. 5–9.

8. Циганович О. До питання про учасників превентивної реструктуризації. *Процесуальне право: тенденції, виклики, трансформація*. Збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (17 квітня 2026 р., м. Київ) / За заг. ред.: Ю. Д. Притики, О. З. Хотинської-Нор, В. В. Резнікової, О. О. Крижевської, А. С. Головачової. Київ: ВД «Дакор», 2026. С. 503–505.

9. Циганович О. До питання про місце процедури санації у системі відновлювальних процедур, що застосовуються відповідно до законодавства про банкрутство. *Сталий розвиток економіки, обліку, фінансів та управління в умовах нестабільності та кризових явищ: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Житомир, 30 квітня 2026 р.). Житомир: ЦФЕНД, 2026. С. 42–44. DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-30.04.2026.002>

10. Циганович. О. Принципи процедури санації у справі про банкрутство. *Трансформаційні процеси та перспективи розвитку науки, освіти, суспільства та технологій в Україні та світі: збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної конференції* (Кременчук, 1 травня 2026 р.). Кременчук: ЦФЕНД, 2026. С. 39–41. DOI: <https://doi.org/10.64076/CFER-01.05.2026.003>

Додаток Б

Арбітражна керуюча
НЕСТІНА ОЛЕНА ВОЛОДИМИРІВНА
 Свідцтво Міністерства юстиції України про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора)
 №251 від 19.02.2013р.
 Поштова адреса: 58001, м. Чернівці, вул. С.Окуневської, 4/10 e-mail Nestinaa@ukr.net
 контактний телефон (095) 3655601

Вих. №02-21/631
 від 25 березня 2026р.

**Директору Науково-дослідного інституту
 приватного права та підприємництва
 імені академіка Ф. Г. Бурчака
 НАПрН України
 Королю Володимиру Івановичу**

ДОВІДКА

Довідка видана на підтвердження того, що висновки, отримані Цигановичем Олександром Віталійовичем у ході підготовки дисертаційного дослідження «Правове забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство» були практично застосовані у діяльності арбітражної керуючої Нестіної О.В. (свідцтво про право на здійснення діяльності арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) № 251 від 19.02.2013р.), зокрема у таких напрямках:

- аналіз правових та економічних ризиків застосування процедури санації у справах про банкрутство;
- розробка, аналіз та впровадження планів санації боржників у справах про банкрутство;
- підготовка пропозицій щодо вдосконалення механізмів взаємодії між боржником, кредиторами та арбітражним керуючим у процесі реалізації процедури санації у справах про банкрутство;
- формування практичних рекомендацій щодо забезпечення балансу інтересів учасників провадження у справах про банкрутство та підвищення ефективності відновлення платоспроможності боржника;
- підготовка аналітичних матеріалів і правових висновків щодо особливостей здійснення процедури санації та відновлення платоспроможності боржників у справах про банкрутство.

Наукові положення та висновки, сформульовані за результатами дослідження Цигановича Олександра Віталійовича на тему «Правове забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство», мають високий рівень теоретичної обґрунтованості, становлять практичний інтерес для діяльності арбітражного керуючого у процесі організації та здійснення заходів щодо відновлення платоспроможності боржників.

Арбітражна керуюча

О. В. Нестіна

Додаток В

АДВОКАТСЬКЕ ОБ'ЄДНАННЯ «КИРИЛЮК І ПАРТНЕРИ», код ЄДРПОУ 42028332
58022, Україна, м. Чернівці, вул. Головна, буд. 79, офіс 210
тел. +38 050 825 27 39, +38 099 212 92 33,
e-mail: kyryliuk.tatjana@gmail.com сайт: www.kpartners.org.ua

Директору Науково-дослідного
інституту приватного права
та підприємництва імені
академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України
Королю Володимиру Івановичу

Цією довідкою підтверджую, що окремі висновки та результати дисертаційного дослідження Цигановича Олександра Віталійовича на тему "Правове забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство" були практично використані працівниками об'єднання у процесі здійснення ними своїх професійних обов'язків, зокрема під час надання правових консультацій з питань банкрутства та реструктуризації боргів, в ході розробки, аналізу та коректування планів санації, а також для оцінки економічно-правових ризиків застосування судових процедур у ході проваджень у справах про банкрутство.

Окрім цього, матеріали вищезазначеного дослідження були вивчені та проаналізовані працівниками АО "Кирилюк і партнери" для підвищення власної кваліфікації у сфері банкрутства та реструктуризації активів.

26 березня 2026 року

Кирилюк Т.А.

**ПРИВАТНЕ ПІДПРИЄМСТВО
"САЛОН КРАСИ "ЕЛІТ СТУДІЯ"
58000, м. Чернівці, вул. Хмельницького, буд. 34
код ЄДРПОУ 14269875, тел. +380505258155**

вих. №21/04
12 квітня 2026 року

Директору Науково-дослідного
інституту приватного права та
підприємництва імені академіка Ф.
Г. Бурчака НАПрН України Короліу
Володимиру Івановичу

**ДОВІДКА
про впровадження результатів
дисертаційного дослідження
Цигановича Олександра Віталійовича
на тему «Правове забезпечення відносин у процедурі
санації боржника у справах про банкрутство»**

Цією довідкою приватне підприємство "Салон краси "Еліт Студія" підтверджує, що основні положення та висновки дисертаційного дослідження Цигановича Олександра Віталійовича на тему «Правове забезпечення відносин у процедурі санації боржника у справах про банкрутство» будуть використані в роботі приватного підприємства "Салон краси "Еліт Студія" для аналізу економічно-правових ризиків його діяльності, визначення стратегії розвитку підприємства та для підвищення кваліфікації щодо роботи з контрагентами.

Директор

С. М. Карпин